

agenda 21

**Asociația de Asistență
și Programe pentru
Dezvoltare Durabilă**

COMPANION

**Ghid pentru utilizarea manualului Consiliului Europei
de educație pentru drepturile omului cu copiii – „Compasito”**

Asociația „**Asistență și Programe pentru Dezvoltare Durabilă – Agenda 21**”

Proiectul: „**Creșterea gradului de implicare a tinerilor în promovarea drepturilor civile**”

Partener proiect: **Inspectoratul Școlar al Municipiului București**

COMPANION – ghid pentru utilizarea manualului Consiliului Europei de educație pentru drepturile omului cu copiii – „Compasito”

Autori (în ordinea alfabetică):

Mara Georgescu

Florina-Diana Pavel

Coordonator proiect: Florina-Diana Pavel

La realizarea publicației au contribuit cadre didactice și elevi din următoarele instituții de învățământ:

- Colegiul Național „Gheorghe Lazar” – București
- Școala cu clasele I-VIII nr. 64 „Ferdinand I” – București
- Liceul Teoretic „Decebal” – „București”
- Școala Generală nr. 114 „Principesa Margareta” – București
- Școala cu clasele I-VIII nr. 195 – București
- Liceul pedagogic „Spiru Haret”, Buzău

Asanovici Rodica Daniela – consilier psiholog Școala nr. 64 – Ferdinand I, Bârlan Iulia Ioana – învățător Liceul bilingv Decebal, Cazan Carmen Manuela – învățătoare Școala nr 195, Don Georgeta Mihaela – învățătoare Liceul bilingv Decebal, Mocanu Cătălina Felicia – facilitator, Școala nr 114 – Principesa Margareta, Mucenic Ramona Alexandra – facilitator Școala nr 114 – Principesa Margareta, Rus Simona Elena – facilitator Școala nr 114 – Principesa Margareta, Spirescu Aurora Simona - profesor pentru învățământul primar Școala nr. 64 – Ferdinand I, Stoica Alina Jeni - profesor metodist gradul I Școala cu clasele I-VIII nr. 195, Zaharia Corina - învățătoare Școala nr. 64 – Ferdinand I

și voluntari, lideri de tineret: Damian Alisia – director executiv Asociația CREATIV, Pascu Alexandra Ioana – studentă, Pîrvu Alina Simona - studentă, Ristea Laura Marcela - studentă

COMPANION

**Ghid pentru utilizarea manualului Consiliului Europei
de educație pentru drepturile omului cu copiii – „Compasito”**

„Companion“ și importanța lui în activitatea de educație a copiilor

Prezentul ghid constituie o componentă a proiectului **„Creșterea gradului de participare a tinerilor în promovarea drepturilor copilului”**, proiect finanțat de Fundația Europeană pentru Tineret, al cărui scop a constat în implicarea tinerilor în procesul de educație pentru promovarea drepturilor omului și adaptarea în România a manualului Consiliului Europei **„Compasito”** pentru educație pe drepturile omului, adresat copiilor cu vârsta cuprinsă între 6 – 12 ani.

Proiectul s-a dovedit a fi unul dintre cele mai de succes pe care asociația „Asistență și programe pentru dezvoltare durabilă – Agenda 21” le-a dezvoltat în domeniul educației pentru drepturile omului, adresată copiilor și tinerilor.

Succesul s-a datorat în primul rând seriozității, manierei creative și capacității copiilor de a corela activitățile propuse prin proiect cu viața lor de zi cu zi. Un element important care a favorizat succesul proiectului a decurs din viziunea nouă cu privire la copii, diferită de cea tradițională, văzuți ca purtători de drepturi, ca parteneri în dezvoltarea proiectului și evaluatori ai activităților desfășurate, roluri cărora copiii le-au făcut față firesc, fără eforturi.

Un rol semnificativ în acest demers l-au avut facilitatorii (învățători, cadre didactice și lideri tineri) care au reușit să adapteze fiecare activitate la specificul grupului, să transforme concepte dificile și abstracte în realități familiare copiilor, să le dezvolte acestora prin joc competențe de comunicare, de susținere cu argumente a propriilor idei, de identificare a rolului drepturilor despre care învățau în viața lor cotidiană, de dezvoltare a spiritului critic față de anumite situații cu care se confruntă în familie, școală sau comunitate. Prin adaptarea activităților și evaluarea acestora, facilitatorii au contribuit într-o măsură importantă la conceperea și structurarea materialelor care au stat la baza elaborării prezentului ghid.

Proiectul a reușit să modifice inclusiv percepția pe care părinții o au asupra activităților non-formale, considerate ca fiind „neimportante” pentru copiii lor. Această concepție se datorează pe de o parte noutății învățării prin experiență, iar pe de altă parte unui ideal educațional învechit care consideră elevul model prin prisma performanțelor teoretice obținute la toate materiile și în toate domeniile. Or, activitățile propuse prin proiect au adus tocmai acel cadru practic de aplicare a cunoștințelor, capabil să le ofere copiilor posibilitatea de a-și testa ideile și de a-și spune părerea, de a participa cu adevărat. Un argument în acest sens s-a dovedit a fi comportamentul copiilor după desfășurarea activităților, când au căutat mai multe informații despre temele discutate, au împărtășit cu ceilalți ceea ce au aflat și au avut inițiative de mini-proiecte pentru soluționarea anumitor probleme din comunitatea în care trăiesc.

Toate aceste aspecte pledează și susțin importanța pe care o are educația pentru drepturile omului pentru copii de vârstă mică și implicit, în acest context, valoarea și utilitatea manualului Compasito, ca instrument care să stea la baza acestei activități.

Adresez, pe această cale, mulțumiri tuturor celor care s-au implicat în proiect: copii, cadre didactice, tineri voluntari, lectori și nu în ultimul rând, partenerului nostru tradițional pe proiecte de educație, Inspectoratului Școlar al Municipiului București.

Nina Cugler
Președinte Executiv

„Companion” and its importance in educating children

The current guide is a component of the project „Young People Involvement in Civil Rights Promotion”, a project financed by the European Youth Foundation, which was aimed at involving young people in the human rights education process and at adapting in Romania the Manual for Human Rights Education “Compasito”, issued by the Council of Europe and designed for children between 6 and 12 years old.

This project proved to be one of the most successful projects that the Association “Assistance and programs for sustainable development – Agenda 21” has initiated in the field of human rights education for children and young people.

The success is first of all due to the seriousness, creativity and capacity of children to correlate the activities introduced by the project with their real life. An important element which contributed to the success of the project came from our vision concerning children, which is different from the traditional one, since we see children as rights’ holders, as partners in the development of the project and as evaluators of the activities conducted, roles that were naturally and without any effort handled by the children.

A significant role in this initiative was played by the facilitators (teachers, educational staff and young leaders) who managed to adapt every activity to the particularities of the group, to transform difficult and abstract concepts into realities known by the children, to use games as incentives for the children to build communication competences, to support their own ideas, to identify what role the rights they were learning about played in their daily life, to enhance critical thinking towards certain situations they were coping with in their families, schools or communities. By adapting and evaluating the activities, the facilitators greatly contributed to the elaboration and structuring of the materials that formed the basis of the creation of the current guide.

The project succeeded in changing even the perception that parents had on non-formal activities, often disregarded and considered “unimportant” for their children. This conception is a result of the novelty brought by the process of learning by experience on the one hand and of an old educational ideal describing the ideal pupil as a child achieving great theoretical performances on all subjects and in all fields on the other hand. However, the activities introduced by the project created exactly that practical framework necessary for the children to use their knowledge, a framework capable to offer these children the possibility to test their ideas and express their opinion, to genuinely participate. A proof in this respect is the children’s behavior after the activities, when they started to search for information on the topics discussed, shared what they found out with the others and had initiatives of mini-projects for solving certain problems identified in the community they live in.

All these aspects plead for and reinforce the importance that human rights education for small children has and thus, in this context, they reinforce the value and utility of Compasito as the main tool of this activity.

On this occasion I would like to thank all those who were involved in the project: children, educational staff, young volunteers, trainers and lecturers and last but not least our traditional partner on educational projects: the School Inspectorate of Bucharest.

Nina Cugler
Executive President

I. EDUCAȚIA PENTRU DREPTURILE OMULUI ȘI COPIII

Educația pentru drepturile omului

“Istoria omenirii seamănă din ce în ce mai mult cu o competiție între educație și catastrofă.”(H.G. Wells)

Educația pentru drepturile omului nu are o definiție universal acceptată, dată fiind și diversitatea de situații, destinatari, metode și finalități care pot intra sub „umbrela” acestei denumiri. De la educația pentru cetățenie, la educația de gen, de la educația pentru pace la educația pentru participare, de la educația pentru dezvoltare durabilă la educația sexuală – toate acestea sunt exemple de diferite tipologii ale educației pentru drepturile omului. În orice caz, o caracteristică importantă a acestui tip de educație este că ea este strâns legată de realitatea cotidiană a participanților, de viața de zi cu zi a acestora; nu întâmplător cineva spunea „*Drepturile omului încep cu micul dejun*” – și educația pentru drepturile omului este la rândul ei un mod de a influența și promova schimbarea în viața destinatarilor ei.

O definiție a Consiliului Europei vede educația pentru drepturile omului ca “*programe educative și activități care urmăresc promovarea egalității în demnitate umană, conjugate cu programe care promovează educația interculturală, participarea și suportul pentru minorități.*”

O altă definiție, din manualul „Popular Education for Human Rights” a rețelei Human Rights Education Associates discută obiectivele educației pentru drepturile omului: „*trebuie să fie clar că obiectivul educației pentru drepturile omului nu este să creeze dezordine socială. Orice interpretare de acest fel denaturează drepturile omului și democrația. Educația pentru drepturile omului este în armonie cu legea și cu standardele internaționale. Într-adevăr este datoria noastră să educăm persoanele în așa fel încât acestea să își cunoască drepturile în fața legii pentru a fi cetățeni responsabili într-o societate deschisă.*”

În general, putem afirma că educația pentru drepturile omului, în diferitele ei forme, are ca punct fundamental promovarea și dezvoltarea unei culturi a drepturilor omului. Cităm în cele ce urmează câteva dintre obiectivele posibile ale educației pentru drepturile omului, așa cum sunt citate ele în Compasito:

- „A dezvolta respectul pentru drepturile omului și pentru libertățile fundamentale;
- A valorifica demnitatea umană și a dezvolta respectul pentru sine și pentru ceilalți;
- A dezvolta atitudini și comportamente care poartă către respectul pentru drepturile celorlalți;
- A asigura egalitatea între bărbați și femei și oportunități egale în toate sferile de activitate;
- A promova respectul, înțelegerea și aprecierea diferențelor, în special față de minorități și comunități naționale, etnice, religioase și lingvistice;
- A încuraja persoanele să devină cetățeni activi;
- A promova democrația, dezvoltarea, justiția socială, solidaritatea și prietenia între popoare și națiuni;
- A contribui la programele organismelor internaționale care urmăresc să creeze o cultură a păcii, bazată pe recunoașterea valorilor universale ale drepturilor omului, ale toleranței și non-violenței.”

Este clar din această listă de posibile obiective că educația pentru drepturile omului implică procese, schimbări și competențe de lungă durată. Și din acest motiv atunci când vorbim de educația pentru drepturile omului vorbim de educație pentru viață și pe tot parcursul vieții – a dezvolta competențe în indivizi pentru drepturile omului și deci a promova o cultură a drepturilor omului nu pot fi tratate doar ca materiile școlare, este vorba de mult mai mult de atât. Una dintre dilemele care înconjoară educația pentru drepturile omului este dacă aceasta poate fi o materie în școli sau dacă este mai degrabă una dintre ariile educației non-formale; și astfel putem indica aici că există o dezbatere aprinsă legată de cum se pot întrepătrunde cele două tipologii de educație – formală și non formală – atunci când este vorba de drepturile omului. Educația pentru drepturile omului poate face parte din curriculumul școlar în anumite țări și/sau poate fi una dintre ariile în care societatea civilă este activă prin intermediul educației non formale. Așa cum vom vedea, proiectul nostru încearcă să folosească elemente atât ale educației formale – spre exemplu, activitățile cu copiii au fost realizate în școli -, cât și ale educației non formale – metoda de lucru cu copiii este participativă, adaptată fiecărui grup de copii, profesorul este un facilitator al grupului etc.

Un alt aspect important al educației pentru drepturile omului este conceptul de competență, pe care îl vom defini aici așa cum este deseori definit în cadrul educației non formale: competența este o combinație de cunoștințe, abilități și atitudini/valori, în cuvinte simple prin a ști, a ști să faci și a ști să fii. Educația pentru drepturile omului urmărește următoarele aspecte – adaptăm aici din COMPASS:

A învăța despre drepturile omului:

- Concepte fundamentale ale drepturilor omului (libertate, justiție, egalitate, demnitate umană, non discriminare, democrație etc);
- Ideea că drepturile omului asigură standarde de comportamente în familie, școală, comunitate;
- Rolul drepturilor omului în viața fiecăruia;
- Diferența între drepturi civile/politice și drepturi sociale/economice;
- Modalități diferite de a vedea și de a experimenta drepturile omului în societăți și situații diferite;
- Schimbările sociale și evenimentele istorice care au dus la recunoașterea drepturilor omului;
- Mecanisme de aplicare a drepturilor omului (Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Națiunilor Unite pe Drepturile Copilului etc.);
- Autorități locale, naționale și internaționale care se ocupă de protecția drepturilor omului.

A învăța pentru drepturile omului

- Ascultare activă și comunicare: a fi capabili să ascultăm diferitele puncte de vedere, a susține propriile drepturi și pe cele ale altor persoane;
- Gândirea critică: a găsi informații relevante, a le evalua în mod critic, a gestiona prejudecățile, a le recunoaște drept forme de manipulare și a lua decizii în baza unui raționament;
- A ști să cooperezi și să înfrunți în mod pozitiv conflictul;
- A ști să participi și să organizezi grupuri sociale;
- A ști să reacționezi pentru a promova protecția drepturilor la nivel local și mondial.

A învăța prin drepturile omului

- Simțul responsabilității pentru propriile acțiuni, implicare pentru dezvoltarea personală și schimbarea socială;
- Curiozitate, deschidere și aprecierea diferențelor;
- Empatie și solidaritate cu ceilalți și susținerea persoanelor ale căror drepturi sunt amenințate;
- Respect pentru demnitatea umană, pentru valoarea propriei persoane și a celorlalte persoane, indiferent de diferențele sociale, culturale, lingvistice, religioase;
- Simțul justiției, dorința de a lupta pentru libertate, egalitate și respectarea diferențelor.

Sintetizând, putem spune că educația pentru drepturile omului are în vedere:

- Promovarea înțelegerii drepturilor omului (individul este conștient de propriile drepturi și capabil să recunoască situațiile de încălcare a acestora);
- Dezvoltarea competențelor pentru protecția drepturilor omului (individul știe cum să protejeze drepturile proprii și ale celorlalți);
- Dezvoltarea respectului pentru drepturile omului (individul nu încalcă în mod voluntar drepturile celorlalți și este conștient de demnitatea proprie și a altora).

Educația non formală și educația pentru drepturile omului

În general se vorbește despre educația formală (sistemul școlar), informală (procesul continuu de învățare, de obicei legat de experiențele de zi cu zi) și non formală. Cele trei tipuri de învățare sunt complementare. În cazul proiectului nostru, precum și în cazul proiectelor dezvoltate în afara sistemului formal de învățământ, vorbim despre educație non formală.

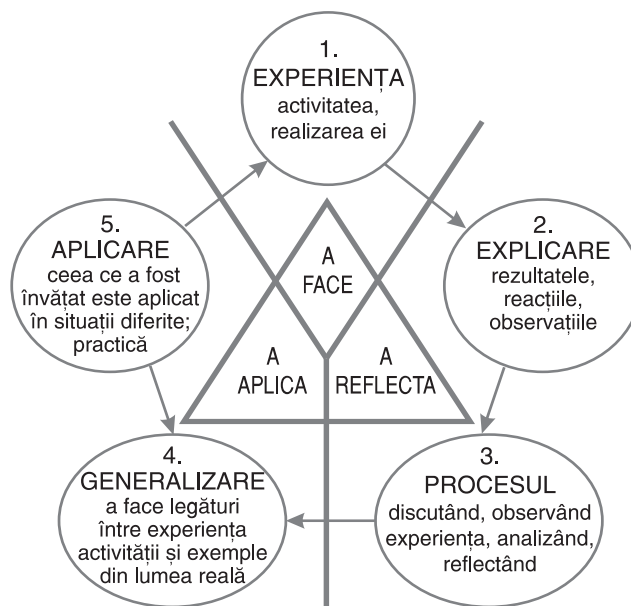
În proiectul nostru prin educație non formală am definit procesul intenționat, voluntar și planificat de învățare care are ca scop discutarea și dezvoltarea valorilor și a competențelor pentru o viață demnă. Ea pleacă în general de la ciclul învățării prin experiență și are ca elemente specifice:

- Metodologia bazată pe participarea tuturor;
- O structură democratică, orizontală, a învățării;
- Fiecare participant poate gândi și interpreta în mod independent;
- Analiza critică a situațiilor de zi cu zi pentru a-i ajuta pe participanți să identifice în situația dată încălcările drepturilor omului și să dezvolte atitudini de respect a drepturilor;
- Respect față de diferențele de opinii;

- Promovarea respectului și a stimei de sine;
- Ascultarea activă, implicarea activă în procesul învățării;
- Un mediu de învățare non-ierarhic, democratic;
- Încurajarea reflecției, analizei și a gândirii critice;
- Echilibru între capacitățile emotive și cele intelectuale;
- Încurajarea schimbării comportamentelor și a atitudinilor ca rezultat al învățării;
- Dezvoltarea capacităților și a concretizării celor învățate;
- Recunoașterea umorului, a jocului și a creativității ca instrumente utile învățării.

În ceea ce privește ciclul învățării prin experiență, sintetizăm diferitele faze ale unei activități de acest tip (vom descrie în capitolele următoare pe larg câteva exemple):

- a experimenta (a participa la activități, a face). De obicei, este organizată o activitate în cadrul căreia participanții sunt activi și participativi, experimentează o situație relevantă și sunt parte din această experiență;
- a relata (a exprima senzațiile și reacțiile din timpul activității). Întrebarea de bază este “Ce s-a întâmplat?” sau “Cum te-ai simțit?” sau “Ce s-a întâmplat în timpul exercițiului?”. În acest moment, participanții exprimă sentimentele și reacțiile pe care le-au avut în timpul activității. Această fază trebuie să dureze exact atât cât este nevoie; a nu acorda destul timp acestei faze de tranziție de la experiență la reflecție riscă să compromită întreaga activitate. Această fază este ceea ce diferențiază un joc de un exercițiu de educație non formală;
- a reflecta (a exprima reacțiile și observațiile despre experiență). Este faza în care se trece de la implicațiile imediate ale activității la fapte din viața reală. Se pot pune întrebări precum “Ai experimentat vreodată ceva similar?” sau “Cunoști situații de acest fel?”;
- a generaliza (a discuta modele posibile și aplicarea celor învățate în viața reală). În aceasta fază, se creează legături între activitate și viața de zi cu zi;
- a aplica (a folosi ceea ce ai învățat, modificând, când este cazul, vechile atitudini). În aceasta fază se pot explora posibilitățile de a aplica ceea ce s-a învățat.

Un exemplu de activitate dezvoltată pe acest model este simularea în cadrul căreia participanții primesc un rol într-o situație dată, de obicei o situație problematică care necesită o decizie, și, odată intrați în rol, gestionează situația, experimentând-o „pe propria piele”. Ulterior, odată ce s-a ajuns la un moment oportun, facilitatorul grupului semnalează trecerea către faza de relatare a experienței (așa numitul *debriefing*), reflecție, generalizare și aplicare.

Educația pentru drepturile omului și copii

O primă dilemă legată de a realiza activități pentru drepturile omului cu copiii sunt destinatarii acestor activități și modul în care sunt ei văzuți la nivel social. Există uneori tendința de a-i vedea pe copii ca un fel de recipient al protecției adulților, ca un subiect pasiv. Odată ce a fost semnată Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (CDC), dar și în întreg parcursul ce a dus la semnarea ei, copiii sunt văzuți ca cetățeni, ca indivizi sociali, ca protagoniști ai drepturilor. Există totodată un echilibru precar între protecție și participare în ceea ce privește documentele dedicate drepturilor copilului, în sensul că or observăm o tendință către protecția copilului (în diferitele ei aspecte, de la protecția familiei la protecția copiilor refugiați, a minorilor neacompaniați etc.), or către promovarea participării lor (dreptul la opinie, dreptul la asociere care reprezintă în panorama Convenției o adevărată revoluție față de modul de a-i vedea pe copii în societate).

Educația pentru drepturile copilului este parte integrantă din dreptul la educație din CDC, unde în articolul 29, punctul 1, se prevede că:

1. *Statele părți sunt de acord că educația copilului trebuie să urmărească:*

- a) *dezvoltarea plenară a personalității, a vocațiilor și a aptitudinilor mentale și fizice ale copilului;*
- b) *cultivarea respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale, precum și pentru principiile consacrate în Carta Națiunilor Unite;*
- c) *educarea copilului în spiritul respectului față de părinții săi, față de limba sa, de identitatea și valorile sale culturale, față de valorile naționale ale țării în care acesta locuiește, ale țării de origine, precum și față de civilizații diferite de a sa;*
- d) *pregătirea copilului să își asume responsabilitățile vieții într-o societate liberă, într-un spirit de înțelegere, de pace, de toleranță, de egalitate între sexe și prietenie între toate popoarele și grupurile etnice, naționale și religioase și cu persoanele de origine autohtonă;*
- e) *educarea copilului în spiritul respectului față de mediul înconjurător.*

Putem deci identifica deja în acest document internațional bazele pentru educația pentru drepturile omului ca parte fundamentală din dreptul la educație. Alte drepturi incluse în articolele CDC sunt de asemenea importante în acest context, spre exemplu libertatea de asociere, libertatea de opinie, dreptul la joc, etc., motiv în plus pentru a observa interdependența drepturilor copilului.

O altă întrebare care se poate pune când vorbim despre educația pentru drepturile omului cu copiii este care pot fi consecințele ei în viața copiilor. Iată câteva considerații pe această temă:

- a pregăti copilul pentru viața de cetățean poate fi o bază solidă de plecare pentru activități educative pentru drepturile omului. Chiar dacă un copil nu poate vota, există modalități de a-i conștientiza pe copii față de – continuând exemplul – puterea consensului și a colaborării în luarea deciziilor;
- a-i face pe copii să trăiască și să învețe în respectul drepturilor este de asemenea important, de aceea abordarea generală a acestei teme față de copii este de a lega cât mai mult activitățile pe care le realizăm de viața de zi cu zi a copiilor. Procedând astfel, termeni generali sau teoretici ca drepturile omului pot fi transformați în realitatea de zi cu zi legată de experiența directă a copiilor. Poate fi uneori dificil să „traducem” limbajul drepturilor omului, însă cheia poate fi că orice drept poate fi legat de experiența directă, zilnică, a copiilor;
- a favoriza acele situații în care copii înțeleg și se obișnuiesc cu viața de grup, cu munca de echipă, în alte cuvinte deprind acele abilități prin care pot învăța pentru drepturile omului, pe care le cităm mai sus;
- a învăța despre drepturile omului dezvoltă sentimente de siguranță, apartenență și toleranță;
- a valoriza și a cunoaște prin experiență anumite aspecte ale vieții, parte integrantă a cristalizării valorilor. Copiii înșiși au cunoștințe despre lume, educația pentru drepturile omului nu face altceva decât să cristalizeze aceste experiențe, eventual dându-le un nume și un sens în viața copiilor și în procesul de evoluție a capacităților copilului. De exemplu, a face o „lecție” despre justiție poate fi o modalitate puțin eficientă cu copiii, în timp ce analizarea unei situații de joc în care copiii „trăiesc” regulile grupului și ale jocului poate fi mai util;
- a recunoaște abuzul și violarea drepturilor în viața cotidiană. Acest punct este poate cel mai delicat în educația pentru drepturile omului cu copiii, iar facilitatorul activităților trebuie să fie conștient de anumite aspecte foarte delicate. Pe de o parte, copiii pot intra în conflict cu alte persoane care le pot impune situații în care drepturile copilului nu sunt respectate. Exemplul aproape clasic este cazul în care părinții se plâng că fiii și fiicele lor își revendică drepturile, dar nu își asumă responsabilități – în aceste cazuri este necesar ca și alte persoane cu care copiii intră în contact (și în primul rând familia) să contribuie în mod constructiv la activitățile educative și la învățare. Pe de altă parte, se pot ivi situații în care copiii dezvăluie situații de abuz în timpul activităților pentru drepturile omului. În ambele cazuri, facilitatorul trebuie să fie pregătit pentru a nu-l lăsa pe copil singur și impotent într-o situație de încălcare a drepturilor.

Sintetizând, în mod similar cu educația pentru drepturile omului în general, educația pentru drepturile omului cu copiii are la rândul ei în vedere cunoștințe, abilități și valori/atitudini.

Este important de subliniat că facilitatorul este o persoană extrem de importantă în activitățile pentru drepturile omului cu copiii. În timp ce cu alte grupuri de persoane, imaginea educatorului ca model de comportament nu predomină, în cazul copiilor acest lucru se poate întâmpla. Uneori, copiii pot vedea în adult un model pentru acțiunile lor; în acest context, este absolut necesar ca facilitatorul să acționeze în mod coerent cu principiile pe care le susține prin activitățile pe drepturile omului. Vom reveni la competențele educatorului în capitolele succesive. În orice caz, sloganul *practice what you preach* sintetizează parte din aceste observații: un adult care predică valori ca justiția, egalitatea etc., dar își folosește puterea pentru a impune copiilor anumite decizii dezmente prin propriile acțiuni ceea ce îi sfătuiește pe alții să facă, deci poate deveni un adult puțin credibil în acțiunile sale. De subliniat aici și ideea de folosire inteligentă a puterii de către adult împreună cu copiii și nu asupra copiilor și importanța gestiunii conflictelor care pot apărea.

II. CONSILIUL EUROPEI ȘI EDUCAȚIA PENTRU DREPTURILE OMULUI

Un pic de istorie – Consiliul Europei și drepturile omului

Consiliul Europei este o organizație internațională înființată în 1949 care întrunește 47 de state. Consiliul Europei are ca obiective apărarea drepturilor omului, a democrației și a supremației legii. Printre principalele activități ale acestui organism, cităm acorduri pentru a standardiza practicile sociale și juridice ale țărilor membre, promovarea unei identități europene bazate pe valori împărtășite.

Principalele organisme ale Consiliului Europei sunt:

- Comitetul de Miniștri, alcătuit din cei 47 de miniștri ai afacerilor externe sau delegații lor permanenți la Strasbourg (ambasadori / reprezentanți permanenți), este organismul cu putere de decizie al organizației;
- Adunarea Parlamentară, care întrunește 636 membri din cele 47 de parlamente naționale;
- Congresul Autorităților Locale și Regionale, alcătuit din Camera Autorităților Locale și Camera Regiunilor;
- Un secretariat general unde lucrează circa 1800 de funcționari, condus de un Secretar General;
- Curtea Europeană a Drepturilor Omului, unde cetățenii din Statele membre pot face recurs împotriva statelor în cazuri de încălcări ale drepturilor omului;
- Comisarul pe Drepturile Omului;
- Conferința ONGurilor la nivel internațional.

Printre realizările Consiliului Europei, se numără:

- 200 tratate sau convenții europene cu putere de lege, multe dintre ele fiind deschise statelor nemembre, în domenii ca: drepturile omului, lupta împotriva crimei organizate, prevenirea torturii, protejarea datelor sau cooperarea culturală;
- Recomandări către guvernele statelor membre care stabilesc principiile directoare din materie de: drept, sănătate, educație, cultură și sport.

În cazul nostru, este relevant să cităm Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma, precum și Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg.

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și ale libertăților fundamentale a fost semnată în 1950 și a intrat în vigoare în 1953. Convenția garantează drepturi fundamentale, precum dreptul la viață, dreptul la un proces corect, dreptul la proprietate, la viață privată, la expresie și asociere, pentru a cita doar câteva dintre ele. Convenția interzice, pe de altă parte, sclavia, tortura, discriminarea în baza drepturilor garantate de Convenție, expulzarea persoanelor sau neacceptarea persoanelor care cer azil. Un aspect unic din Convenție este că ea se referă la toate persoanele din jurisdicția Convenției, indiferent de naționalitatea acestora. Această Convenție este implementată la nivel național de organele naționale, iar la nivel internațional de către Curtea Europeană a drepturilor omului de la Strasbourg.

Exemplificăm pe scurt cum funcționează *Curtea europeană a drepturilor omului*. Curtea nu se sesizează singură, ea acționează în baza unei sesizări a unui cetățean sau a unui Stat. Orice persoană din jurisdicția Statelor Consiliului Europei poate prezenta o plângere. Pentru a putea examina plângerea, Curtea verifică următoarele criterii: a. au fost epuizate căile de rezolvare a cazului la nivel național; b. plângerea a fost depusă la Curte în interval de șase luni de la verdictul final la nivel național; c. plângerea se realizează în baza unui drept din Convenție nerespectat. În cazul în care aceste condiții se verifică, Curtea decide dacă este vorba de violarea Convenției. Pe lângă a decide dacă este vorba de nerespectarea Convenției, Curtea poate decide daune și costurile procesului. Curtea nu poate invalida deciziile luate de organismele naționale și nu poate ordona guvernelor să ia anumite decizii. Totuși, guvernele trebuie să respecte deciziile luate de Curte în privința lor și să raporteze Comitetului de Miniștri despre măsurile adoptate. În general, avem de-a face cu cazuri de tipul cetățean împotriva Statului sau un Stat împotriva altui Stat.

Consiliul Europei, tineretul și educația pentru drepturile omului

Începând din 1972, Consiliul Europei se ocupă de tineret și de tot ceea ce face parte de educația non formală cu tinerii, în special prin intermediul Direcției Tineret și Sport.

Direcția de Tineret și Sport, parte din Direcția Generală pentru educație, cultură și patrimoniu, are rolul de a elabora liniile programatice, și modalitățile legale pentru a pune în aplicare politici de tineret la nivel local, regional și european. Ea oferă sprijin financiar și educațional pentru activități de tineret pentru promovarea cetățeniei, a mobilității tinerilor și a drepturilor omului, democrației și a pluralismului cultural. Ea încearcă de asemenea să ofere expertiză în toate situațiile care îi privesc pe tineri și politicile de tineret.

Un aspect unic al acestui organism este așa-zisul sistem de co-management, adică acel mecanism care permite asociațiilor de tineret să decidă la un nivel paritar cu guvernele politice și prioritățile Direcției, cât și destinația fondurilor pentru proiectele de tineret.

Un alt element important este reprezentat de cele două centre de tineret de la Strasbourg și Budapesta. Este vorba de două centre unde se organizează activități internaționale de tineret și cursuri de pregătire pentru tineri și operatori de tineret. De exemplu, pentru promovarea manualului Compasito au fost organizate cursuri de formare pentru educatori începând cu 2008.

În plus, există Fondul European de Tineret, prin intermediul căruia sunt finanțate proiecte de tineret, cu un buget anual de circa 3 milioane de euro. Proiectul nostru a fost susținut de acest Fond prin linia de finanțare a proiectelor pilot pe tema drepturilor omului.

Cităm pe scurt prioritățile 2010-2012 în ceea ce privește dezvoltarea cooperării prin politici de tineret, munca cu tinerii și educația non formală:

- ✓ Drepturile omului și democrația: politicile și programele de tineret care promovează valorile Consiliul Europei;
- ✓ Convivența într-o societăți diverse: politicile de tineret și promovarea dialogului intercultural;
- ✓ Integrarea socială a tinerilor;
- ✓ Abordări și metodologii în politicile pentru tineri și copii.

Programul de Tineret pentru Educația pentru Drepturile Omului

Promovarea drepturilor omului este unul dintre scopurile fundamentale ale Consiliului Europei și motivul pentru care în 2000 a fost inaugurat Programul de Educație pentru Drepturile Omului. Programul are la bază dorința de a avea o structură solidă pentru educația despre, pentru și în drepturile omului în Europa. Programul se sprijină de asemenea pe rezultatele Consiliului Europei în domeniul învățării interculturale, al participării și al sprijinirii minorităților și pe expertiza în domeniul elaborării de materiale educative pentru cei care lucrează cu tinerii.

Printre rezultatele obținute, putem cita:

- ✓ Manualele COMPASS și COMPASITO- principalele manuale specifice pe tema educației pentru drepturile omului cu tinerii și copiii, precum și alte manuale pe teme precum educația de gen și participarea tinerilor;
- ✓ Cursuri de pregătire pentru operatori și educatori de tineret;
- ✓ Parteneriatul cu sectorul de tineret din Comisia Europeană;
- ✓ Materiale educative varie, studii etc.;
- ✓ Campania All Different – All Equal, o campanie europeană pentru participare, non discriminare și drepturile omului;
- ✓ Seminarii, conferințe, dezbateri pe teme legate de tineret;
- ✓ Suport financiar pentru proiecte de tineret la nivel internațional și local.

Agenda 2020: un proiect pentru politicile de tineret în Europa

Agenda 2020 este un proiect politic al miniștrilor de tineret din Europa semnat de țările membre în 2008 la Kiev. Este un document programatic despre cum ar trebui dezvoltate de acum înainte politicile de tineret în special în ceea ce privește următoarele teme: drepturile omului și democrația, diversitatea culturală și dialogul intercultural, coeziunea socială și integrarea tinerilor în societate.

Mai multe informații despre ceea ce realizează Consiliul Europei în domeniul de tineret pe siteul http://www.coe.int/t/dg4/youth/default_en.asp.

III. COMPASITO

Educația pentru drepturile omului cu copiii se poate realiza în diferite moduri, prin metodologii, spații, obiective etc. dintre cele mai variate. Este important înainte de a intra în partea practică a acestui Companion să ilustrăm cât mai detaliat materialul educativ care a stat la baza proiectului nostru, și anume Compasito. În proiectul nostru, acest manual a fost folosit atât pentru formarea educatorilor cât și sau mai ales pentru a organiza activități pe drepturile omului cu copiii.

Compasito, după cum îi spune și numele, este un manual pe educația pentru drepturile omului pentru copii. El a fost publicat în 2008 de către Consiliul Europei în cadrul programului de tineret pentru drepturile omului și dialog intercultural și este produsul muncii unei echipe internaționale de autori. Compasito este un manual pentru educatori și formatori care lucrează cu copiii, învățători și profesori, părinți, mai ales cei interesați de tema educației pentru drepturile omului și cei care caută instrumente practice pentru a trata aceste teme cu copiii.

Compasito nu este primul manual pe această temă publicat de Consiliul Europei; el se înscrie în „tradiția” manualului Compass – Manual pe educația pentru drepturile omului cu tinerii și a altor publicații pe teme corelate. Ideea de a crea un manual pe tema drepturilor omului de folosit cu copiii a apărut aproape în același moment în care a fost publicat Compas, și asta pentru că mulți educatori care lucrează cu tinerii aveau nevoie de un material educativ adaptat grupelor de vârstă de la 6 ani în sus. Compasito reia câteva din activitățile din Compass adaptate pentru copii cu vârste cuprinse între 6 și 11 ani.

Compasito are la bază câteva idei fundamentale: educația pentru drepturile omului, metodologia non formală și o abordare interculturală. În plus, Compasito însuși pleacă de la premisa că este un drept al copilului a cunoaște și a apăra propriile drepturi, exact așa cum prevede Convenția drepturilor copilului în articolul 29.

Ca metodologie, Compasito include activități de realizat cu copiii plecând direct de la experiențele și cunoștințele preexistente ale copiilor și ale educatorului, exact așa cum prevede ciclul învățării prin experiență.

Activitățile pot fi organizare în școli, în centre pentru copii, în activități extrașcolare, în organizații ale copiilor, în tabere pentru copii, și unele dintre ele chiar și în cadrul familiei.

Activitățile din Compasito au 13 teme: cetățenie, democrație, discriminare, educație și timp liber, mediu înconjurător, egalitatea de gen, sănătate și bunăstare, mass-media și internet, participare, pace și conflict, sărăcia și excluziunea socială, violența.

E de subliniat faptul că manualul este produs de către o organizație internațională, deci are ca grup țintă toți copiii din țările membre ale Consiliului Europei și din lume, ceea ce înseamnă că este responsabilitatea educatorului să folosească manualul și mai ales să îl adapteze pe măsura nevoile și caracteristicilor copiilor cu care lucrează.

Compasito este organizat în cinci capitole, fiecare dintre ele având ca premisă faptul că educatorii trebuie formați pentru a putea utiliza manualul. Fiecare capitol se adresează competențelor educatorului cu explicații, informații, activități de adaptat pentru copii etc. Iată pe scurt temele fiecărui capitol:

Capitolul 1. Introducere despre drepturile omului și drepturile copilului și mecanismele internaționale de protecție

Capitolul 2. Explică scopul și obiectivele educației pentru drepturile omului dintr-o perspectivă internațională și europeană

Capitolul 3. Oferă informații și indicații practice despre cum poate fi folosit Compasito în diverse situații formale și non formale

Capitolul 4. Include 42 de activități de realizat cu copiii

Capitolul 5. Oferă informații suplimentare despre cele 13 teme ale manualului

Activitățile din Compasito sunt organizate după o schemă deja standard a manualelor Consiliului Europei, și anume:

- *Titlul activității;*
- *Subtitlu;*
- *Nivelul de complexitate: de la 1 la 3, în funcție de cunoștințele necesare, de obiectivele învățării, de subiect, de timpul necesar, și de potențialul de risc și de conflict. Orice activitate poate fi însă adaptată conform exigențelor grupului;*
- *Vârsta copiilor;*
- *Durata – este vorba de durata medie, depinde de modul în care activitatea este adaptată, de grupul de copii etc.;*

- *Mărimea grupului – numărul optim de copii;*
- *Tipul de activitate – discuție, joc de rol, desene, simulare;*
- *Rezumat – o sinteză a ceea ce se întâmplă în activitate;*
- *Obiective – rezultatele așteptate în termeni de cunoștințe, abilitați, atitudini și acțiuni sau comportamente în favoarea drepturilor omului;*
- *Pregătire;*
- *Materiale;*
- *Instrucțiuni – instrucțiuni pe faze pentru organizarea activității;*
- *Debriefing și evaluare - subiecte de discuție pentru faza de reflecție, debriefing și evaluare;*
- *Sugestii pentru a continua;*
- *Idei pentru acțiune – sugestii despre cum se pot aplica rezultatele activității;*
- *Trucuri pentru facilitator;*
- *Informații.*

Este important de remarcat că fiecare activitate este foarte flexibilă, și acest lucru se întâmplă tocmai pentru că este de datoria educatorului să adapteze activitatea la copiii cu care lucrează. Acesta este un aspect esențial al manualului – manualul este un material de adaptat înainte de a fi folosit. Aici intervin mare parte din competențele educatorului, și nu numai în realizarea propriu-zisă a activităților. Compasito poate fi folosit ca o carte de bucate, în sensul că facilitatorul e liber oricând să experimenteze și să schimbe ingredientele în funcție de nevoi, de grupul cu care lucrează etc.; în multe activități se pot găsi deja idei despre cum pot fi adaptate.

Există câteva criterii în baza cărora pot fi alese și adaptate activitățile:

- *Grupul de copii: Care sunt interesele, preocupările și stilurile de învățare ale copiilor din grup? Există conflicte sau probleme în grup? Acești copii au probleme speciale în comunitatea în care trăiesc? Cât de multe știu deja despre drepturile omului?*
- *Obiectivele de învățare: care sunt obiectivele activității pe termen scurt, dar și pe termen mediu și lung? Activitatea se încadrează într-un program de învățare și dacă da, cum? Căror nevoi răspunde activitatea? Ce riscuri există în a realiza această activitate? Ce avantaje?*
- *Contextul: în ce spațiu (fizic și nu numai) se realizează activitatea? Care sunt purtătorii de interes ai activității date (copiii, părinții, alți copii, școala etc.)?*

Metodologia activităților din Compasito se bazează pe participarea activă a copiilor. Educatorul găsește în Compasito următoarele indicații despre cum poate fi promovată participarea copiilor:

- *Reformulează întrebările de mai multe ori pentru a fi sigur că toți copiii au înțeles;*
- *Folosește un limbaj clar și adecvat copiilor, evită cuvintele dificile;*
- *Asumă-ți responsabilitatea pentru o comunicare clară (întreabă “M-ați înțeles?” de exemplu);*
- *Folosește întrebări deschise;*
- *Decide împreună cu copiii regulile de urmat în exercițiu;*
- *Ajută-i pe copiii care nu participă, pune-le întrebări, fără să îi pui în dificultate;*
- *Creează roluri personalizate în grupurile de lucru (cine ține timpul, cine se ocupă de materiale, cine scrie, cine raportează);*
- *Subliniază că fiecare copil are ceva de spus și poate contribui la activitate;*
- *Fă o sinteză a situației de fiecare dată când e oportun și explică la ce punct sunteți cu exercițiul;*
- *Explică în detaliu activitatea de la bun început în așa fel încât copiii să știe la ce să se aștepte;*
- *Fă conexiuni între activitatea pe care o realizați și alte activități;*
- *Fii foarte atent ca activitatea să nu creeze situații dificile pentru copii, de rușine de exemplu sau repercusiuni negative acasă;*
- *Când ai posibilitatea, lucrează în echipă cu alți facilitatori;*
- *Fii conștient că niciun facilitator nu poate avea controlul absolut asupra a ceea ce se întâmplă. Fii mereu atent fără a fi stresat.*

Un alt aspect foarte delicat în organizarea activităților din Compasito privește gestiunea conflictului. Cităm în cele ce urmează din Compasito câteva pasaje referitoare la cum poate fi gestionat conflictul:

Conflictul este un fenomen natural atunci când sunt în joc valori, sentimente și alte subiecte delicate precum drepturile omului. Având în vedere că activitățile din Compasito sunt dedicate atât sentimentelor copiilor cât și intelectului lor, pot apărea situații conflictuale. Conflictul nu este în mod necesar un fapt negativ, iar capacitățile facilitatorului consistă exact în a transforma conflictul într-o experiență constructivă de învățare. A învăța să abordezi conflictul este una dintre abilitățile cele mai importante pe care le pot dezvolta copiii și pe care cultura drepturilor omului se bazează în mare măsură.

Iată câteva sugestii:

- *Poți preveni conflictul: când pregătești o activitate, gândește-te la posibilele conflicte care pot apărea.*
- *Nu provoca conflictul, și nu îl evita dacă apare.*
- *Nu-ti asuma vina pentru conflict – nimeni nu este vinovat dacă apare un conflict. Conflictele sunt naturale și inevitabile. Ajută-i pe copii să accepte acest fapt și să evite să se blameze din această cauză. Concentrează-te pe gestiunea conflictului, nu pe găsirea vinovaților.*
- *Nu trece cu vederea sentimentele negative din grup. Fii conștient că există și ajută-i pe copii să le exprime. Lasă cât mai mult timp pentru acest subiect în debriefing în așa fel încât copiii să poată exprima ceea ce simt, atât despre activitate cât și despre ceilalți copii.*
- *Consideră fiecare copil ca pe un individ aparte. Deseori, sentimentele copiilor sunt dificil de exprimat în grup. Când apar astfel de situații, încearcă o discuție cu fiecare copil. Spune-le copiilor că ești disponibil atunci când vor să-ți vorbească.*

Un alt aspect fundamental al manualului este că nu se poate învăța despre drepturile omului într-un mediu în care acestea nu sunt respectate și promovate. Aici intervine din nou responsabilitatea educatorului să promoveze ceea ce susține, în baza principiului *practice what you preach*. Și în acest punct se închide cercul competențelor educatorului: un educator care nu are ca valori valorile drepturilor omului și/sau nu are abilitățile de a le pune în practică și/sau nu știe destule despre drepturile omului nu este un educator coerent cu ceea ce vrea să promoveze. Ideea de competență apare astfel centrală în educația pentru drepturile omului cu copiii. Așa cum se citează în Compasito:

„Compasito poate fi la fel de eficient în promovarea drepturilor omului ca educatorul.”

IV. PROIECTUL NOSTRU: CREȘTEREA GRADULUI DE IMPLICARE A TINERILOR ÎN PROMOVAREA DREPTURILOR CIVILE

Așa cum am arătat și în capitolul anterior, una dintre principalele caracteristici ale manualului Compasito este adaptabilitatea, fiind conceput ca un instrument de lucru global, ca un set de unelte puse la dispoziția facilitatorului, pe care acesta, prin competențele sale, să le folosească, să le combine și să le adapteze în funcție de contextul în care se desfășoară activitatea. Proiectul „Creșterea gradului de implicare a tinerilor în promovarea drepturilor civile” (Young People’s Involvement in Civil Rights Promotion), propus de Asociația Asistență și Programe pentru Dezvoltare Durabilă – Agenda 21, a urmărit adaptarea în România a manualului Compasito”.

Asociația Asistență și Programe pentru Dezvoltare Durabilă – Agenda 21 a lucrat pe drepturile omului în ultimii 4 ani, dezvoltând atât activități pe tema drepturilor generale ale omului, dar și activități de promovare a unor drepturi specifice, ca dreptul la participare, dreptul la educație, dreptul la opinie. Printre proiectele de referință, menționăm:

- **Educație civică prin televiziune** (decembrie 2003 – octombrie 2004)
Proiect finanțat din fonduri PHARE, Societate civilă, realizat în parteneriat cu Televiziunea Română. Scopul proiectului „Educație Civică prin televiziune” a fost creșterea implicării mass-media în activități de promovare a valorilor și participării civice.
- **Învăță să fii sănătos!** (iulie 2004 – februarie 2005)
Proiect – campanie de educație pentru sănătate, realizat în parteneriat cu Inspectoratul Școlar al Municipiului București și Direcția pentru Protecția Drepturilor Copilului din sectorul 5 al capitalei, cu fonduri oferite de Agenția Canadiană de Dezvoltare Internațională. Proiectul a fost o încercare de a oferi copiilor și părinților din comunitățile dezavantajate, în special de etnie rromă, într-o formă specifică și adaptată nivelului de pregătire și gradului de înțelegere, informații relevante în legătură cu pericolul pe care îl prezintă pentru sănătate neglijarea afecțiunilor oftalmologice și ale cavității bucale.
- **Avocatul Elevului** – susținut de UNICEF România și Ministerul Educației, Cercetării și Inovării. Avocatul elevilor este un proiect pilot care propune crearea în școli a unei instituții capabile să asigure cunoașterea, promovarea și respectarea drepturilor copiilor și tinerilor.
- **Școala pentru toți** - Accesul la educație a grupurilor dezavantajate cu focalizare pe rromi, proiect derulat de Inspectoratul Școlar al Municipiului București – în parteneriat cu Primăria Sectorului 5, finanțat din fonduri PHARE.
- **Take Action! ABC European al Participării Tinerilor**
Un program Youth in Action, inițiat în parteneriat cu Arciragazzi Liguria – Italia, dorind să sprijine și să încurajeze participarea tinerilor la activitățile desfășurate atât la nivel regional, cât și la nivel local în țările partenere.

„Creșterea gradului de implicare a tinerilor în promovarea drepturilor civile” a fost finanțat de Consiliul Europei prin intermediul Fundației Europene de Tineret. Proiectul nostru a fost dezvoltat în cadrul sub-categoriei D-HRE, fiind un proiect pilot cu focus pe educația pentru drepturile omului. Proiectul a constat în realizarea unui curs de pregătire, urmate de workshop-uri cu copiii, finalizate cu o publicație de tip Companion. S-a urmărit implicarea tinerilor în activități de educație pentru drepturile omului, prin introducerea manualului Compasito multiplicatorilor, facilitatorilor și tinerilor din sistemul de educație formală și non formală în 5 școli generale din Municipiul București și un liceu cu clase V-VIII din județul Buzău.

Proiectul a fost implementat pe durata a 10 luni, fiind organizat pe diferite faze. Astfel, în faza de pregătire, a avut loc selectarea membrilor grupului țintă, 225 de tineri din 5 școli generale din municipiul București, 20 de multiplicatori, învățători/profesorii și tineri voluntari. În selectarea grupului țintă, APDD-Agenda 21 a beneficiat de ajutorul Inspectoratului Școlar al Municipiului București, partner în acest proiect. S-a urmărit selectarea unor școli de periferie, cu un context multicultural (ex. școli mixte de elevi de etnie română și rromă), dar au fost incluse în proiect și licee cu ciclu gimnazial. Cele 5 instituții de învățământ selecționate în municipiul București au fost: **Școala cu clasele I-VIII nr. 64 „Ferdinand I”, Grup Școlar Decebal, Școala generală nr. 114 „Principesa Margareta”, Colegiul Național „Gheorghe Lazăr”, Școala generală nr. 195,** lor alăturându-se **Liceul Pedagogic** din județul Buzău. Selecția participanților s-a realizat pe baza expresiei

de interes și disponibilității, a CV-ului și a unei scrisori de intenție, un criteriu esențial fiind experiența în lucrul cu copiii și implicarea în activități extra-școlare.

Una dintre principalele activități desfășurate în cadrul proiectului a fost organizarea unui curs de pregătire pentru cei 20 de multiplicatori, optându-se pentru crearea unui grup mixt de învățători/profesorii, dar și tineri voluntari cu experiență în lucrul cu copiii. Alegerea unui grup mixt reprezintă unul dintre elementele inovative ale proiectului, asigurând înțelegerea educației pentru drepturile omului cu copiii atât din poziția de cadru didactic, cât și în cea de formator și cea de facilitator, fiecare prezentând competențe specifice și astfel asigurându-se toate cele trei figuri importante ale educatorului. În plus, această componentă a grupului de educatori a permis observarea comparativă a relațiilor pe care copiii le dezvoltă cu un cadru didactic, față de cele pe care le dezvoltă cu o persoană din afara cadrului educativ formal.

Cursul s-a desfășurat pe durata a 6 zile, modulele prezentând concepte teoretice cheie ca drepturile omului, drepturile copilului, educația pentru drepturile omului. A fost prezentat de asemenea principalul instrumentul de lucru – manualul Compasito – astfel încât participanții să fie familiarizați cu structura manualului, terminologia folosită și cu modul de desfășurare a activităților. Cea mai însemnată parte a cursului a fost dedicată activităților practice, adaptarea exercițiilor propuse în Compasito, realizarea debriefing-ului și un follow-up eficient și identificarea competențelor necesare pentru facilitator. Definirea competențelor a fost făcută în timpul cursului chiar de către participanți alături de trainer. Training-ului a inclus și două module de comunicare eficientă și un modul de simulare în care participanții au fost puși pentru prima dată în postura de facilitatori ai unei activități din manualul Compasito pe care au fost nevoiți să o adapteze unui grup de adulți.

Așteptările participanților au acoperit majoritatea problemelor legate de educația pentru drepturile omului, de la cum sunt respectate drepturile omului și drepturile copilului în România, instituții și atribuțiile lor în acest domeniu, cum pot fi ele aplicate în activitățile desfășurate în cadrul sistemului de educație formală și cum pot fi părinții implicați în promovarea drepturilor copiilor. Rezultatele chestionarului de evaluare completat la finalul cursului au arătat că pentru aproximativ 80% dintre participanți cursul s-a desfășurat conform așteptărilor, au primit informațiile pe care le așteptau și au dobândit cunoștințe utile în desfășurarea activităților cu grupurile de copii.

De cealaltă parte, beneficiarii copii și parteneri în testarea activităților din manualul Compasito au fost elevi cu vârsta cuprinsă între 6 și 14 ani (clasele I-VI), care au lucrat în grupe de aproximativ 15 elevi. Au existat grupuri cu elevi între care existau relații anterior, toți cei 15 de participanți fiind colegi de clasă, dar și grupuri mixte cu elevi de la toate clasele din același an de învățământ (ex. câte 3 elevi de la toate clasele a IV-a ale școlii implicate). În cazul cadrelor didactice, copiii au fost selectați fie din clasele la care aceștia sunt învățători, fie din clasele cu care aceștia lucrează. Activitățile au fost conduse în cadrul orelor de educație civică sau în cadrul orelor de dirigenție. Tinerii voluntari au lucrat cu câte o clasă din școlile selecționate, activitățile desfășurându-se în afara programului școlar.

A fost realizat un număr de 120 de workshop-uri cu 20 de grupuri de elevi distincte, câte 6 cu fiecare grup selecționat, fiind traduse 14 activități din Compasito. Au existat facilitatori care au adaptat și alte activități din manual, fie pentru follow-up, fie datorită faptului că puteau fi foarte bine adaptate grupului cu care se lucra. După fiecare workshop, facilitatorul a completat o fișă de follow-up în care descria modul în care a adaptat activitatea, punctele slabe, punctele tari ale activității, feedback-ul copiilor. În plus, a fost elaborată o fișă de competențe pe care facilitatorii au completat-o în trei momente distincte ale proiectului: înainte de începerea activităților, după desfășurarea a trei dintre acestea și după ultima activitate, rezultatele acestor auto-evaluări ale competențelor fiind prezentate în capitolul dedicat competențelor. Au existat întâlniri de evaluare lunare, realizate cu întregul grup, care au permis schimbul de bune practici între educatori, monitorizarea evoluției proiectului, identificarea și soluționarea problemelor apărute.

Un punct tare al proiectului îl reprezintă chiar instrumentul de lucru, manualul Compasito, care permite adaptarea activităților la orice grup. În plus, abordarea propusă în manual față de educația pentru drepturile omului, învățarea prin experiență, dar și necesitatea folosirii metodelor educației non formale pentru realizarea acestora, facilitează înțelegerea conceptelor cheie ale educației pentru drepturile omului de către copii. Entuziasmul pe care ei îl arată față de aceste activități și dorința de a face cât mai multe dintre exercițiile propuse se datorează în primul rând modului în care este conceput manualul, iar în al doilea rând caracterului inovator pe care o astfel de inițiativă îl are în România așa cum o arată și declarațiile copiilor și ale facilitatorilor:

„Mie nu mi-a venit să cred că puteam să alegem dacă vrem să participăm sau nu și că ne puteam exprima opiniile” (participant, clasa a V-a)

“Am fost foarte impresionată cum sunt de importante și educative aceste jocuri” (participant, clasa a IV-a)

„Au fost elevi care pe parcursul activității își exprimau părerile exact sub forma conluziilor pe doream să le trag în urma activității. Consider că acest lucru este un mare câștig, iar elevii au fost suficient de implicați în activitate. Au sugerat chiar ca aceste activități să se desfășoare mai des, pentru că au multe lucruri de învățat unii despre alții.” (facilitator)

Viziunea pe care proiectul a adus-o asupra copiilor, copiii – parteneri în dezvoltarea proiectului și evaluatori ai activităților desfășurate, reprezintă pe de o parte o noutate pentru sistemul de educație formală, iar pe de altă parte o provocare pentru cadrele didactice de a-și depăși propriile limite și de a trece dincolo de tradiția școlii românești în care elevul este văzut doar ca simplu receptor de informații. În timp ce unii dintre educatori au înțeles foarte bine această diferență și au fost capabili să producă schimbarea în relația cu elevii, au existat situații în care participarea elevilor la activități nu a fost voluntară iar aceștia nu s-au simțit bine în timpul activității.

„Nu mi-a prea plăcut acest joc. A fost cam plictisitor. Cred că nu a fost bine gândit.” (participant, clasa a III-a)

Pe parcursul derulării proiectului a apărut riscul ca activitățile să fie privite de către elevi ca simple jocuri, fie datorită caracterului ludic al unora dintre acestea, fie din cauza realizării unei legături superficiale între experiență și viața reală, între situația simulată și drepturile care se încalcă sau care ar trebui să fie respectate în acea situație. Tendința generală a copiilor a fost de a trece rapid peste partea de debriefing, majoritatea declarațiilor lor făcând referire la starea din timpul jocului: „m-am distrat”, „a fost interesant”, „m-am plictisit” și foarte puțini evidențiind ce au învățat din activitate.

Faza imediat următoare finalizării workshop-urilor a fost elaborarea unei publicații de tip Companion la manualul Compasito, care să servească drept instrument adițional pentru folosirea activităților de educație pentru drepturile omului și care să prezinte experiența acumulată în timpul pilotării acestui proiect. Companionul a fost gândit ca un instrument pentru multiplicarea acestui tip de inițiative, mai ales datorită faptului că manualul Compasito nu a fost încă tradus în limba română. El va fi distribuit în școlile din România prin intermediul Ministerului Educației, Cercetării și Inovării. Companion va putea fi descărcat în format electronic de pe website-ul Agendei 21: www.agenda21.org.ro de cei interesați în dezvoltarea de activități non formale de educație pentru drepturile omului și drepturile copilului.

V. ACTIVITĂȚILE DIN COMPASITO ȘI ADAPTAREA LOR

În capitolul de față vom prezenta o parte din activitățile din manualul Compasito adaptate de facilitatori în timpul proiectului „Creșterea gradului de implicare a tinerilor în promovarea drepturilor civile”. Precizăm că manualul Compasito nu a fost tradus în limba română până în prezent (luna septembrie 2009), de aceea nu există o traducere oficială a activităților. În cadrul proiectului nostru, au fost traduse 13 activități din manual, în funcție de următoarele criterii: au fost traduse activități care pot fi realizate în circa o oră și în cadrul școlii, fie în timpul orelor de clasă, fie în afara lor.

Acest capitol este structurat pe activități și va prezenta o sinteză a activității, urmată de sugestii de adaptare ce conțin idei ale facilitatorilor, părerile lor și ale copiilor alături de sugestii de adaptare din manualul Compasito.

Fiecare activitate este descrisă după cum urmează:

- Titlul original din Compasito
- Teme principale ale activității
- Vârsta copiilor – este vorba aici de vârsta sugerată de manual, ceea ce nu înseamnă că activitatea nu poate fi adaptată și pentru alte vârste
- Durata
- Mărimea grupului
- Tipul de activitate
- Descriere generală
- Obiectivele activității
- Pregătire
- Materiale necesare
- Desfășurarea activității – descrierea pașilor activității
- Informații despre cum a fost adaptată activitatea

Pentru versiune originală a manualului Compasito puteți accesa următorul link:

<http://www.eycb.coe.int/compasito/default.htm>

Pentru a facilita folosirea acestor activități, le-am împărțit în următoarele categorii:

- activități introductive – sunt acele activități de realizat cu copiii pentru a intra în problematica drepturilor omului: Așezarea drepturilor pe hartă, Fă un pas în față, Cel mai important pentru cine, Unde te situezi;
- activități specifice, legate de anumite drepturi: Cuvinte care rănesc, Lupta pentru portocală, Picături de apă, A fost odată ca niciodată, Ce lume minunată, Băieții nu plâng, Cine se află în spatele meu, Dragă jurnalule, O constituție pentru grupul nostru.

1. Cuvinte care rănesc (discriminare, egalitatea de gen, violență)

Este vorba de o activitate de circa 60 de minute pentru un grup de copii între 5 și 20, cu vârste între 10 și 13 ani. Activitatea consistă în întocmirea unei liste, prioritizare, discuție. Copiii dau exemple de limbaj jignitor și analizează cauzele și efectele folosirii acestor cuvinte.

Obiectivele sunt:

- A reflecta asupra cauzelor și efectelor limbajului care poate răni
- A înțelege modul în care oamenii reacționează diferit față de diferiți termeni
- A exersa abilitățile de combatere a limbajului jignitor

Pregătirea activității: copiază Articolul 13 din Convenția cu privire la Drepturile Copilului pe hârtie de flip-chart sau pe tablă.

Materiale necesare:

- Post-its sau coli de hârtie și scotch
- Hârtie de flip-chart și un marker, sau tablă și cretă
- O copie a Articolului 13 din Convenția cu privire la Drepturile Copilului

Desfășurarea activității

Facilitatorul va începe activitatea cu o discuție despre dreptul la liberă exprimare, inclus în Articolul 13 din Convenția cu privire la Drepturile Copilului, explicând importanța acestui drept, dar și responsabilitatea de a respecta libertatea de exprimare a celorlalți. Apoi, facilitatorul le va cere copiilor să scrie pe o foaie de hârtie cuvinte jignitoare pe care le-au auzit, porecle sau comentarii răutăcioase. Pe fiecare foaie va fi scrisă o astfel de expresie. În acest timp, el va desena pe tablă sau pe un flipchart un tabel, pe care copiii vor poziționa cuvintele pe care le-au găsit fără a comunica între ei în tot acest timp.

Incitant/Jucăuș Deloc dureros	Ușor dureros/ degradant	Destul de dureros/ degradant	Foarte dureros/ degradant	Extrem de dureros/ degradant

Ceea ce este interesant la acest exercițiu este faptul că aproape întotdeauna apar cuvinte sau expresii identice, însă încadrate în categorii de duritate diferite. În timpul debriefing-ului facilitatorul va sublinia acest aspect, încercând să îi determine pe copii să explice de ce aceleași cuvinte sunt percepute diferit de persoane diferite și de ce oamenii folosesc astfel de cuvinte.

În cea de-a doua parte a debriefing-ului copiii vor încerca să găsească diverse categorii pentru aceste cuvinte jignitoare (cuvinte legate de înfățișare, de trăsături psihice, sexualitate, familie sau origine etnică), iar apoi să reorganizeze cuvintele sub aceste noi categorii identificate. Cuvintele considerate cele mai jignitoare vor fi citite cu voce tare de către copii, iar împreună se va discuta dacă ar trebui să fie permisă folosirea acestor cuvinte și ce se poate face atunci când se folosesc astfel de cuvinte.

În ultima parte a debriefing-ului va fi subliniată legătura dintre folosirea cuvintelor jignitoare și încălcarea drepturilor omului, arătând cât este de important să acționăm atunci când sunt folosite astfel de cuvinte și să stopăm astfel de comportamente.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_40.asp

Sugestii de adaptare

„Cuvinte care rănesc” este o activitate foarte subtilă, iar rolul moderatorului este foarte important pentru ca activitatea să își atingă obiectivele. Cu toate că astfel de cuvinte sunt cunoscute de copii încă de la vârste foarte mici, situațiile în care se discută despre ele cu părinții sau profesorii, cu adulții în general, sunt rare. La început copiii pot fi nesiguri, pot apărea temeri față de reacția pe care adulții o pot avea când vor vedea ce cuvinte au fost folosite. Toți facilitatorii care au adaptat această activitate au avut nevoie să îi asigure pe copii că le este permis să discute despre aceste cuvinte în contextul dat, iar în unele cazuri copiii au cerut facilitatorilor să le promită că ceea ce au scris nu va fi văzut de alți adulți, mai ales de părinții sau profesorii lor. *„Am pornit prin a le cere copiilor să noteze pe un bilet cuvinte sau expresii auzite de ei și considerate „cuvinte urâte”. La început au fost nedumeriți, dar m-au pus să le promit că nu voi spune părinților ce au scris pe bilete.”* (facilitator)

Unele apelative sau comentarii răutăcioase au stârnite râsete sau frustrare. Câțiva dintre copii au simțit nevoia de a se remarca drept autorii anumitor expresii, considerând că astfel vor fi apreciați de grup sau au avut tendința de a-i considera prea sensibili pe cei care au clasificat anumite cuvinte ca fiind foarte dure. Drept urmare, toți facilitatorii care au desfășurat această activitate au subliniat importanța rolului pe care l-au avut în activitate și a unor competențe specifice precum: capacitatea de gestiune a conflictului, capacitatea de adaptare și contextualizare, capacitatea de a comunica, empatia și flexibilitatea. *„Consider că cea mai importantă competență a mea, ca trainer, a fost flexibilitatea. Aceasta a condus la desfășurarea cu succes a activității. În toate activitățile desfășurate cu copiii trebuie să fii în permanență dispus să te adaptezi cerințelor lor, dar în același timp să-ți atingi și scopul propus.”*

Consider că o altă competență pusă în valoare în această activitate a fost capacitatea de a te concentra asupra temei și de a nu-i lăsa pe copii să conducă discuția pe un alt drum.” (facilitator)

Activitatea a fost adaptată și în funcție de vârsta elevilor, în majoritatea cazurilor aceasta fiind proporțională cu nivelul de cunoștințe cu privire la drepturile omului și drepturile copiilor.

Clasa I: discuția despre dreptul la liberă exprimare nu a plecat de la articolul 13 din CDC, ci de la realitatea imediată a copiilor, și anume de la situațiile în care li se cere părerea și de la situațiile în care nu le este permis să își exprime opinia. Timpul dedicat activității a fost redus, iar categoriile au fost redenumite astfel încât să poată fi înțelese mai bine de către copii. O altă

idee de adaptare a scalei de duritate a cuvintelor, a fost folosirea unor desene care să exprime anumite sentimente, în locul cuvintelor. (ex. pentru „Incitant/jucăuș” – o față zâmbitoare)

Întreaga discuție s-a bazat pe exemplele date de copii, modul în care ei au perceput activitatea fiind foarte strâns legat de experiențele trăite până în acel moment. Împreună cu facilitatorul copiii au decis adăugarea unei noi reguli la „Regulile Grupului”, create la începutul activității – „Nu ne jignim”, stabilind și consecințe pentru nerespectarea acestei regului.

Fiecare copil a propus un anumit comportament pentru situațiile în care sunt folosite cuvinte jignitoare: „îl ignorăm pe cel care jignește”, „ne facem că nu îl auzim”, „învățăm cuvinte frumoase”.

Clasele a II-a și a III-a: s-a remarcat că la această vârstă copiii se află exact în acea situație în care folosesc foarte des cuvinte jignitoare, fără a-și da seama de impactul pe care ele îl pot avea asupra celorlalți. Sunt la vârsta la care un astfel de comportament este perceput ca fiind original, nonconformist, dându-le sentimentul de apartenență la grup și facilitând integrarea acestora în grupurile cu care vin în contact. Copiii se află la vârsta la care își doresc să cunoască cât mai mult, astfel apărând necesitatea de a se integra în grupuri de copii mai mari. Folosirea cuvintelor dureroase este percepută ca o metodă de a-și dovedi maturitatea.

Activitatea trebuie desfășurată astfel încât să fie permanent conștienți de consecințele pe care un astfel de comportament îl are asupra celorlalți. Este foarte important de subliniat faptul că aceleași cuvinte pot provoca sentimente extrem de diferite. La această vârstă copiii pot înțelege și pot analiza motivele pentru care o persoană se poate simți influențată de anumite cuvinte.

Clasa a V-a: la această vârstă copiii au dobândit cunoștințe cu privire la drepturile omului și drepturile copiilor în timpul orelor de educație civică¹. În cazul acestora, discuția a plecat de la CDC. În acest sens, copiii au primit o copie a CDC, identificând și alte drepturi corelate cu dreptul la liberă exprimare. O parte importantă a discuției s-a dezvoltat în jurul celei de-a doua părți a articolului 13 referitoare la situațiile în care acest drept poate face obiectul restricțiilor, când acestea sunt absolut necesare pentru: respectarea drepturilor sau a reputației altora și protejarea securității naționale, a ordinii publice, a sănătății publice și a bunelor moravuri.

Deoarece la această vârstă copiii au dobândit capacitate de empatie, activitatea a fost adaptată astfel încât să permită jocul de rol și testarea diferitelor comportamente propuse de elevi în cazul în care se folosesc cuvinte jignitoare. Este o activitate care place copiilor tocmai datorită faptului că se acordă o mare importanță discuției despre chestiuni considerate tabu, însă educația pentru drepturile omului înseamnă și a pune în discuție și a dezvolta un spirit critic față de anumite situații care pare că nu pot fi schimbate. Sensul exercițiului este ca participanții să discute despre aceste cuvinte și să înțeleagă că ele ne fac rău atunci când alții ni le adresează, dar fac rău și când noi le adresăm altora, în concluzie sunt forme de încălcare a drepturilor; soluția este de a găsi alte metode pentru a ne exprima, pentru a comunica eficient cu ceilalți, respectându-le drepturile și demnitatea.

¹ În România, în învățământul primar, curriculum-ul pentru educație civică se concretizează în disciplina „Educație civică”, care se studiază la clasele a III-a și a IV-a. În învățământul gimnazial, clasele a VII-a și a VIII-a oferă, în aria curriculară „Om și societate”, disciplina „Cultură civică”.

2. Lupta pentru portocală (pace)

Este vorba de o activitate de circa 30 de minute, pentru grupuri de 4-24 de copii între 8 și 13 ani, care consistă într-o simulare urmată de discuții. Copiii sunt în competiție pentru a câștiga portocala și încearcă să rezolve un conflict.

Obiectivele sunt:

- A discuta despre nevoia de comunicare în situații conflictuale
- A reflecta asupra strategiilor de rezolvare a conflictelor

Materiale necesare: o portocală.

Desfășurarea activității

Copiii li se spune că vor juca „Jocul portocalei” și sunt împărțiți în două grupuri. Una dintre grupe va părăsi sala. Fiecare grup va primi instrucțiunile de la facilitator în mod separat; este important ca cele două grupuri să nu știe instrucțiunile pe care le primește celălalt grup. Unul din grupuri va avea nevoie de miezul portocalei pentru suc, iar celălalt va avea nevoie de coaja portocalei pentru o prăjitură. Când ambele grupuri vor reveni în sală, ele vor fi aliniate unul în fața celuilalt, iar portocala va fi poziționată la mijlocul distanței dintre cele două grupuri. Copiii vor avea la dispoziție 3 minute pentru a lua portocala și a îndeplini obiectivul. Portocala poate fi luată de pe jos de oricare dintre grupuri, însă fără a folosi violența, și fără a vorbi. În timpul acestei negocieri, facilitatorului nu îi va fi permis să intervină.

După trei minute, facilitatorul oprește activitatea și trece la debriefing. Debriefing-ul se va concentra asupra rezultatului negocierii, asupra eficienței soluției găsite, asupra metodelor de negociere și a importanței comunicării.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_30.asp

Sugestii de adaptare

Una dintre sugestiile de adaptare pentru această activitate este desemnarea unui lider al fiecărui grup care să negocieze cu liderul celuilalt grup. Este de preferat ca această idee să le vină copiilor, însă în cele mai multe cazuri ea apare după încheierea negocierii, atunci când se identifică soluții pentru ca negocierea să fi decurs mai bine. Copiii vor avea tendința de a exprima fiecare ce urmărește, astfel creându-se confuzie și comunicarea fiind inefficientă.

În cazul unui grup numeros, cu tendința de a folosi metode violente sau un grup în care există conflicte, desemnarea unui lider încă de la început va reduce riscul apariției unor situații tensionate sau în care se folosește violența pentru atingerea scopului. De altfel, în unele cazuri, facilitatorii au fost nevoiți să intervină în timpul negocierii tocmai datorită comportamentului violent al unora dintre copii. *„A trebuit să intervin în cele trei minute, deoarece în realizarea sarcinii, unii copii au folosit violența pentru a-și atinge scopul, cu toate că știau regulile activității.”* (facilitator)

În toate grupurile în care activitatea a fost aplicată a fost nevoie de prelungirea timpului, mai ales pentru partea de debriefing. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că jocul portocalei duce la apariția unor stări emoționale intense, despre care copiii doresc să vorbească. Unul dintre principalele puncte de învățare ale acestei activități este acela că un conflict nu poate fi soluționat prin metode violente, ci numai prin comunicare și respectul pentru celălalt; iată de ce negocierea este complicată într-o situație în care nu se poate comunica verbal.

Una dintre ideile de adaptare sugerate de copii a fost refacerea situației după discuția din debriefing, pentru a testa propunerile de îmbunătățire a negocierii și pentru a compara evoluția situației când grupurile credeau că au același scop și evoluția ei când grupurile iau în calcul și posibilitatea existenței unor nevoi diferite.

Într-un caz, grupurile implicate în activitate și-au ales un nume al grupului, crescând astfel sentimentul de apartenență a membrilor la grupul din care făceau parte. În situația dată, această inițiativă a copiilor a contribuit la caracterul de competiție al activității și a sporit tensiunea dintre grupuri.

Foarte important în această situație este rolul facilitatorului care trebuie să aibă o foarte bună capacitatea de gestiune a conflictului și a situațiilor tensionate.

O altă sugestie de adaptare a fost acordarea unui timp pentru stabilirea unei strategii de negociere. Astfel, fiecare grup a avut 10 minute pentru a planifica modul în care vor negocia cu ceilalți, pentru a anticipa reacțiile lor, așteptările lor. Au fost stabilite și principalele trei faze ale unei negocieri: ce aștept, ce îmi doresc și ce pot da – „*Putem împărți portocala în jumătate și să le dăm jumătate din miezul nostru pentru jumătate din coajă*”(participant). S-a observat că atunci când au timp pentru a planifica strategia de negociere, apar întrebări cu privire la ce își doresc ceilalți și copiii se întreabă dacă și celălalt grup are același interes ca și ei. În plus, stabilirea unor pași de urmat reduce riscul apariției violenței și facilitează foarte mult procesul de comunicare.

Ca activitate de follow-up, copii pot fi rugați să propună fiecare o soluție pentru rezolvarea conflictelor și discutarea acestora. În plus, după fiecare activitate copiilor li se poate sugera să discute cele învățate în timpul activității cu părinții lor. În plus, copiii pot realiza un afiș cu soluțiile găsite pe care să îl poată folosi în permanență ca un vademecum în cazul apariției conflictelor. Dacă în grup există deja conflicte cunoscute și există o atmosferă de încredere, aceste situații se pot discuta ca urmare a celor învățate în timpul exercițiului.

„Lupta pentru portocală” este o activitate foarte eficientă, mai ales pentru grupurile în care există conflicte, deoarece îi ajută pe copii să conștientizeze faptul că într-un conflict este mult mai ușor să comunice, să asculte cealaltă parte pentru a înțelege cauza conflictului, nevoile proprii și ale celorlalți și pentru a-și dezvolta capacitatea de empatie.

„A fost minunat, echipa noastră a terminat prima. Eu am fost observator. Faptul că ne putem juca și învăța, în același timp, este minunat.” (participant, 9 ani)

“A fost un joc frumos în care trebuia să-l convingi pe celălalt să îți dea portocala. Până la urmă am mâncat-o toți.” (participant)

“A fost un joc drăguț și foarte delicios la sfârșit. Am avut norocul ca eu și colega mea Cristina să câștigăm, nu pentru că au fost ceilalți slabi, ci pentru că au atins portocala. A fost foarte amuzant și interesant, mai ales pentru că eu vreau să devin avocat.” (participant, 9 ani)

3. Picături de apă (mediu înconjurător, drepturile omului în general)

Este vorba de o activitate de circa 60 de minute, pentru un grup de 5-20 de copii, cu vârste între 7 și 13 ani; activitatea privește învățarea prin experiență, stabilirea de priorități, discuții. Copiii decid modul în care pot folosi apa, astfel încât să nu o risipească. Ei discută despre importanța acțiunilor proprii cu scopul de a salva una dintre cele mai importante resurse ale mediului înconjurător.

Obiectivele activității:

- A fi mai conștienți despre utilizarea durabilă a resurselor naturale în viața de zi cu zi
- A discuta despre modalitățile de protecție a apei și mediului înconjurător în general
- A-i face pe copii mai conștienți de drepturile lor
- A încuraja acțiuni individuale pentru utilizarea durabilă a apei

Pentru această activitate este necesar un număr de pahare sau de căni egal cu numărul copiilor din grup. Este necesară și o sticlă cu apă sau mai multe sticle astfel încât să fie suficientă apă pentru a umple paharele tuturor. Este necesar și un recipient pentru apa economisită.

Materiale necesare:

- Sticle de 2 litri
- Pahare sau căni pentru fiecare copil
- O linguriță
- Un castron pentru apa economisită
- Flipchart
- Hârtie și pixuri

Desfășurarea activității

Activitatea va începe cu o discuție despre importanța apei, sursele de apă din lume, sursele de apă potabilă, pericole cu privire la disponibilitatea apei ca resursă pentru oameni. Copiii vor face o sesiune de brainstorming cu privire la modurile în care folosesc apa în viața de zi cu zi. Copiilor li se va arăta o sticlă de apă și li se va spune că aceea este singura cantitate de apă disponibilă pentru grup lor în decursul unei zile. Fiecare copil primește un pahar care va fi umplut cu apă și care reprezintă cantitatea de apă care le va ajunge pentru o zi, iar facilitatorul îi va ruga să ghicească care este cantitatea medie de apă pe care o folosesc pe zi în viața reală. Copiii sunt rugați să se gândească la mici schimbări pe care le pot face astfel încât să economisească apa. Fiecare linguriță de apă reprezintă un litru de apă. În funcție de micile schimbări identificate, fiecare copil va vărsa în recipientul de economisire a apei cantitatea pe care estimează că o va economisi, iar apoi va scrie pe hârtie înăuntrul picăturii de apă soluțiile pe care le-a găsit pentru a economisi apa. Apa pe care o colectează în recipient va fi apa întregului grup, iar atât timp cât se economisește apă de către fiecare membru al grupului acesta va fi plin. Copiii vor decide modul în care vor folosi rezerva lor de apă împreună.

În partea de debriefing se va pune accentul pe metodele de economisire identificate, pe metode eficiente pe termen lung de a folosi apa, pe importanța economisirii apei, consecințele lipsei de apă, posibilități de acțiune.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_32.asp

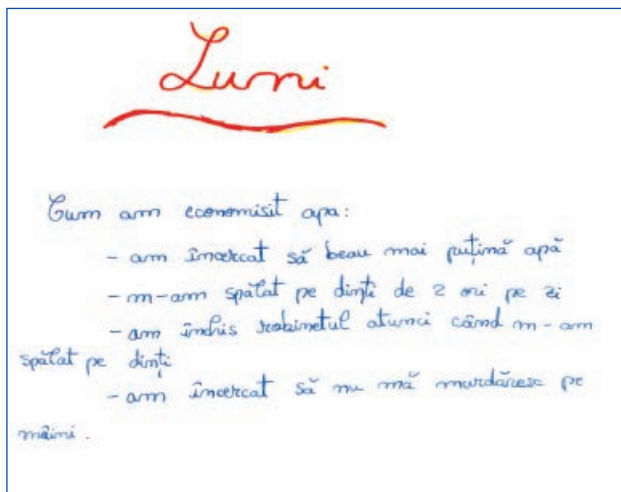
Sugestii de adaptare

Deoarece foarte puțini dintre copiii din România sunt conștienți de problema pe care o reprezintă lipsa apei, o idee de adaptare a activității este aceea de a începe prin a le prezenta copiilor situația din alte țări unde există probleme cu apa și unde se iau măsuri pentru raționalizarea consumului de apă. „Am găsit într-un articol recent într-o revistă despre orașul Los Angeles, că se va raționaliza consumul de apă începând cu luna mai, pentru prima oară după aproape două decenii, din cauza unei secete care afectează de trei ani regiunea. S-au făcut alocații lunare de consum, iar cei care depășesc vor plăti dublu. Va fi limitat consumul de apă pentru stropitul spațiilor verzi care reprezintă 40% din apa consumată de populația orașului.” (facilitator)

Pentru majoritatea copiilor prezentarea apei ca resursă epuizabilă, a cărei lipsă provoacă mari probleme în alte țări, reprezintă un fapt șocant, pe care îl vor accepta cu dificultate: „Toți oamenii au dreptul la apă...nu mi-a venit să cred când am auzit că există populații care folosesc de 10 ori mai puțină apă decât noi”(participant), „Probleme cu apa există doar în deșert unde nu sunt râuri și nu plouă.”(participant)

Facilitatorii au folosit filme documentare, prezentări PowerPoint sau articole din reviste pentru a începe activitatea și pentru a explica problematica apei ca resursă limitată. Materialele multimedia ajută la stabilirea legăturii între activitate și drepturile copilului; dreptul la apă este un drept colectiv, referitor la mediu și protejarea planetei.

O altă sugestie de adaptare menită să îi pregătească pe copii pentru discuția despre economisirea apei și importanța acesteia, dar care poate fi folosită și ca activitate de follow-up, este realizarea unor planuri de acțiune săptămânale pentru economisirea apei. Copiii li s-a cerut să țină un jurnal în care să noteze zilnic, timp de o săptămână, modalitățile prin care au economisit apa în ziua respectivă. Acest plan de acțiune i-a ajutat foarte mult în a conștientiza că există o cantitate mare de apă care se risipește, nefiind utilizată corespunzător și că fiecare acțiune individuală contribuie la bunăstarea generală. Facilitatorul le poate sugera copiilor să își implice și părinții în această activitate pentru ca aceștia să îi poată ajuta pe copii la economisirea apei în familie.

Activitatea poate fi realizată în preajma Zilei Mondiale a Apei – 22 martie, putând fi prezentate tipurile de activități întreprinse cu această ocazie. Astfel, copiii vor fi motivați pentru a căuta mai multe informații și a fi ei înșiși implicați în sărbătorirea Zilei Mondiale a Apei în școala lor prin inițiative la nivel local. Unul dintre grupurile de copii a realizat și un afiș pentru economisirea apei.

O altă sugestie de adaptare a acestei activități este stabilirea unor zone cu apă de pe glob, fiecare copil reprezentând una dintre aceste zone (ex. Cascada Niagara, Marea Neagră, Râul Olt, Oceanul Pacific). Copiii vor înțelege astfel că și zonele care nu duc lipsă de apă sunt responsabile pentru rezerva globală de apă a planetei. În funcție de zona pe care o reprezintă, copiii pot primi cantități diferite de apă pentru a deveni conștienți de faptul că cu cât dispun de mai multă apă, cu atât sunt mai responsabili pentru asigurarea cantității de apă necesară pentru întregul grup. Folosirea unor zone cu multă apă, așa cum sunt oceanele, îi va face să realizeze că nu toate sursele de apă de pe planetă sunt folosite pentru oameni, doar 1% din aceste resurse fiind de apă potabilă.

“Jocul a fost frumos, dar puțin cam greu. Dacă ar fi fost locuri din care să ne luăm apă ar fi fost perfect!” (participant, 9 ani)

“Jocul pe care l-am jucat a fost foarte frumos. Fiecare a primit apă într-un pahar, iar eu am fost Cascada Niagara. Nu am dat multă apă pentru că am nevoie de ea. M-am distrat foarte bine.” (participant, 9 ani)

4. A fost odată ca niciodată... (democrație, discriminare și egalitatea sexelor)

Este vorba de o activitate de circa 40 de minute pentru un grup cu 5-15 copii, cu vârste între 7 și 13 ani. Repovestirea unei povești cunoscute prin schimbarea sexelor personajelor, discuție despre stereotipurile de gen.

Obiectivele activității:

- A recunoaște rolurile stereotipice de gen
- Discutarea rolurilor de gen
- Încurajarea egalității între sexe

Pentru pregătirea activității, este de rescris o poveste cunoscută (ex: nuvelă, basm, film) nu mai lungă de 10 minute, schimbând sexele majorității personajelor. Dacă este necesar, se schimbă și numele și alte detalii. Se alege o poveste cu personaje de ambele sexe care acționează în mod tradițional (a se vedea mai jos exemplul schimbat al Cenușăresei).

Materiale necesare: pixuri și flipchart.

Desfășurarea activității

Facilitatorul le va spune copiilor că urmează să le citească o poveste. Rolul copiilor va fi să fie atenți și să observe dacă este ceva neobișnuit cu această poveste. Activitatea presupune citirea unei povești pe care copiii o cunosc deja, dar cu rolurile de gen inversate (vezi exemplu „Cenușăreasa”). Pe parcursul citirii poveștii, facilitatorul se poate opri și îi poate întreba pe copii dacă au observat ceva neobișnuit, deoarece există riscul să devină plictisiți odată ce au observat inversarea rolurilor.

După terminarea poveștii, facilitatorul îi va întreba pe copii dacă a existat ceva neobișnuit, de ce li se par acele lucruri neobișnuite și va cere exemple. El va trebui să le spună copiilor că un lucru pare neobișnuit de fiecare dată când el este diferit de ceea ce ei trăiesc zi de zi, de ceea ce cunosc sau de așteptările lor. Aceste așteptări pe care ei le au față de anumite situații sau persoane se numesc stereotipuri și sunt păreri iraționale și convingeri formate anterior cu privire la anumite lucruri, persoane, clase sociale etc.

Exercițiul va continua cu o sesiune de brainstorming în cadrul căreia copiii vor identifica caracteristici pe care ei le consideră tipice pentru femei și bărbați și activități în care aceștia sunt implicați zilnic. Toate ideile vor fi consemnate de facilitator într-un tabel asemănător cu cel de mai jos:

	Băieți/ bărbați	Fete/ femei
Caracteristici obișnuite	Curios, deștept, gălăgios, aventuros, agresiv, ambițios, cu părul scurt	Politicos, sensibil, liniștit, timid, ascultător, poartă rochii, cu părul lung
Activități obișnuite	Le place sportul, se bat, merg la muncă, iau inițiativa, conduc camioane	Stau acasă, se ocupă cu menajul, plâng repede, bârfesc, le plac hainele frumoase, le e frică de gândaci

Tabelul va fi comparat cu versiunea originală a poveștii pentru a vedea dacă personajele urmăresc profilul identificat de copii și dacă, în funcție de gen, sunt implicate în activitățile stereotipice masculine sau feminine. Copiii vor trebui să se gândească dacă aceste caracteristici mai sunt valabile pentru femeile și bărbații de azi și în ce măsură există caracteristici și activități neobișnuite. Ideile copiilor vor fi însemnate într-un nou tabel asemănător celui de mai jos:

	Băieți/ bărbați	Fete/ femei
Caracteristici neobișnuite	În poveste: au nevoie de ajutor În experiența voastră: ...	În poveste: poruncitoare, isteță În experiența voastră: ...
Activități neobișnuite	În poveste: plânge, face menajul, vrea haine frumoase, stă acasă În experiența voastră: ...	În poveste: caută un soț, organizează o căutare În experiența voastră: ...

Copiii li se va cere să facă o comparație cu alte povești în care personajele au caracteristici „neobișnuite” sau sunt implicate în activități „neobișnuite” și exemple din viața reală de femei și bărbați cu aceste atribute neobișnuite.

În partea de debriefing, odată ce copiii au înțeles conceptul de stereotip, li se va cere să se gândească și să discute despre consecințele pe care le are un comportament care nu urmărește un stereotip, dacă stereotipurile au vreo legătură cu drepturile omului și dacă oamenii pot fi discriminați din cauza stereotipurilor.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_19.asp

Sugestii de adaptare

Atunci când se lucrează cu un grup mare, copiii pot fi împărțiți în grupuri de lucru mai mici, astfel încât fiecare să își poată prezenta părerea. Pot fi împărțiți în grupuri pentru prima activitate, completarea tabelului cu caracteristici sau activități stereotipice și o pot realiza pe cea de-a doua cu întregul grup.

O altă idee pentru adaptarea activității este împărțirea acesteia pe două zile și utilizarea altor materiale multimedia. Foarte importantă pentru această activitate este posibilitatea realizării unei comparații între ce este considerat tipic/obișnuit/normal și comportamentul atipic/neobișnuit, de aceea este necesar ca, fie copiii să cunoască versiunea originală a poveștii, fie comportamentul personajelor să contravină în mod evident caracteristicilor stereotipice ale femeilor și ale bărbaților.

Ca activitate de follow-up, copiii pot lucra pe povești cunoscute pentru a le modifica, iar rolurile să fie inversate, sau pot lucra la mici scenete în care să arate cum stereotipurile pot fi o cauză de discriminare față de persoanele care nu adoptă acest comportament așteptat. „Copiii au fost încântați de această activitate. Au inventat și ei niște titluri de povești: „Super băieți”, „Băiatul sărac”, „Tatăl vitreg”. Au dat exemple de povești în care personajele să aibă caracteristici și activități neobișnuite: „Albă ca Zăpada și cei 7 pitici”(piticii plângeau), Albă ca Zăpada a plecat de acasă - fetele nu fac asta, Scufița Roșie l-a ascultat pe lup, Rașușca cea urâtă - a clocit un alt ou decât cel de rață. ” (facilitator)

Activitatea este foarte bine primită de copii datorită caracterului inovator pe care îl are, arătându-le copiilor că nimeni nu trebuie să fie așa cum se așteaptă ceilalți. „Activitatea a fost interesantă, pentru că așa ne-am dat seama că și băieții pot fi sensibili sau ... bărbații să se ocupe de casă, să facă ceea ce făcea femeia, de obicei.” (participant)

„În ziua de astăzi, se mai întâmplă ca soțul să crească bebelușul, iar soția să muncească...că aduce mai mulți bani.” (participant)

„Lumea face diferențe între fete și băieți...că fetele sunt mai sensibile, iar băieții mai bățioși. Noi am înțeles că fiecare are drepturi și nu trebuie să-i diferențiem.” (participant)

„Copiii au participat cu drag la activitate, li s-a părut captivantă, interesantă și mai ales importantă pentru comportamentul lor în viitor. Unii dintre ei au susținut ideea că acum vor ști cum să se comporte când vor avea familiile lor, vor ști că și femeile și bărbații sunt egali în drepturi și nu vor încălca nicicând dreptul cuiva.” (facilitator)

5. Așezarea drepturilor pe hartă (drepturile omului în general)

Este vorba de o activitate de 60 minute (dar se poate extinde la câteva zile), pentru un grup cu 2-20 de copii, cu vârste între 8 și 13 ani. Copiii lucrează împreună pentru a crea o hartă a comunității lor și pentru a identifica drepturile asociate cu majoritatea instituțiilor.

Obiectivele activității:

- A-i familiariza pe copii cu drepturile omului
- A face legătura între drepturile omului și locuri din viața cotidiană a copiilor.

Materiale necesare: Hârtie pentru grafic, materiale de scris; Copii ale Declarației Universale a Drepturilor Omului.

Desfășurarea activității

Copiii vor începe prin a desena pe o hârtie de flipchart harta cartierului în care locuiesc, a orașului sau a satului, în funcție de comunitatea în care locuiesc. Este necesar ca pe această hartă să deseneze și propria casă, alături de majoritatea clădirilor publice și a serviciilor publice etc. După finalizarea hărților, copiii le vor analiza din perspectiva drepturilor omului asociate fiecărei clădiri de pe hartă. Imediat după aceasta, copiii vor

primi copii ale Declarației Universale a Drepturilor Omului (DUDO). Pe măsură ce drepturile sunt identificate, copiii vor nota lângă fiecare clădire numărul articolului din DUDO care prevede acel drept. În finalul activității, toate grupurile își vor prezenta harta și vor discuta despre drepturile omului în comunitate.

Partea de debriefing se va concentra pe corelarea drepturilor cu viața de zi cu zi a copiilor, pentru a înțelege că ele sunt o realitate și nu doar cuvinte din tratate. De asemenea, copiii vor încerca să explice de ce nu toate drepturile incluse în DUDO sunt prezente pe harta lor.

Textul original al activității este accesibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_23.asp

Sugestii de adaptare

Principalul punct de învățare al acestei activități este faptul că drepturile omului sunt prezente în viața noastră de zi de zi. Ele nu sunt doar noțiuni abstracte despre care se discută numai în cadrul orelor de educație civică. De aceea este foarte important să se aloce timp suficient pentru partea de corelare a drepturilor cu clădirile marcate pe hartă, astfel încât să se elimine riscul transformării experienței de învățare într-o activitate pur distractivă. În acest sens, una dintre sugestiile de adaptare este desfășurarea activității în două sesiuni diferite, prima dedicată creării hărții, iar cea de-a doua discutării drepturilor.

Pentru cea de-a doua parte a activității pot fi invitați să participe și părinții copiilor, care să le prezinte acestora modul în care văd protejarea sau încălcarea drepturilor în comunitatea în care trăiesc și să conceapă alături de copii un plan de acțiune pentru promovarea drepturilor omului și drepturilor copilului în zonele de pe hartă unde acestea nu sunt atât de numeroase.

O altă idee de adaptare a activității este ca facilitatorul să le dea copiilor o hartă a cartierului lor, de exemplu, și ca aceștia să încerce să descopere pe ea instituțiile existente. Este important ca toate construcțiile să fie legate de un drept, chiar și cele mai puțin relevante la prima vedere.

O activitate de follow-up care să aprofundeze punctele de învățare ale acestei activități poate fi împărțirea copiilor în grupuri mici și realizarea de interviuri cu personalul instituțiilor cu care ei au corelat anumite drepturi. Spre exemplu, corelând școala cu dreptul la educație, copiii pot realiza interviuri cu profesorii din școala lor pentru a vedea care este părerea acestora despre drepturile copiilor și dacă le respectă în activitatea lor.

6. Băieții nu plâng! (discriminare, egalitatea de gen, drepturile omului în general)

Este vorba de o activitate de circa 90 de minute, pentru un grup cu 8-20 de copii, cu vârste între 8 și 13 ani. Copiii discută și prezintă o scenetă bazată pe o afirmație controversată.

Obiectivele activității:

- A discuta despre stereotipuri și egalitate de gen
- A promova toleranța
- A ilustra legătura dintre stereotipuri și discriminare

Pregătirea activității: alegeți 3 afirmații din listă sau creați altele noi. Pregătiți 4 semne: sunt de acord/nu știu/mă mai gândesc/nu sunt de acord. Plasați-le în fiecare colț al salei. Alegeți și alte afirmații pentru a le folosi în schiță și scrieți-le pe bucăți separate de hârtie.

Desfășurarea activității

Facilitatorul va explica modul în care a fost împărțită camera și că fiecare colț reprezintă poziția pe care copiii o au față de afirmația citită. Facilitatorul va citi pe rând 3 afirmații diferite, iar în funcție de părerea pe care o au, copiii se vor îndrepta spre unul dintre cele 4 colțuri. După fiecare afirmație și după ce copiii și-au ales poziția, facilitatorul îi va întreba pe copiii din colțuri diferite de ce au ales acea poziție, subliniind faptul că își pot schimba poziția dacă s-au răzgândit.

După cele trei afirmații, copiii vor fi reuiniți într-un cerc pentru a discuta despre ce i-a surprins la activitate și despre cât de diferite pot fi părerile față de o afirmație. Imediat după discuție, împărțiți în trei grupe, copiii vor avea la dispoziție 15 minute pentru a pregăti o scurtă reprezentație care transmite un mesaj despre o afirmație. După ce fiecare grup își prezintă piesa, facilitatorul va cere publicului să spună ce mesaj cred că au încercat să transmită și îl va compara cu cel pe care grupul intenționase să îl dea.

Debriefing-ul va include discuția aspectelor referitoare la stereotipurile de gen, așteptările pe care societatea le are cu privire la fete și băieți și cum pot duce acestea la discriminarea anumitor persoane.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_7.asp

Sugestii de adaptare

Pentru a desfășura această activitate, facilitatorul trebuie să fie conștient de propriile limite și propriile prejudecăți și să aibă grijă ca în procesul de facilitare a activității să nu le transmită copiilor. Stereotipurile legate de gen sunt legate de convingeri foarte puternice și de cele mai multe ori iraționale, de aceea este de așteptat ca reacțiile față de anumite afirmații să fie foarte agresive.

“Mă simt jignit de către numele jocului. Facem dezastru în clasă și ne face să ne certăm.”
(participant, 10 ani)

În unele cazuri este posibil ca timpul dedicat scurtelor reprezentații să fi folosit altfel, și anume pentru discuții, copiii dând exemple din experiența lor. De asemenea, cea de-a doua parte a activității (pregătirea și discutarea pieselor pregătite) poate fi înlocuită cu crearea unor postere, video etc.

„Am dezvoltat cu copiii „codul de conduită” personal (cum ar trebui să se comporte persoanele din grup unele față de celelalte și cum să se asigure că băieții și fetele sunt tratați în mod egal), sub forma unei “flori cu reguli”. ” (facilitator)

„Nu am continuat cu crearea unei schițe, dar le-am cerut să formuleze niște reguli după care ne putem ghida în desfășurarea activităților din clasa noastră, în așa fel încât nimeni să nu se simtă discriminat. Astfel i-am făcut să conștientizeze faptul că, indiferent dacă sunt fete sau băieți, trebuie tratați în mod egal. De asemenea, le-am cerut să exemplifice cu diverse situații din viața de zi cu zi la școală sau acasă când s-au simțit discriminați. A fost un punct forte al activității pentru că tot ce au povestit a fost la obiect și extrem de interesant.” (facilitator)

Cu grupuri de copii mai mari activitatea poate fi condusă ca o dezbatere, împărțind spațiul de lucru în două zone: sunt de acord, nu sunt de acord. Plasați 4 scaune în mijlocul sălii, două în zona „sunt de acord”, iar celelalte două în zona „nu sunt de acord”. După ce veți citi o afirmație, invitați-i pe copii să ocupe unul dintre scaune. Stând față în față cu un oponent, ei vor trebui să își argumenteze părerea încercând să îi convingă pe ceilalți să își schimbe părerea. Copiii de pe margine pot interveni în discuție luând locul unuia dintre colegii aflați pe scaune printr-o atingere ușoară pe umăr. Se reduce astfel riscul ca toți copiii să vorbească în același timp și să nu își acorde timp suficient pentru a-și argumenta poziția.

“Nu m-am simțit prea bine atunci când băieții au început să țipe.” (participant, 9 ani)

“Mie mi-a plăcut acest joc, dar copiii țipau și mă durea capul, nu ne lăsau să vorbim, ca să ne audă trebuia să țipăm mai tare decât ei. Mai ales băieții au țipat foarte mult la afirmația “Este mai bine să fii fată”. Pe mine și pe încă patru fete nu ne-au convins să mergem la punctul “nu sunt de acord”. Mi-ar fi plăcut să nu fie întrebări, chiar așa... într-un fel... grele. Nu mi-a plăcut că noi cele 5 fete nu i-am putut convinge pe băieți că este mai bine să fii fată. Dar pe mine niciodată nu o să poată să mă convingă că nu este așa. Azi a fost prima noastră zi pe Compasito și mi-a plăcut foarte mult.” (participant, 9 ani)

Principalul punct de învățare al acestei activități este faptul că, deși diferiți din punct de vedere fizic, fetele și băieții sunt egali în drepturi și nu trebuie discriminați pe criterii de gen. Înțelegerea stereotipurilor cu care operăm și influența pe care familia și societatea o au în formarea prejudecăților fac posibil controlul acestora și judecarea celorlalți ca indivizii cu drepturi egale.

“A fost amuzant momentul în care majoritatea băieților au ales colțul “sunt de acord” atunci când ați citit – Băieții sunt mai leneși decât fetele.” (participant)

“Chiar dacă băieții și fetele sunt diferiți din punct de vedere fizic și trebuie tratați în mod egal, eu cred că fetele, fiind mai sensibile, trebuie tratate mai...sensibil.” (participant)

“Jocul învățat astăzi a fost distractiv și educativ. Mi-ar fi plăcut să dureze mai mult și să conțină întrebări legate de școală. Începutul a fost mai greu deoarece a trebuit să îi convingem pe unii colegi să ni se alăture. Unele întrebări au fost mai grele, dar din acestea am învățat lucruri interesante. La întrebările puse de doamna învățătoare ne grăbeam spre afișul convenabil nouă. A fost o experiență deosebită și aștept cu nerăbdare și celelalte jocuri.” (participant)

7. Ce lume minunată (discriminare, mediul înconjurător, sărăcie și excluziune socială)

Este vorba de o activitate de circa 50 de minute, pentru un grup cu 2-20 de copii, cu vârste între 8 și 13 ani. Copiii desenează imagini contrastante ale mediului înconjurător acolo unde vor sau nu să trăiască. Apoi discută despre ce influență are mediul asupra stilului de viață.

Obiectivele activității:

- A discuta despre mediul înconjurător
- A discuta despre cum poate fi protejat mediul

Materiale necesare: hârtie, materiale pentru colorat, piuneze sau bandă adezivă pentru a afișa desenele.

Desfășurarea activității

Copiii vor fi rugați să deseneze pe o coală de hârtie un mediu înconjurător în care și-ar dori să trăiască, fie real, fie imaginar. În a doua parte a activității, vor trebui să deseneze un mediu în care nu și-ar dori să trăiască. După finalizarea desenelor, acestea vor fi expuse, iar copiii vor vizita mica expoziție.

În partea de debriefing, copiii vor discuta despre cele două medii desenate, despre alegerea de a locui în locurile care ne plac și cum imposibilitatea de a trăi într-un mediu adecvat reprezintă o încălcare a drepturilor omului. Alături de facilitator, ei vor încerca să definească conceptul de „mediu” și vor identifica elemente care îl alcătuiesc și cum acestea afectează calitatea vieții. Pentru fiecare problemă identificată, copiii vor fi rugați să găsească și o soluție sau idei de acțiune pe care le putem întreprinde pentru a putea beneficia de un mediu corespunzător.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_34.asp

Sugestii de adaptare

Pentru a introduce tema activității pot fi organizate mici acțiuni de pregătire. Facilitatorul poate organiza o plimbare într-un parc din apropiere pentru a observa natura, poate organiza o acțiune de ecologizare a unui spațiu verde sau poate organiza o plimbare în comunitate pentru a observa împreună cu copiii condițiile de mediu în care aceștia trăiesc. După aceste activități, copiii pot discuta despre mediul în care trăiesc și pot începe să deseneze ceea ce au observat în plimbările lor și mediul în care și-ar dori să trăiască. Această activitate îi va ajuta foarte mult să conștientizeze diferența între realitate și situația ideală și va ușura găsirea soluțiilor pentru a schimba ceea ce nu corespunde imaginii mediului pe care ei și l-ar dori.

Pentru grupurile cu copii mici, în partea de debriefing facilitatorul poate prezenta imagini cu diverse probleme de mediu, cerându-le copiilor să găsească soluții pentru rezolvarea acestora. Imaginile pot fi folosite pentru a le arăta copiilor probleme de mediu cu care se confruntă oamenii în întreaga lume, arătând astfel dimensiunea globală a problemelor de mediu, care, deși nu sunt prezente în toate părțile lumii, afectează întreaga planetă. Copiii pot înțelege astfel că nu sunt responsabili numai pentru ce se întâmplă în comunitatea noastră, în școala noastră sau în țara noastră, ci pentru bunăstarea întregii planete.

Activitatea poate fi continuată în școală la orele de abilități practice, atunci când copiii au prevăzute în program astfel de cursuri, realizând împreună cu copiii obiecte decorative și de folosință, realizate din deșeuri și materiale recuperabile.

Desenele realizate de aceștia pot fi folosite pentru a realiza o expoziție în școală și pentru a implica și alte clase în activitate. Copiii pot realiza pliante, semne de carte sau obiecte cu motive ecologice pe care le pot distribui în cadrul unei campanii de mediu concepute chiar de ei. *„Lecția s-a finalizat printr-o expoziție cu desenele copiilor în sala de festivități a școlii, pentru a le face cunoscute mai departe. După oră, elevii clasei mele au împărțit în școală semne de carte decupate de ei.”*(facilitator)

Activitatea poate fi extinsă pe durata a două zile, în prima zi copiii pot realiza desenele, iar în a doua zi pot discuta despre mediu.

Această activitate poate fi legată de activitatea „Așezarea drepturilor pe hartă”, corelând mediul și instituțiile într-un scenariu unic. Este important de subliniat că de cele mai multe ori copiii desenează un mediu ideal în care drepturile le sunt respectate.

O altă idee de adaptare este implicarea părinților în activitate. Astfel, facilitatorul le poate cere copiilor să realizeze desenele sau lucrările cu cele două ipostaze ale mediului acasă, alături de părinții lor, aceștia putând să ajute copii în realizarea unei campanii la nivelul comunității lor. *„Am implicat și părinții elevilor din clasă. Părinții au desenat acasă mediul în care și-ar dori să trăiască și mediul în care nu și-ar dori să trăiască.”*(facilitator)

„Noi, acasă, am început să strângem separat hârtia, plasticul și sticla...și o să particip și la un concurs despre deșeuri...sper să câștig.” (participant)

8. Cine se află în spatele meu? (drepturile omului în general, discriminarea, televiziunea și internetul)

Este vorba de o activitate de circa 30 de minute, pentru un grup cu 10-20 de copii, cu vârste între 10 și 13 ani. Copiii ghicesc persoana reprezentată pe spatele lor folosindu-se de răspunsurile celorlalți.

Obiectivele activității:

- A discuta despre impactul stereotipurilor
- A înțelege legătura dintre stereotipuri, prejudecăți și discriminare
- A analiza rolul televiziunii în schimbarea stereotipurilor și a prejudecăților

Pregătirea activității: adună un set de 25 de fotografii reprezentând persoane din diferite țări și categorii sociale. Pune fotografiile pe un carton. Opțional: laminează cartonașele. Numerotează imaginile.

Materiale necesare: 25 de imagini lipite pe un carton, bandă adezivă, cartonașe și markere.

Desfășurarea activității

Facilitatorul va lipi pe spatele fiecărui copil o imagine sau cuvinte care desemnează un anumit tip de persoană. Este foarte important ca nici unul dintre copii să nu vadă ce are lipit pe spate. Copiii se vor plimba prin clasă, iar în momentul în care se întâlnesc cu cineva, copiii vor trebui să îi spună persoanei respective câteva cuvinte care să arate părerea generală a societății cu privire la imaginea sau rolul pe care acesta îl are pe spate. Trebuie subliniat faptul că ceea ce spun nu trebuie să reflecte neapărat părerea personală și pot fi cuvinte pozitive, negative sau chiar agresive. Fiecare copil își va nota pe o hârtie ceea ce i-au spus ceilalți și va încerca să ghicească ce fel de persoană este, după care facilitatorul va discuta împreună cu grupul despre rolul respectiv, ce face o astfel de persoană și de ce drepturi se bucură ea.

În partea de debriefing facilitatorul va pune întrebări despre cât de greu le-a fost copiilor să găsească cuvintele potrivite pentru a-i descrie pe ceilalți, despre cum s-au simțit când despre ei au fost spuse cuvinte dure și cum s-au simțit când au spus astfel de cuvinte despre ceilalți. Facilitatorul va face legătura cu drepturile omului purtând discuția spre identificarea stereotipurilor, a etichetării și a prejudecăților, despre discriminare și despre cum societatea poate încălca drepturile anumitor persoane.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_38.asp

Sugestii de adaptare

Aceasta este o activitate care permite integrarea a numeroase teme prin imaginile pe care facilitatorul le selectează, putând fi adaptată unui grup de copii ce provin din medii extrem de diferite. Cu grupurile de copii mici, pot fi folosite, ca activitate pregătitoare, imagini cu personaje de desene animate cunoscute sau cu animale pentru a exersa intrarea în rol și exprimarea unei păreri care aparține societății.

Toți facilitatorii au menționat faptul că este extrem de dificil pentru copii să distingă între opinia personală și ce se crede în general despre acel stereotip. În plus, opiniile pe care grupul le poate avea față de un anumit rol pot fi foarte puternice și pot naște reacții agresive, de aceea este bine ca facilitatorul să cunoască grupul cu care lucrează.

S-a observat că în timpul activității, mai ales în grupurile în care copiii se cunosc, există tendința de a se ajuta unii pe ceilalți și de a-și spune ce personaj au pe spate, chiar dacă asta înseamnă o încălcare a regulilor exercițiului. O idee bună poate fi numirea unor observatori din rândul copiilor care să supravegheze alături de facilitator derularea activității și care pot semnaliza situațiile în care copiii își dezvăluie personajul unul altuia.

„Mie mi-a plăcut pentru că nu știam ce aveam pe spate, dar un coleg mi-a spus ce aveam pe spate și după aia a stricat tot hazul.” (participant)

„Mi-a plăcut acest joc. Nimeni nu știa ce este la fiecare.” (participant)

„Copiii, foarte curioși și nerăbdători, și-au spus cine ce personaj e, în ciuda explicațiilor de la început.” (facilitator)

„Mie mi-a plăcut foarte mult acest joc. Numele de pe spatele copiilor au fost amuzante. Eu am fost observator, dar mi-ar fi plăcut să am și eu un nume pe spate și să ghicesc ce scria pe spate.” (participant)

Unul dintre punctele forte ale acestei activități este faptul că se produce identificarea cu personajul, copiii devin intens implicați emoțional în această activitate și pot astfel să înțeleagă cum se simte o anumită persoană trăind reacțiile pe care societatea le are față de ea. Există totuși riscul rănirii sentimentelor anumitor copii, mai

ales dacă personajele selectate de facilitator înfățișează ceea ce sunt ei în realitate. În același timp, există copii care nu se identifică cu personajele și care vor avea dificultăți în a exprima ce au simțit în timpul activității.

„Nu a fost chiar așa de greu, dar nu mi-a plăcut că a scris pe saptеле meu ‘femeie frumoasă’. Ar trebui să scrie bărbat chipeș.” (participant)

„Copiii s-au implicat emoțional neașteptat de mult, aproape identificându-se cu personajele pe care le reprezentau. Absolut toți copiii, chiar și cei mai retrași și mai tăcuți, s-au lăsat captivați de discuțiile referitoare la personajele comentate, găsind în ceea ce le privește și aspecte pozitive.” (facilitator)

„Intrând în pielea personajelor imprimate pe spate, copiii au simțit într-o oarecare măsură impactul pe care îl pot avea prejudecățile asupra oamenilor.” (facilitator)

Această activitate este menită să îi învețe pe copii cât de mult afectează stereotipurile modul în care ne comportăm față de ceilalți și cum părerea indivizilor poate fi diferită de părerea generală a societății. De aceea este foarte important ca facilitatorul să facă legătura între activitate și drepturile omului și să descopere împreună cu copiii că această „etichetare” a persoanelor duce la încălcarea drepturilor lor.

„În timpul discuțiilor care au urmat activității, unii copii au dat exemple de etichete puse unor persoane din enturajul lor sau lor înșiși. Astfel, conștientizând nedreptatea acelor etichete, ei au înțeles că este vorba despre o încălcare a drepturilor omului. Totuși, nu toți copiii au părut convinși de răul pe care îl produc etichetele și prejudecățile, nefiind dispuși (o mică parte dintre ei) să renunțe în totalitate la acestea.” (facilitator)

9. Dragă jurnalule (discriminarea, sănătatea, sărăcia și excluziune socială)

Este vorba de o activitate de circa 60 de minute, pentru un grup cu 6-20 de copii, cu vârste între 8 și 13 ani. Copiii citesc trei puncte de vedere diferite asupra aceleiași experiențe și discută despre prejudecăți.

Obiectivele activității:

- A exersa comunicarea, simțul de observație, empatia
- A fi mai conștienți despre atitudinile bazate pe prejudecăți
- A înțelege subiectivitatea experiențelor individuale
- A discuta despre drepturile la educație, joc și sănătate

Materiale necesare: fotocopii ale celor trei povestiri

Desfășurarea activității

Facilitatorul va împărți copiii în trei grupuri și va da fiecărui grup câteva însemnări din jurnalul unui copil. Grupurile vor primi însemnările a 3 persoane diferite care au fost împreună într-o tabără. Imediat ce copiii au terminat de citit, facilitatorul va reuni cele trei grupuri și va trece împreună cu aceștia prin toate evenimentele din tabără, oprindu-se de fiecare dată și cerându-le grupurilor să povestească cum se simteau personajele lor în situația respectivă. Grupurile vor descrie personajul ale cărui însemnări le-au citit, iar facilitatorul va pune întrebări astfel încât să îi facă pe copii să conștientizeze cât de diferit sunt percepute și trăite aceleași situații de persoane diferite.

În partea de debriefing facilitatorul va încerca să afle de la copii dacă situațiile din cele 3 povestiri sunt realiste și dacă se identifică cu vreunul dintre personaje, sau dacă au prieteni care s-ar putea identifica cu vreunul dintre personaje. Împreună cu copiii, el va identifica drepturile de care beneficiază persoanele dezavantajate și cât de ușor pot fi acestea încălcate.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_12.asp

Sugestii de adaptare

Discuțiile despre copiii dezavantajați pot produce reacții puternice, de aceea facilitatorul trebuie să adapteze cu mare grijă poveștile celor trei grupuri astfel încât ele să nu se apropie foarte mult de realitatea personală a unora dintre copii. Ceea ce este foarte interesant la această activitate este faptul că întregul grup va juca un singur rol, iar între membrii grupului apare sentimentul de solidaritate și de compasiune față de personajul interpretat.

În grupurile cu copii mai mari, facilitatorul poate cere copiilor să discute în grupul lor despre sentimentele și acțiunile personajelor lor și desemnarea unui reprezentat care va prezenta celorlalți concluziile discuției. Activitatea poate fi adaptată și prin interpretarea povestirilor, fiecare grup pregătind o scurtă reprezentație în care să se arate gândurile și sentimentele personajului.

În cazul copiilor mai mici, ar putea apărea dificultăți în reținerea evenimentelor și în prezentarea acțiunilor, de aceea facilitatorul poate folosi materiale vizuale, o serie de imagini însoțite de text care să înfățișeze povestea. De asemenea, poveștile prezentate pot părea nerealiste pentru anumite grupuri, situație în care facilitatorul va conduce discuția spre crearea unor situații realiste, dar care să implice copiii dezavantajați.

“Și-au dat seama că prietenia este foarte importantă indiferent de familia din care provii și indiferent de sănătate. Consideră că trebuie să nu avem păreri greșite despre oameni și să nu-i judecăm după felul cum arată sau se îmbracă. Vor încerca să ajute mai mult copiii cu nevoi speciale.” (facilitator)

“Este important ca elevii să se identifice cu personajele pentru a înțelege cât mai bine situațiile și pentru a găsi răspunsurile la întrebări, fără prea mari dificultăți. Eu chiar m-am adresat fiecărui grup folosind numele personajelor pe care acestea le reprezentau. Copiii nu au părut deranjați, ba, din contra, au devenit mai relaxați și mai cooperanți, așa putea spune chiar că le-a plăcut ideea.” (facilitator)

10. Fă un pas în față (drepturile omului în general, discriminarea, sărăcia și excluziunea socială)

Este vorba de o activitate de circa 60 de minute, pentru un grup de 10-30 de copii, cu vârste între 10 și 13 ani. Copiii își imaginează că sunt altcineva și experimentează inegalitatea ca fiind o sursă de discriminare și excluziune.

Obiectivele activității:

- A stimula empatia
- A fi mai conștienți cu privire la oportunitățile inegale în societate
- A înțelege consecințele apartenenței la un grup minoritar

Pregătirea activității: adaptați rolurile și situațiile pentru grupul de copii cu care lucrați. Scrieți un rol pentru fiecare copil. Scrieți-l pe o foaie de hârtie și împăturiți-o.

Desfășurarea activității

Facilitatorul va începe activitatea cu o discuție despre rolurile pe care le jucăm și îi va întreba pe copii dacă și-au imaginat vreodată că sunt altcineva, anunțându-i că în acest exercițiu vor avea posibilitatea să fie altcineva, fiecare dintre ei primind un rol pe care va trebui să îl interpreteze. Fiecare copil își va citi rolul în liniște fără a-l dezvălui celorlalți. Copiii își vor folosi imaginația pentru că vor trebui să aleagă un nume pentru personajul lor, să deseneze locul unde trăiește acesta (camera, casa și strada), să deseneze cum se văd ei în rolul primit și să meargă prin cameră ca personajul respectiv. Pentru a intra cât mai bine în pielea personajului, copiii vor sta cu ochii închiși și, în timp ce facilitatorul le va pune întrebări legate de familia lor, de activitatea lor, de locul în societate, aceștia își vor închipui răspunsurile la întrebări.

În liniște, copiii se vor alinia și vor asculta o situație sau afirmație citită de facilitator. De fiecare dată când situația se potrivește rolului pe care ei îl joacă, vor face un pas în față, dacă nu, vor rămâne pe loc. La final, după ce au fost citite toate afirmațiile, fiecare copil își va povesti rolul și își va analiza poziția.

Exemplu de rol: Ai emigrat în această țară când erai mic. Acum ai 9 ani. Mai sunt mulți alți imigranți în cartierul unde tatăl tău are un magazin. Vorbești atât limba maternă, cât și limba oficială a acestei țări și adesea le ajuti pe mama și bunica ta cu traducerea.

Exemplu de situație: Tu și familia ta aveți întotdeauna suficienți bani pentru a vă satisface nevoile.

Partea de debriefing se va concentra pe sentimentele copiilor în rolul pe care l-au jucat, cât de greu sau de ușor le-a fost să joace acel rol, cum s-au simțit când nu puteau face un pas în față și cum se pot crea astfel de situații de discriminare.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_29.asp

Sugestii de adaptare

La fel ca în cazul activității „Cine se află în spatele meu”, și în acest caz se pot naște sentimente foarte puternice față de anumite situații sau comportamente. Principalul punct de învățare al acestei activități este diferența dintre oameni și faptul că nu întotdeauna există șanse egale de dezvoltare pentru toți copiii. Pentru a face activitatea și mai realistă și a da o miză jocului, activitatea poate fi adaptată astfel: copiii vor sta în cerc, iar în mijlocul cercului se va afla o cutie cu bomboane, fiecare dintre ei va primi trei bomboane înainte de începerea citirii situațiilor. Atunci când situația li se potrivește, copiii vor putea să ia o bomboană, însă dacă nu se potrivește atunci vor trebui să pună o bomboană la loc în cutie. În momentul în care un copil va rămâne fără bomboane, el va primi o a doua șansă și i se va mai acorda o singură bomboană din cutie, dacă însă la citirea următoarei situații va trebui să o dea și pe aceasta el va ieși din joc. În momentul în care condițiile care nu depind de ei sunt cele care decid dacă ei obțin sau dau ceva, copiii înțeleg mai bine nedreptatea discriminării. Chiar și atunci când joacă un rol care le va permite să strângă multe bomboane, vor apărea sentimente de frustrare pentru că nu îi pot ajuta pe cei care nu au deloc și care sunt nevoiți să iasă din joc. Facilitatorul trebuie în permanență să monitorizeze starea copiilor, pentru că unele situații îi pot răni pe anumiți copii, mai ales când situațiile sunt foarte apropiate de realitatea lor personală.

De asemenea, este de preferat ca facilitatorul să creeze propriile cartonașe cu roluri adaptate realităților grupului cu care lucrează, astfel copiii reușind să înțeleagă mai bine că în majoritatea situațiilor acele persoane pe care ei le discriminează nu au avut posibilitatea de a alege cum să își trăiască viața și că nu au beneficiat de privilegiile pe care ei le consideră „normale”.

“Personajul meu era gras și cred că era așa pentru că părinții lucrau la propria brutărie...copiii îl necăjeau, așa că am hotărât să-l pun să facă diverse activități, prin care să-i ajute pe părinți la treabă...” (participant)

“Nu mi-a plăcut rolul meu... E greu să nu ai părinți...” (participant)

„În general opinia copiilor a fost una pozitivă, apreciind în special faptul că au avut de interpretat un rol. Unii dintre ei au mărturisit că au trăit sentimente de tristețe în momentul când s-au identificat cu personajul și au conștientizat inegalitatea de șanse.” (facilitator)

11. Cel mai important pentru cine? (drepturile omului în general)

Este vorba de o activitate de circa 60 de minute, pentru un grup cu 12-24 de copii, cu vârste între 10 și 13 ani. Copiii decid la care cartonașe CDC să renunțe și discută consecințele și interdependența drepturilor.

Obiectivele activității:

- A introduce drepturile copilului
- A înțelege faptul că drepturile sunt universale, inalienabile și interdependente

Pregătirea activității: pregătește cartonașele cu drepturile copilului.

Materiale necesare: creioane și pixuri, flipchart și markere; suficiente cartonașe din CDC cât pentru jumătate din numărul de copii.

Desfășurarea activității

Facilitatorul va începe printr-o sesiune de brainstorming despre drepturile copilului pentru a vedea nivelul grupului cu privire la acest subiect. Grupați doi câte doi, copiii vor primi 2 cartonașe pe care se află scris câte un drept, hârtie și pix. Vor fi rugați să le citească și împreună să decidă care dintre cele două este cel mai important pentru copii, scriind pe foaia primită motivul pentru care au făcut această alegere. Facilitatorul va aduna cartonașele la care copiii au renunțat și le va afișa pe flipchart, iar ei vor păstra dreptul ales și se vor

alături altui grup. În grupul de 4 persoane vor trebui să decidă între dreptul ales de ei și dreptul ales de ceilalți. După luarea deciziei, facilitatorul va așeza drepturile “mai puțin importante” din nou pe flipchart deasupra celor din runda precedentă. După runda finală, facilitatorul îi va ruga pe copii să citească singurul drept rămas considerat cel mai important și vor discuta despre modul în care au luat decizia, dacă a fost greu sau ușor și ce i-a determinat să facă acea alegere. Cartonașele cu drepturile “mai puțin importante” vor fi citite și se va discuta despre ce consecințe ar avea dispariția acelor drepturi.

În partea de debriefing, facilitatorul va face referire la importanța drepturilor, inalienabilitatea și interdependența lor, la egalitatea în drepturi și le va cere copiilor exemple de situații în care avem nevoie de anumite drepturi.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_17.asp

Sugestii de adaptare

Pentru a desfășura această activitate așa cum este ea prevăzută în Compasito, este necesară cunoșterea drepturilor copilului de către membrii grupului, de aceea dacă activitatea este aplicată unui grup care nu cunoaște articolele din CDC, facilitatorul poate începe prin a le prezenta drepturile și a confecționa împreună cu copiii cartonașele cu drepturi, rugându-i pe aceștia să scrie drepturile pe cartonașe și să le illustreze.

Este foarte important ca timpul alocat discuției să fie suficient pentru a le putea explica copiilor importanța drepturilor și pentru ca fiecare dintre ei să poată da un exemplu.

“Cred că activitatea i-a ajutat pe copii să conștientizeze ceea ce au și să se întrebe ce s-ar întâmpla dacă nu ar avea acele lucruri protejate prin drepturile lor. La sfârșitul activității, unul dintre copii a venit la mine și mi-a zis: “Putem să vorbim și despre discriminare? Că pe mine colegii tot timpul mă discriminează.”(facilitator)

O idee de continuare a acestei activități este ca fiecare copil să primească un cartonaș cu un drept, iar ca temă pentru următoarea întâlnire să se informeze despre acel drept, să pregătească materiale vizuale și situații în care acel drept se aplică și să prezinte colegilor ceea ce a aflat.

12. O constituție pentru grupul nostru (cetățenie, democrație, participare)

Este vorba de o activitate cu două faze (faza 1: 60-90 de minute, faza 2: 30-45 de minute), pentru un grup cu 10-30 de copii, cu vârste între 10 și 13 ani. Copiii realizează o constituție cu drepturile și responsabilitățile lor.

Obiectivele activității:

- A înțelege relația dintre drepturi și responsabilități
- A corela drepturile și responsabilitățile cu viața de zi cu zi
- A încuraja participarea în protecția drepturilor
- A crea un set de reguli și responsabilități, acceptate de toată lumea, pentru grup

Materiale necesare: creioane, hârtie, flipchart, markere.

Desfășurarea activității

Faza 1: Activitatea va începe prin formularea de restricții pe care copiii le înțeleg deja. Acest lucru va fi făcut prin completarea unor afirmații cum ar fi: *Nu am dreptul să.....* Facilitatorul va nota toate aceste afirmații și le va cere copiilor să le transforme în afirmații pozitive: ex. *Nu am dreptul să lovesc oamenii – Am dreptul să nu fiu lovit.* Când facilitatorul va observa că acest procedeu de transformare a fost înțeles de copii, îi va împărți pe aceștia în grupuri de 4-5 copii și va cere fiecărui grup să scrie 3 sau 4 reguli de bază pentru grupul lor, utilizând expresia: *“Toată lumea are dreptul să...”*. Regula poate fi scrisă pe hârtie numai dacă toată lumea este de acord cu ea. Când timpul stabilit s-a scurs, fiecare grup va prezenta regulile scrise, iar facilitatorul le va scrie pe flipchart, combinând drepturi similare, cu acordul întregului grup. Când un drept este scris pe flipchart, facilitatorul îi va întreba pe copii care este responsabilitatea corelată acestui drept.

CONSTITUȚIE	
Drepturi	Responsabilități
Fiecare copil are dreptul de a fi tratat corect. Fiecare copil are dreptul de a-și exprima opinia.	Am responsabilitatea să îi tratez pe toți corect. Eu trebuie să dau celorlalți dreptul să-și exprime opinia

Facilitatorul va sublinia faptul că este important ca regulile să fie acceptate de toată lumea, nu este important numărul lor, și îi va atenționa pe copii că, odată stabilită această „constituție” a grupului, toți sunt responsabili să o respecte.

În partea de debriefing a primei faze, analiza se va concentra asupra lucrului în grup, asupra drepturilor incluse în constituție și asupra gradului de reprezentativitate pentru grup a regulilor înscrise în constituție. Împreună cu facilitatorul, copiii vor discuta scopul regulilor și al responsabilităților și cum ne putem asigura că acestea sunt respectate.

Faza 2: După câteva zile, activitatea se va relua și copiii vor trebui să revizuiască Constituția grupului lor, adăugând drepturile pe care consideră că le-au omis, eliminând ceea ce nu le este necesar, discutând despre cum au fost aceste reguli respectate și cum s-a acționat în cazul în care nu au fost respectate.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_2.asp

Sugestii de adaptare

Crearea unei constituții pentru propriul grup reprezintă o activitate care necesită implicarea activă a copiilor și o mare responsabilitate. Faptul că pot participa direct la stabilirea regulilor pe care trebuie să le urmeze este un punct foarte apreciat de copii, mai ales că majoritatea au semnalat faptul că acest lucru nu se întâmplă în familie sau la școală. Copiii nu sunt consultați în elaborarea regulamentelor școlare sau în elaborarea unui document care îi privește, de aceea este posibil ca la început să nu se simtă foarte confortabil având această responsabilitate, tocmai pentru că nu sunt obișnuiți să decidă pentru ei. Copiii se așteaptă ca facilitatorul să le citească anumite reguli cu care ei să spună dacă sunt de acord sau nu și nu să le creeze ei înșiși. Facilitatorul trebuie să îi încurajeze permanent și să le ceară să participe. Odată depășit acest moment, copiii vor începe să elaboreze multe reguli, de aceea este bine ca facilitatorul să stabilească un anumit timp de lucru, astfel încât să poată discuta fiecare regulă scrisă de copii.

„În urma discuțiilor din final a reieșit faptul că elevii au participat cu plăcere la această activitate; mulți dintre ei au fost foarte încântați de ideea că ei înșiși sunt autorii unei „constituții”, venind chiar cu propunerea de a-și prezenta lucrarea și colegilor de la alte clase.” (facilitator)

O idee de adaptare a activității este ca copiii pasionați de calculator și mai ales de Internet să elaboreze Constituția în format electronic, iar timp de o săptămână, împreună cu copiii, online, facilitatorul să monitorizeze cum funcționează această Constituție și toți copiii să poată discuta și să aducă modificările cu care toți sunt de acord.

13. Unde te situezi (drepturile omului în general, participare)

Este vorba de o activitate de circa 35 de minute, pentru un grup cu 6-12 copii, cu vârste între 8 și 13 ani. Copiii se vor mișca într-o anumită parte a camerei și își vor explica și susține părerea.

Obiectivele activității:

- A aprofunda conceptul de participare
- A dezvolta abilitățile de ascultare, de dezbateră și argumentare

Pregătirea activității: Împarte clasa în două zone și pune două semne: „Sunt de acord” și „Nu sunt de acord” delimitând cele două zone. Scrie afirmații pentru dezbateră pe un flipchart, fiecare pe o pagină separată, și plasează-le pe linia din mijlocul sălii.

Desfășurarea activității

Facilitatorul le va spune copiilor că le va cere părerea în legătură cu câteva aspecte. O afirmație va fi citită, iar în liniște fiecare copil va trebui să decidă dacă este de acord sau nu cu afirmația citită. Când aceștia au luat decizia, vor trebui să se poziționeze în zona corespunzătoare: SUNT DE ACORD sau NU SUNT DE ACORD. Facilitatorul trebuie să sublinieze faptul că nimănui nu îi este permis să vorbească înainte ca toată lumea să fi ocupat o poziție și că poziția lor va fi mai îndepăratată de linia de mijloc cu cât ei își susțin mai mult punctul de vedere. Nimănui nu îi va fi permis să stea pe linia de mijloc.

Facilitatorul va citi prima afirmație cu voce tare, iar după ce toată lumea și-a ocupat poziția, va începe să întrebe câte un copil din fiecare zonă de ce a ales acea poziție. Copiilor le va fi permis să discute și să își argumenteze părerea. Facilitatorul va sublinia faptul că cei care doresc să schimbe poziția o pot face explicând ce i-a făcut să se răzgândească.

În partea de debriefing copiii vor discuta despre procesul de luare a deciziilor, cât de greu le-a fost să decidă, dacă a fost mai ușor în cazul anumitor afirmații, ce i-a influențat în luarea deciziei, le va cere să dea exemple de situații în care li se cere părerea și de situații în care consideră că ar trebui să li se ia în considerare părerea însă nu se întâmplă așa.

Exemple de afirmații:

- Copiii nu ar dreptul să participe la luarea de decizii în familie.
- Părinții știu mai bine ce le trebuie copiilor.
- Copiii trebuie să îi vezi, nu să îi ascuți.

Textul original al activității este disponibil pe:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_37.asp

Sugestii de adaptare

Este foarte important ca la această activitate afirmațiile să reflecte realități cu care grupul se confruntă, de aceea ele trebuie adaptate de către facilitator. Există posibilitatea ca unii dintre copii să nu fie familiarizați cu responsabilitatea de a lua o decizie, de aceea este bine să se folosească un exemplu de afirmație ca activitate pregătitoare pentru a le explica copiilor ce se așteaptă de la ei.

“Pentru a-i pregăti, pentru a înțelege scopul activității, am folosit următoarea afirmație : “Este mai important să știu să citesc, decât să știu să socotesc!” (facilitator)

În cazul în care facilitatorul observă că majoritatea copiilor nu pot lua o decizie și se poziționează foarte aproape de linia de mijloc, poate propune grupului împărțirea clasei în mai multe zone de acceptare: sunt de acord/sunt parțial de acord/ nu sunt de acord, exercițiul continuând astfel cu trei grupuri de opinie.

Facilitatorul trebuie să le explice copiilor faptul că nu se află într-o competiție și că nu sunt câștigători cei care reușesc să îi convingă pe ceilalți. Scopul acestui exercițiu este discutarea anumitor aspecte din viața noastră, dezvoltarea abilităților de ascultare și de argumentare, de aceea copiii trebuie să fie încurajați să își schimbe poziția atunci când li se dă un argument convingător fără a considera acest lucru un act “de trădare” față de grupul de opinie din care făceau parte sau fără să fie considerat “nehotărât”.

“Am înțeles că opiniile copiilor și participarea acestora la deciziile care îi afectează sunt foarte importante. Adulții ar trebui să ia în serios ceea ce spun copiii pentru că este un drept care li se cuvine.” (facilitator)

“Am învățat să respectăm opiniile celorlalți...”(participant)

“Mie îmi place să aflu cât mai multe despre drepturile noastre, ale copiilor...” (participant)

VI. COMPETENȚELE EDUCATORULUI

Acest capitol este dedicat competențelor educatorului, cu alte cuvinte încercăm să răspundem întrebării: ce trebuie să știe, să facă și să fie un educator competent?

Definim aici competența ca o combinația de cunoștințe, abilități și atitudini/valori adecvate unei situații în care educatorul desfășoară o activitate educativă. Asta înseamnă că situațiile care nu sunt formalizate ca situații educative nu sunt considerate aici, ci se pleacă mai degrabă de la o viziune în care educatorului nu poate să nu comunice ceea ce este și ceea ce face, nu poate să nu fie mereu educator. Este important de subliniat aici coerența și consistența muncii educatorului: un educator este ca să spunem așa tot timpul un model pentru cei cu care intră într-o relație educativă.

În domeniul educației non formale se pune mult accentul pe formarea educatorilor în ceea ce privește cele trei componente de bază ale competențelor: cunoștințe – spre exemplu, sunt disponibile materiale informative, studii și manuale din care educatorii pot selecționa cunoștințe utile pentru munca lor; în Compasito de asemenea, există un capitol în care se pot aprofunda temele activităților din manual –; abilități – este vorba aici în special de abilitățile legate de a facilita un proces de învățare, de gestiunea grupului de participanți, de gestiunea conflictului etc. – și de atitudini și valori – aici vorbim mai ales de capacitatea de autorefecție a educatorului și de coerența între ceea ce se „predică” și ceea ce se „practică”.

Înainte de a intra în tema competențelor educatorului care lucrează cu copiii pe tema drepturilor omului, facem câteva precizări legate de rolul educatorului, de diferitele tipuri de educatori etc.

În general putem defini trei figuri importante ale educatorului: profesorul, formatorul și facilitatorul. Aceste trei figuri diferă în baza următoarelor criterii:

Rol	Profesor	Formator	Facilitator
Proces	mai puțin important	important	important
Sarcină	rol central	rol important	co-responsabil
Metode	de obicei frontale	mix metodologic	mix metodologic
Stil de comunicare	mai ales informații	depinde	puține informații
Putere	Absolută	absolută – împărțită	împărțită
Exemple	învățător	trainer	moderator de conflict

(extras din *T-Kit Training Essentials*)

Un sfat util pentru educatori este să încerce să se definească în baza criteriilor indicate mai sus.

Un alt aspect important este scopul activităților educative – o parte importantă a competențelor educatorului privește definirea obiectivelor de învățare și a tipologiei acestora. Util și în acest caz este să definim nivelurile de cunoaștere implicate într-o activitate de învățare:

1. a fi conștient de existența unui fapt, a-l recunoaște
2. a înțelege, a traduce un fapt prin intermediul altuia
3. a pune în practică informația într-o situație nouă
4. a analiza o situație și a o divide în mai multe aspecte
5. a sintetiza informația într-un mod nou
6. a evalua, a judeca în baza unor criterii explicite.

O mare parte a muncii educatorului este legată de abilitățile acestuia și de metodele folosite. Deseori, educația non formală recurge la ciclul învățării prin experiență, dar de multe ori putem vorbi de un „mix metodologic”, care combină metodele experiențiale, cu alte metode de autorefecție și chiar cu introduceri frontale. Nu este întotdeauna ușor să alegi metoda potrivită pentru grupul cu care lucrezi ...Compasito însuși îi sfătuiește pe educatori să adapteze metodele în baza nevoilor grupului de copii. Iată câteva sugestii despre cum poate fi aleasă o metodă de lucru:

- ✓ educatorul este convins că metoda funcționează
- ✓ de câte ori este posibil, educatorul a încercat „pe propria piele” metoda, or ca facilitator or ca participant
- ✓ educatorul este capabil să prevadă cum se dezvoltă metoda de lucru
- ✓ educatorul a înțeles în mod clar obiectivele metodei
- ✓ educatorul este conștient de propriile opinii legate de metodă și este capabil să accepte și alte opinii
- ✓ educatorul folosește metode care nu duc la situații critice pe care nu are competențele necesare pentru a le înfrunța
- ✓ educatorul acceptă că nu toți vor dori să participe
- ✓ educatorul are o strategie pentru debriefingul și evaluarea exercițiului
- ✓ educatorul este conștient că învățarea poate fi un proces dureros de schimbare și este pregătit pentru a înfrunța situații de disconfort.

Vorbind aici în continuare despre metode, putem identifica șapte criterii de alegere a metodelor, a activităților, deci șapte criterii pentru definirea unui program educativ:

1. obiectivele: care sunt ele, care sunt finalitățile activităților?
2. conținutul: care sunt punctele importante ale temei despre care se învață? Ce trebuie să se întâmple în timpul exercițiului pentru ca participanții să înțeleagă esența temei? Cum este ea legată de obiectivele de învățare?
3. educatorul: cât de experimentat este el pe tema activității? Care sunt metodele de lucru preferate?
4. grupul: care este situația grupului? Care sunt nevoile și dorințele participanților? Ce experiență au ei pe tema activității? Care este atmosfera în grup?
5. condițiile: care sunt condițiile de lucru? Ce limite are spațiul disponibil pentru activitate? Ce materiale sunt disponibile? Cât timp este disponibil?
6. contextul instituțional: care sunt cerințele din exteriorul grupului? Care sunt așteptările purtătorilor de interes?
7. metode: care metode sunt adecvate în context? Ce metode pot fi adaptate?

Un ultim aspect de luat în considerare când vine vorba de competențele educatorului este etica. Uneori munca educatorului înseamnă doar să „servească” educație, să producă învățare; există însă și o componentă etică a educatorului pe care dorim să o subliniem tocmai pentru că educația nu este doar un bun de consum. Am subliniat de câteva ori până acum ideea de coerență între ceea ce se predică și ceea ce se practică. Revenim aici asupra ideii și adăugăm că educatorul etic este o persoană care:

- ✓ este disponibilă să învețe pe tot parcursul vieții
- ✓ este dedicată muncii pe care o realizează
- ✓ este dedicată dezvoltării profesionale proprii și a celorlalți
- ✓ este conștientă și disponibilă pentru a înfrunta riscurile pe care procesul de învățare le prezintă
- ✓ oferă cunoștințe și informații
- ✓ este capabilă să păstreze distanța dar și apropierea corecte față de participanți
- ✓ este deschisă auto-reflecției și auto-criticii
- ✓ este sensibilă față de nevoile participanților
- ✓ ajută procesul de învățare al celorlalți
- ✓ este capabilă să armonizeze conținutul cu propriile abilități

În proiectul nostru, am dedicat o sesiune amplă de pregătire a educatorilor temei competențelor. Prin lucrul de echipă și un brainstorming de grup, am identificat acele competențe pe care educatorii le consideră importante pentru a lucra cu copiii pe tema drepturilor omului. Succesiv, fiecare educator a avut la îndemână o fișă de competențe, un fel de jurnal în care evalua propriile competențe înainte și după activitățile cu copiii. Această metodă poate ajuta în măsura în care educatorii sunt dispuși să împărtășească propriile situații sau poate fi folosită și în mod individual, fără o evaluare externă.

Iată aici textul introductiv al fișei de competențe și lista competențelor identificare. Fiecare educator a evaluat propria competență de la 1 (deloc competent) la 7 (foarte competent).

Vă propunem mai jos o listă de competențe pe care ați creat-o în timpul cursului Compasito din ianuarie 2009. Pentru fiecare competență, vi se cere o autoanaliză.

Aceste competențe ne pot ajuta să identificăm acele abilități, cunoștințe, valori și atitudini care îl pot ajuta pe formator în momentul în care dorește să realizeze o activitate sau o inițiativă legată de educația pentru drepturile omului cu copiii.

Ceea ce vă cerem este să completați această listă făcând o analiză a propriilor competențe. Fiecare fișă va fi completată anonim de mai multe ori în următoarele momente: înainte de a începe efectiv activitățile din Compasito cu copiii, la jumătatea parcursului cu copiii (deci după primele 3 activități), și la sfârșitul activităților. Este important să înțelegeți că ceea ce vă cerem nu este doar o analiză a propriilor competențe, dar și un mod pentru noi de a sintetiza acele competențe care în munca cu copiii sunt solicitate în momentul în care un formator realizează activități cu ei pe tema drepturilor omului. Efortul Dvs. este de a fi cât mai sinceri cu voi înșivă în perspectiva în care, chiar dacă o activitate nu a „ieșit bine”, din această situație se poate concluziona că anumite competențe lipsesc, iar asta e tocmai ceea ce ne interesează să identificăm. Dimpotrivă, în cazul în care o activitate dă bune rezultate, copiii învață ceva din ea, etc., și în acest caz vă cerem să analizați propriile competențe și să le identificați pe cele mai relevante.

Din sinteza tuturor fișelor „Competențele mele”, proiectul va identifica evoluția acestora și, mai ales, acele competențe de care educatorii s-au folosit în mod prevalent în activitățile pe care le-au realizat cu copiii.

Ceea ce vă cerem nu este o listă pentru fiecare activitate a competențelor, ci o sinteză în anumite momente din proiect. Vă rugăm, în măsura posibilului, să fiți cât mai onești, în virtutea faptului că din orice situație se poate învăța.

Vă mulțumim!

Notă metodologică: Pentru fiecare competență e prevăzută o “notă” și un spațiu liber unde puteți da mai multe informații sau face observații. Toate aceste informații vor fi prelucrate în mod anonim.

CUNOȘTINȚE

*Cunoștințe despre drepturile omului în general și ale copilului în special
Cunoștințe despre educația pentru drepturile omului
Cunoștințe despre încălcări ale drepturilor omului în contextul vostru
Cunoașterea legislației, noțiuni de management, jocuri, activități interactive etc.
Cunoștințe de psihologie și în special de psihologia copilului
Cunoștințe despre copiii cu care lucrați (familie, personalitățile lor, “istoria” lor personală)*

ABILITĂȚI

*Capacitatea de a organiza și facilita o activitate
Abilități de ascultare activă
Abilități de gândire critică
Abilitatea de a organiza învățarea ca un proces dinamic
Capacitatea de a se adapta în situații diferite și inedite
Flexibilitate
Capacitate de gestiune a conflictului
Capacitatea de a comunica și de a empatiza
Creativitate și spontaneitate
Atitudine deschisă și tolerantă
Capacitatea de a avea spirit ludic
Capacitate de relaționare*

ATITUDINI, VALORI

*Coerența între ceea ce se spune și ceea ce se face
Spirit de responsabilitate
Implicare în procesul de schimbare socială
Orientare către autorefecție și cunoașterea limitelor proprii
Curiozitate, o minte deschisă către diversitate
Entuziasm în munca cu copiii
Încredere în competențele/capacitățile copiilor și în autonomia lor
Alte competențe (specificați.....)*

Din fișele de competențe² care ne-au parvenit, enumerăm în cele ce urmează acele competențe care ocupă un rol central:

- *Cunoștințe despre drepturile omului în general și ale copilului în special*
- *Capacitatea de a organiza și facilita o activitate*
- *Alte competențe: capacitatea de a fi actor, de a recita*
- *Flexibilitatea, capacitatea de adaptare*
- *Capacitatea de a te concentra asupra temei*
- *Atitudine deschisă și tolerantă*
- *Capacitatea de a fi acceptat de grupul de copii*
- *Cunoștințe de psihologia copilului*
- *Abilitatea de gândire critică*
- *Capacitatea de a comunica și a empatiza*
- *Capacitatea de a avea spirit ludic*
- *Spirit de responsabilitate și tolerantă*
- *Capacitatea de a gestiona atenția copiilor*
- *Creativitate*
- *Abilitatea de a explica, de a reformula, de a pune întrebări relevante*
- *Capacitatea de organizare și facilitare temeinică a activității*

² Pentru vizualizarea graficelor cu rezultatele fișelor de competențe vă rugăm consultați Anexa 2

„Nu am avut nevoie de competențe specifice pentru adaptarea activității, ci doar de explicații mai amănunțite și discuții prealabile pe teme de drepturile copilului. A fost necesară o expunere mai teatrală a poveștii, cu intonație corespunzătoare, cu mimică și gesturi potrivite.” (facilitator)

„Consider că cea mai importantă competență a mea, ca și trainer, a fost flexibilitatea. Aceasta a condus la desfășurarea cu succes a activității. În toate activitățile desfășurate cu copiii trebuie să fii în permanență dispus să te adaptezi cerințelor lor, dar în același timp să-ți atingi și scopul propus. Consider că o altă competență pusă în valoare în această activitate a fost capacitatea de a te concentra asupra temei și de a nu-i lăsa pe copii să conducă discuția pe un alt drum.” (facilitator)

„Trebuie să se țină cont de faptul că trainerul nu trebuie să fie perceput de copii ca fiind străin sau exterior grupului, ci ca un participant activ interesat de problemele grupului, evidențiindu-se: discuția activ-participativă în grup, fie cu scopul asigurării și asimilării optime a cunoștințelor, fie pentru a găsi modalitățile de soluționare a unor probleme apărute la un moment dat; decizia în grup cu scopul de a-i obișnui pe copii cu alegerea celor mai bune alternative de acțiune, de a ajunge la hotărâri colective; tratarea copilului în și prin grup, ținând astfel punerea în mișcare a întregului grup, a exprimării atitudinilor colective, a conștientizării cunoștințelor, a unor comportamente, a stabilirii corespondenței dintre realitate și normele constitutive ale grupului.” (facilitator)

„Profesorii au relativ puține cunoștințe legate de perspectiva de gen, iar manualele continuă să promoveze personajele masculine. Activitățile de educație nu promovează parteneriatul și participarea activă a fetelor și a băieților, pe lângă absența unei socializări timpurii dintre sexe în cadrul proceselor de educație timpurie.” (facilitator)

„Consider că pentru această activitate nu am avut nevoie de competențe în plus față de cele ale unui educator bun. Activitatea a decurs normal și firesc, la fel ca toate activitățile noastre didactice.” (facilitator)

„Dată fiind vârsta copiilor și numărul mare al membrilor grupului a fost necesar să fiu atentă atât la relațiile dintre ei, cât și la atitudinea fiecăruia vis-à-vis de activitate. Am urmărit să le captez atenția și, în același timp și curiozitatea și implicarea. Pentru că nu ne cunoșteam a fost nevoie de puțin timp până ne-am acomodat unii cu ceilalți.” (facilitator)

„Le-am dat posibilitatea unei manifestări plene, într-un climat de destindere și înțelegere. Am avut nevoie de capacitatea de organizare și facilitare temeinică a activității pentru desfășurarea cât mai bună a acesteia și fără evenimente. Nu a apărut nicio situație neprevăzută, totul desfășurându-se conform instrucțiunilor activității.” (facilitator)

„Nu au existat competențe specifice de care să am nevoie în adaptarea activităților; poate o mai multă documentare în ceea ce privește articolele date copiilor din Convenția cu privire la Drepturile Copilului.” (facilitator)

Competențele educatorului au fost un aspect important al cursului de pregătire organizat pentru profesori și voluntari în ianuarie 2009. Programul a prevăzut exerciții din Compasito adaptate pentru adulți în perspectiva în care aceste exerciții urmau a fi aplicate de educatori cu copiii. În plus, o parte a programului a fost dedicată principiilor educației non formale și competențelor educatorilor.

În ceea ce privește exercițiile propuse educatorilor din Compasito, am realizat cu grupul de participanți următoarele activități: „Cine este în spatele meu?”, „Lupta pentru portocală”, „Picătura de apă”, „Mai important pentru cine”. Aceste activități au fost adaptate pentru adulți, în sensul că:

- Cine este în spatele meu – rolurile au fost alese în sensul de a acoperi acele categorii sociale care, în primele zile ale cursului, au apărut ca problematice pentru participanți (bărbați, femei etc.). Au fost alese roluri de adulți și nu de copii pentru a concentra atenția pe prejudecată și nu pe alte aspecte.
- Lupta pentru portocală – timpul dedicat negocierii a fost redus față de timpul dedicat grupului în Compasito, iar debriefing-ul a ocupat o parte amplă de timp.
- Picătura de apă – activitatea a urmărit să sublinieze rolul individual și responsabilitatea individuală.
- Mai important pentru cine – și în acest caz, au fost alese articolele din Convenția pentru drepturile copilului neadaptate, ci în versiunea oficială. Acesta a fost un mod pentru a prezenta participanților Convenția.

În toate cele trei activități, după sfârșitul *de facto* al activității, a fost dedicat timp evaluării activității în grupuri de copii. Întrebarea a fost dacă, după ce educatorii au realizat activitatea, consideră că este o activitate pe care o pot realiza cu copiii, ce ar schimba, ce ar adapta etc. Aceste discuții au ajutat grupul să schimbe opinii și, astfel, să se pregătească pentru activitățile cu copiii.

În ceea ce privește competențele educatorului, a fost dedicată o sesiune de formare acestei teme. Mai întâi individual, iar apoi în 2 grupuri, participanții au desenat educatorul ideal și i-au acordat acele competențe legate de cunoștințe, abilități, valori și atitudini. Rezultatele celor două grupuri au fost prezentate în plen, iar apoi au servit la realizarea fișei de competențe.

Principalele modalități pentru verificarea competențelor au fost: fișa de competențe și întâlnirile periodice cu grupul de participanți.

Facilitarea – o artă?

Vom analiza aici abilitatea de a facilita; prin a facilita înțelegem abilitatea de a face lucrurile mai ușor de realizat. Spre exemplu, facilitatorul este definit în Compasito ca „persoana care prepară, prezintă și coordonează activitățile și creează un mediu în care copiii pot să învețe, să experimenteze drepturile omului. Facilitatorul creează o scenă în care drepturile omului sunt respectate, însă copiii rămân actorii principali.” Cu alte cuvinte, facilitatorul este „regizorul” activității, în timp ce protagoniștii sunt copiii. Este important de menționat aici această diferență foarte importantă: facilitatorul creează un spațiu, eventual îi ajută pe copii să înțeleagă limitele și regulile activității, însă dezvoltarea conținutului activității și procesul de învățare este legat de participanți – facilitarea devine manipulare în momentul în care copiii fac tot ceea ce li se spune să facă și în loc să trăiască o experiență urmează „mură în gură” instrucțiunile. Facilitarea este o artă tocmai din acest motiv: facilitatorul trebuie să înțeleagă că învățarea este o experiență diferită pentru fiecare individ.

Iată în cele ce urmează câteva sugestii pentru o bună facilitare a procesului de învățare cu copiii:

Tu însuți

- Practică ceea ce predici
- Facilitarea începe cu tine, cu sentimentele tale, cu valorile și abilitățile tale. Poți decide ceea ce vrei să dezvolti în tine însuți și ceea ce vrei să lași deoparte
- Fii conștient de limitele intervenției tale într-un grup de copii
- Definește rolul pe care îl ai față de grup
- Fii atent la obiectivele pe care le ai, dar nu te lăsa copleșit de dorința de a schimba lumea
- Tu lucrezi pentru autonomia copiilor, deci evită ca aceștia să devină dependenți de tine
- Cunoaște-i pe copiii cu care lucrezi

Activitățile

- Creează un mediu sigur de învățare pentru copii. Explică-le copiilor care este spațiul disponibil, la ce trebuie să stea atenți etc.
- Așează-i pe copii în cerc, este un mod de a experimenta egalitatea pozițiilor. În general, așezarea în cerc permite copiilor și facilitatorului să îi vadă pe ceilalți, să „simtă” grupul și este prin excelență o așezare democratică.
- Gândește-te mereu că o activitate se dezvoltă în mai multe locuri din corp: cap, inimă, mâini, sau chiar în tot corpul – gândește-te la ceea ce simt copiii. Înainte de realizarea unei activități, un bun facilitator trebuie să analizeze care pot fi reacțiile copiilor, care sunt aspectele delicate ale unei activități etc. De multe ori, este esențial pentru facilitator să compare aspectele activității cu punctele delicate ale grupului și să se pregătească pentru reacții emotive uneori foarte puternice.
- Pleacă întotdeauna de la ceea ce copiii știu deja, de la experiențele lor și de aici îndrumă-i către experiențe noi. În general, învățarea non-formală pleacă de la a valoriza ceea ce a trăit individul, de la aceste experiențe, care sunt apoi analizate și generalizate prin intermediul debriefingului. În general, un bun facilitator are competențele pentru a corela experiențele copiilor și nevoile lor și activitățile pe care le propune. Înainte de a alege o activitate și de a o adapta, un facilitator trebuie să se întrebe: la ce folosește această activitate?
- Fă legături între activitate și viața de zi cu zi; ajută-i pe copii să aplice ceea ce au învățat în situații noi. Problema majoră în unele cazuri este tocmai dihotomia între ceea ce se învață și ceea ce apoi realitatea exprimă. Uneori, după ce copiii înțeleg anumite aspecte ale drepturilor omului, încep să se comporte într-un mod pe care părinții de exemplu nu îl înțeleg. „Acum că a auzit de drepturile copilului, crede că i se cuvine tot” – iată o frază spusă de un părinte care demonstrează că facilitatorul are responsabilitatea de a contextualiza învățarea despre drepturi și, acolo unde este posibil, de a-i pregăti pe adulții cu care copilul intră în contact. Învățarea despre drepturile omului care îl lasă pe copil confuz între ceea ce a învățat și ceea ce rămâne realitatea lui este o învățare care nu-și atinge scopul, mai mult, provoacă un rău. De aceea, este responsabilitatea facilitatorului să evalueze oportunitatea și obiectivele învățării despre drepturile copilului în funcție de copiii cu care lucrează.
- Încurajează lucrul în echipă, capacitatea copiilor de a decide împreună și simțul răspunderii. În timp ce educația formală încurajează de obicei individualismul, tocmai prin metodele de evaluare individuală pe care le include, educația non-formală are ca scop nu doar învățarea despre ceva, ci și învățarea abilităților sociale.
- Ajută-i pe copii să accepte emoțiile pe care le simt și să le exprime acceptându-i pe ceilalți. Un bun facilitator acordă timp exprimării reacțiilor copiilor și înțelege că emoțiile trebuie exprimate și nu ignorate. După cum se vede din anumite activități, educația pentru drepturile omului înseamnă și a experimenta frustrare, supărare, furie. Toate aceste emoții sunt puncte de plecare pentru învățare. Un

bun facilitator va acorda timp suficient pentru ca toți copiii să se exprime și va încuraja schimbarea emoțiilor negative. Un bun facilitator știe și că responsabilitatea lui față de copii nu se încheie atunci când se termină activitatea – dacă facilitatorul simte că trebuie să discute cu anumiți copii din grup despre lucruri delicate, o va face.

- Definește regulile activității împreună cu copiii. Definirea regulilor înseamnă, pe de o parte, a asigura un spațiu de învățare sigur (adică în care copiii se pot simți protejați față de violențe etc.), cât și acordul grupului că va realiza o activitate acceptând anumite reguli. Este de asemenea foarte delicată definirea regulilor în așa fel încât facilitatorul să nu pară un „dictator”. De obicei, regulile pot fi elaborate de grupul de participanți.
- Exprimă-ți părerea doar dacă este utilă grupului – un bun facilitator este o persoană care se cunoaște și își cunoaște bine convingerile, prejudecățile, limitele. Tocmai pornind de la o reflecție aprofundată asupra propriilor idei, facilitatorul poate fi atent să nu îi manipuleze pe copii. Este indicat ca, înainte de realizarea unei activități, facilitatorul să reflecteze asupra propriilor idei și convingeri legate de activitate. Un bun exemplu sunt activitățile legate de rolurile de gen sau de discriminare.
- Încurajează creativitatea ca metodă pentru participarea copiilor.

Comunicarea

- Întreabă-i deseori pe copii dacă au înțeles, reformulează
- Oferă indicații clare și fii disponibil pentru întrebări
- Folosește un limbaj pe care copiii îl pot înțelege
- Încearcă să fii cât mai clar în ceea ce comunică

Relații, conflicte, emoții

- Fii lângă copii
- Acceptă faptul că copiii sunt persoane diferite de tine
- Ai încredere în copii
- Folosește umorul
- „Este important?” – iată o întrebare pentru situațiile în care un copil întrerupe mereu
- Dacă nu știi să răspunzi la întrebări, spune că nu știi și că te vei informa
- Fii pregătit pentru toate emoțiile pe care le exprimă copiii
- Nu face promisiuni decât dacă le poți îndeplini
- Vorbește deschis despre conflict
- Vorbește cu copiii despre problemele lor
- Încearcă să nu fi „mămos”, nu te prefacă, ci tratează-i pe copii cu respect
- Încearcă să nu îi presezi prea mult pe copiii tăcuți, dacă aceștia nu vor să participe
- Informează-te despre tot ceea ce poate produce sentimente negative în grup
- Evită să le dai copiilor poveri pe care nu le pot duce, de exemplu evită să creezi un conflict între copil și situația din familie dacă tu sau altcineva nu poate interveni pentru a-l ajuta pe copil.

VII. EVALUARE ȘI CONCLUZII

În acest capitol vom prezenta câteva aspecte legate de modul de desfășurare a proiectului, scopul acestuia și modul în care a fost evaluat. Trebuie menționat faptul că la momentul începutului proiectului, manualul Compasito nu fusese tradus în limba română, însă se aștepta ca până la finalizarea proiectului să fie editată și versiunea în limba română. La momentul de față această versiune nu a fost încă editată, ceea ce face cu atât mai utilă și mai necesară apariția unei publicații de tip companion, editată în limba română care să poată fi folosită alături de una dintre versiunile în limba engleză sau limba franceză ale manualului. Încă de la început Companionul a fost gândit ca un instrument de susținere și încurajare a activităților de educație pentru drepturile omului care să contribuie la o mai bună înțelegere a inițiativelor Consiliul Europei pe tema drepturilor omului și care să ofere educatorilor din România atât o parte teoretică privind principiile educației non-formale și ale educației pentru drepturile omului, cât și o parte de activități practice, însoțite de câteva sugestii de adaptare. Cu alte cuvinte, un fel de frate mai mic al manualului Compasito, dar pe undeva mai apropiat de realitățile din România.

Companionul a fost gândit ca un ajutor practic și reprezintă rezultatul pilotării a 13 activități din Compasito în cadrul proiectului de către 20 de facilitatori participanți la proiect.

El este și un mod de a continua un parcurs început încă de la apariția manualului Compasito, în optica de a aduce acest instrument realizat la nivel internațional de Consiliul Europei mai aproape de realitatea educației non-formale din România; iată de ce Companionul este atât de important – tocmai pentru că va fi folosit și promovat de APDD – Agenda 21 ca instrument de dezvoltare a activităților de educație pentru drepturile omului. Deci, Companionul este la începutul drumului său.

În ceea ce privește unul dintre principiile de bază ale educației non-formale, și anume participarea voluntară a celor implicați, apreciem că este încă dificil în România să dezvoltăm activități în care adulții să faciliteze, iar copiii să participe cu adevărat în baza unei alegeri personale. Ducând lucrurile la extrem, este încă dificil pentru adultul sau tânărul din România să aibă încredere în copil ca subiect activ, ca protagonist al propriului proces de învățare, și nu doar ca receptor al educației. Mulți copii care au fost implicați în proiect, chiar și în momentul în care li s-a explicat că exercițiile pe care le vor realiza nu sunt incluse în niciun fel în evaluarea școlară, se tem oricum de modul în care vor fi evaluați și foarte rar își exprimă opinia deschis. În plus, uneori sunt uimiți că pot alege dacă să participe sau nu la activitate și că alegerea lor nu afectează comportamentul facilitatorului și nici nu are consecințe negative asupra performanței școlare. De remarcat aici faptul că cea mai mare parte a activităților cu copiii a fost realizată în cadrul școlii, fie la orele de clasă, fie în afara lor, iar facilitatorii au fost tineri profesori sau voluntari ai APDD – Agenda 21. Un alt aspect caracteristic în proiectul nostru este că nu în toate cazurile participarea copiilor a fost voluntară, mai ales în situațiile în care cadrele didactice au aplicat activitățile la clasele la care predau. Unele dintre activități au fost desfășurate în cadrul orelor de educație civică sau în cadrul orelor de dirigentie, fără să le fie dată copiilor posibilitatea de a alege dacă vor să participe sau nu.

Activitățile desfășurate în cadrul proiectului le-au permis cadrelor didactice să cunoască mai bine elevii, să vadă cum se comportă aceștia în afara orelor de curs și să dezvolte și un alt tip de relație decât cea profesor-elev. Este foarte important de menționat faptul că activitățile au decurs diferit când formatorul a fost un cadru didactic, față de cele în care formatorul a fost un voluntar, o persoană din exterior, în sensul că la clasele unde voluntarii au desfășurat activități prezența copiilor a fost mai redusă, însă participarea lor a fost 100% voluntară, iar cei care au ales să participe au fost mult mai implicați în activitate.

Voluntarii au observat că în momentul în care în clasă apare un cadru didactic comportamentul copiilor se schimbă, încercând să pară mai atenți și mai implicați, însă această modificare de comportament se face numai la nivel formal, ei devenind mult mai deschiși față de voluntari în momentul în care se află în clasă doar cu aceștia. În cadrul activităților desfășurate în afara orelor de curs, cu un formator din exterior, copiii se concentrază mult mai mult pe experiența pe care o trăiesc, reușind astfel să se realizeze principalele puncte de învățare ale activității. În cazul activităților desfășurate în cadrul orelor de curs, alături de un cadru didactic, copiii se concentrează mai mult pe rezultatul final și pe modul în care vor fi evaluați, deoarece nu pot face distincția între două roluri ale aceleiași persoane: formator și profesor, considerând experiența o altă activitate în cadrul căreia trebuie să învețe de la cel din fața lor și trebuie să aibă rezultate cât mai bune la evaluare.

„La început copiii se temeau de notele pe care le vor primi la finalul activității și le cereau colegilor cu care lucrau în echipă să fie atenți, pentru ca echipa să aibă un rezultat cât mai bun. Le-a fost greu să înțeleagă că nu vor primi note și mai ales că și o activitate care nu are drept finalitate acordarea unui calificativ este o activitate valoroasă. M-au întrebat de ce mai facem această activitate dacă în final nu primesc nicio notă.” (facilitator)

Am observat deseori că copiii au fost reticenți în a reuși să își perceapă propriul învățător ca pe un facilitator, ca pe o persoană care îi lasă pe copii să se exprime etc., tocmai pentru că acest fel de a facilita procesul de învățare este foarte rar în școala românească. Trebuie deci să remarcăm că în momentul în care Compasito va fi aplicat la clasă, profesorul ar trebui să își pună serios problema coerenței în abordarea exercițiilor și în cadrul mai larg al comportamentului său față de copii. Un profesor care în timpul unui exercițiu din Compasito devine un facilitator „blând”, iar în restul orelor un profesor „dur” poate influența gradul de libertate și participare a copiilor în general, și în special în cadrul activităților pe drepturile omului, unde exprimarea opiniei, participarea și respectul pentru toți sunt aspecte fundamentale. Ceea ce sugerăm este ca înainte de a folosi Compasito să se realizeze o reflecție generală asupra relației adult facilitator – copil participant și să se evalueze dacă există premisele educației pentru drepturile omului sau nu. În cazul negativ, sugerăm mai întâi o schimbare a abordării relației adult-copil, o îmbunătățire generală a competențelor educatorului (v. și capitolul dedicat competențelor) și abia apoi aplicarea educației drepturilor omului cu copiii.

„Au existat copiii care se temeau de notele pe care le vor primi la sfârșitul activității, mai ales când grupul devenea gălăgios. A trebuit să îi reasigur de faptul că această nu este o activitate în care ei sunt evaluați și că ei sunt cei care aleg dacă participă sau nu.” (facilitator)

Se pune aici o problemă ceva mai amplă, și anume dacă educația non-formală este posibilă în școală și doi dacă ea este posibilă cu un grup social – copiii – care are foarte puțină autonomie în România. Nu vom da aici un răspuns definitiv, putem doar spune că din experiența acestui proiect am observat cele de mai sus și că uneori cadrul școlii este atât de bine încadrat de copii ca un cadru limitant pentru participarea lor, încât este nevoie, pe lângă introducerea lui Compasito și a activităților, un pas precedent, și anume o introducere generală despre ce sunt activitățile, ce este o discuție de debriefing. Copiii români nu sunt foarte obișnuiți cu metodologia non-formală, de aceea facilitatorul trebuie să îi ajute să intre în optica ei și să înțeleagă că ceea ce vor face într-o activitate nu este doar un joc în care te poți distra, ci este efectiv un moment relevant de învățare, așa cum și școala este un mod de a învăța, însă nu singurul.

Ca formulă de lucru, manualul Compasito nu furnizează o viziune amplă asupra programului educativ în care pot fi realizate activitățile pe drepturile copilului. În manual se vorbește foarte puțin despre programul educativ care stă la baza acestor activități, ele apărând astfel ca simple exerciții, aparent fără legătură. Pe de o parte, acesta este un aspect pozitiv pentru un manual care se adresează teoretic întregii lumii, fiind gândit, așa cum spuneam și în capitolul despre Compasito, ca „o carte de bucate” ce oferă ingredientele necesare pentru activități de educație pentru drepturile omului, însă, pe de altă parte, în cazul proiectului nostru și al participanților și în cazul proiectelor similare este foarte util să existe mai multe informații legate de modul în care manualul a fost conceput și cum pot fi continuate activitățile prezentate în manual. Este important pentru cine dorește să utilizeze manualul să înțeleagă, înainte de a alege și de a adapta activitățile, care este obiectivul principal al folosirii acestor activități, care este logica realizării activităților într-o anumită ordine etc. Sper exemplul, dacă nevoile de învățare ale copiilor sunt să înțeleagă mai multe despre mecanismele discriminării și deci să fie atenți în momentul în care pot discrimina, rămâne la latitudinea facilitatorului să aleagă și să construiască un program educativ în care poate insera și activități din Compasito.

Compasito este un punct de plecare, însă responsabilitățile educatorului merg mult mai departe de simplul act de a face o activitate din manual. Legat de acest aspect, putem spune că uneori în proiectul nostru a existat tendința de a folosi activitățile fără a le adapta. Acest fapt poate însemna că activitatea respectivă corespunde nevoilor copiilor, sau poate însemna că educatorul „a făcut o activitate din manual”. Sensul lui Compasito este cu siguranță altul și anume de a da sugestii și soluții generale, însă stă în sarcina facilitatorului să adapteze și să reflecteze asupra utilității activităților. În acest sens, Compasito este mai puțin un manual, ci mai degrabă un fel de carte cu câteva instrucțiuni de folosire a educației pentru drepturile omului.

În ceea ce privește temele activităților, un aspect aproape revoluționar pentru România este tema educației de gen, abordată în multe dintre activitățile din Compasito, o temă extrem de sensibilă pentru societatea românească și despre care s-a vorbit și se vorbește încă extrem de puțin. Prejudecățile și formele de discriminare de gen existente sunt extrem de puternice și de cele mai multe ori nasc reacții extrem de intense. Din câte am observat, vorbindu-se atât de puțin despre gen, copiilor li s-a părut uneori ciudat să discute despre anumite subiecte la care poate nu s-au gândit niciodată. În acest caz, sugerăm facilitatorilor care doresc să realizeze activități din Compasito pe tema discriminării pe bază de gen să încerce să reflecteze înainte de a aborda acest subiect asupra propriilor convingeri, tocmai pentru a evita să le transmită copiilor.

O altă temă extrem de sensibilă pentru societatea românească este tema discriminării pe criterii de etnie. Și în acest caz, sugerăm facilitatorilor să încadreze bine copiii cu care lucrează, abordarea diferențelor etnice în școala în care desfășoară activitățile (dacă clasele sunt mixte din punct de vedere etnic sau nu), propriile prejudecăți etc., și mai ales și atitudinea față de discriminarea etnică a celorlalți adulți cu care copiii intră în contact, tocmai pentru a evita situații în care copiii să trăiască o dihotomie între ceea ce înțeleg și tot ceea ce se întâmplă în jurul lor, fără a putea schimba ceva.

Un aspect important al proiectului este modul în care a implicat părinții. Majoritatea cadrelor didactice le-au cerut copiilor să realizeze anumite activități împreună cu părinții (desene, identificarea măsurilor pentru economisirea apei, etc.). Copiii au semnalat faptul că părinții lor nu sunt obișnuiți să fie implicați în activitățile pe care ei le desfășoară la școală, în cele mai mult cazuri au mai puține cunoștințe despre drepturile omului decât copiii lor și consideră că astfel de activități sunt lipsite de importanță și că nu se poate învăța din ele. Din experiența formatorilor părinții consideră că astfel de proiecte ocupă timpul copiilor lor pentru activități cu adevărat „importante” și că nu au astfel suficient timp să învețe.

Percepția pe care părinții o au asupra activităților non-formale ca fiind „neimportante” pentru copiii lor se datorează pe de o parte noutății acestora, părinții copiilor nefiind familiarizați cu metodologia învățării prin experiență considerând că părțile practice sunt mai puțin valoroase decât părțile în care copiilor li se prezintă ceva, iar pe de altă parte se datorează unui ideal educațional învechit care propune elevul cu performanțe deosebite în toate domeniile, elevului care dobândește cât mai multe informații teoretice. Aceste activități aduc tocmai acel cadru practic de aplicare a cunoștințelor, le oferă copiilor posibilitatea de a-și testa ideile și de a-și spune părerea, creând un context în care copiii pot participa cu adevărat. Dovada faptului că astfel de activități sunt importante este tocmai comportamentul copiilor după desfășurarea activităților care au căutat mai multe informații despre temele discutate, au împărtășit cu ceilalți ceea ce au aflat și au avut inițiative de mini-proiecte pentru soluționarea anumitor probleme din comunitatea în care trăiesc.

Un alt aspect relevant pentru proiectul nostru este evaluarea cadrelor didactice. În timp ce voluntarii au fost mai deschiși la a se evalua și la a-și spori propriile competențe, uneori profesorii rezistă la aceste activități. De exemplu, am observat că mulți profesori au consemnat în fișele de evaluare că nu au adaptat activitățile, ci că le-au realizat „așa cum scrie la carte”; mai mult, unii dintre profesorii implicați au interpretat faptul de a desfășura activitatea fără adaptări ca pe un succes și o reușită a profesorului. Însă în Compasito competența educatorului stă tocmai în a adapta mereu activitățile la grup, nu în a repeta ceea ce e scris în manual. Aici stă diferența fundamentală între o programă școlară și educația non-formală: în timp ce în primul caz este mai important să duci la capăt programa decât să te adaptezi grupului (din motive structurale ale școlii, evaluare etc.), în educația non-formală procesul educativ este construit cu grupul, în baza nevoilor grupului. Este foarte dificil pentru profesori să facă acest „salt” metodologic. Am observat însă că aceste probleme nu au apărut în cazul tinerilor voluntari, ceea ce ne face să credem că educația peer-to-peer poate funcționa pentru implementarea lui Compasito.

ANEXE

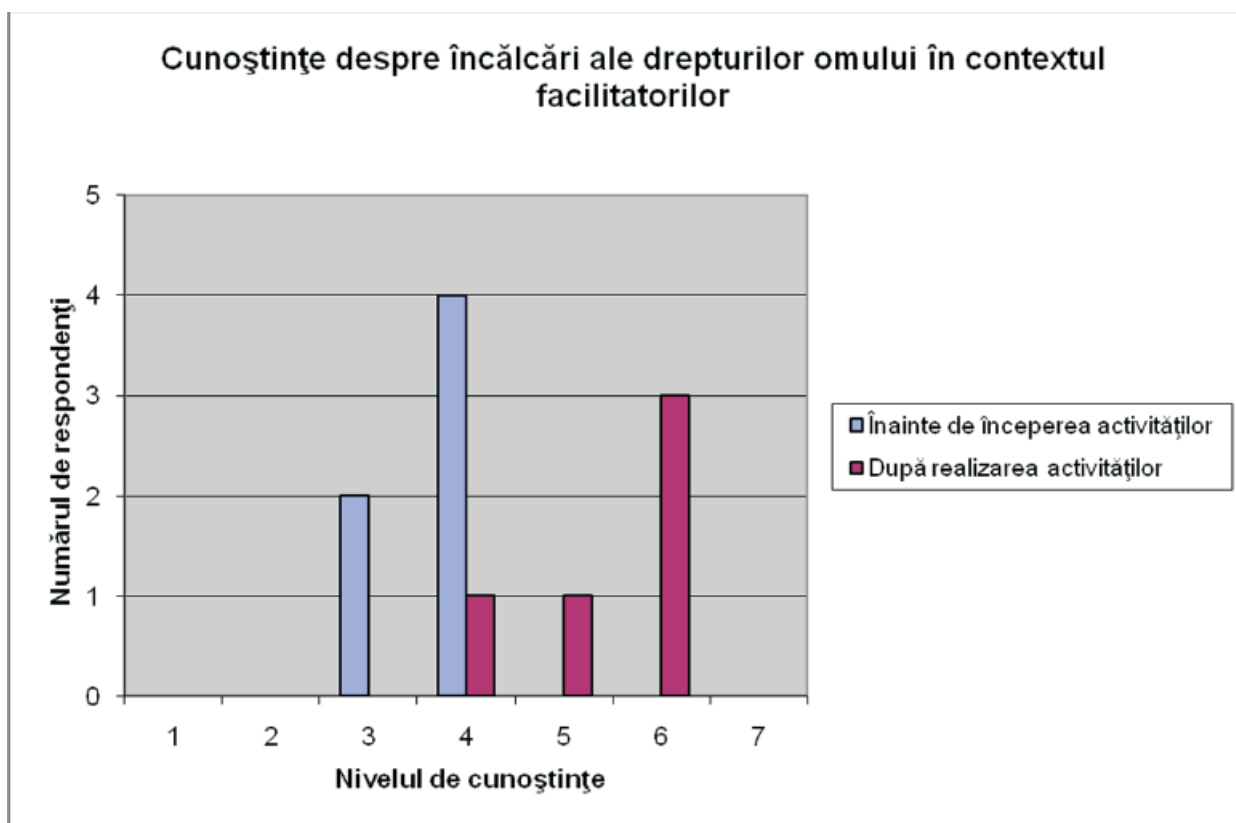
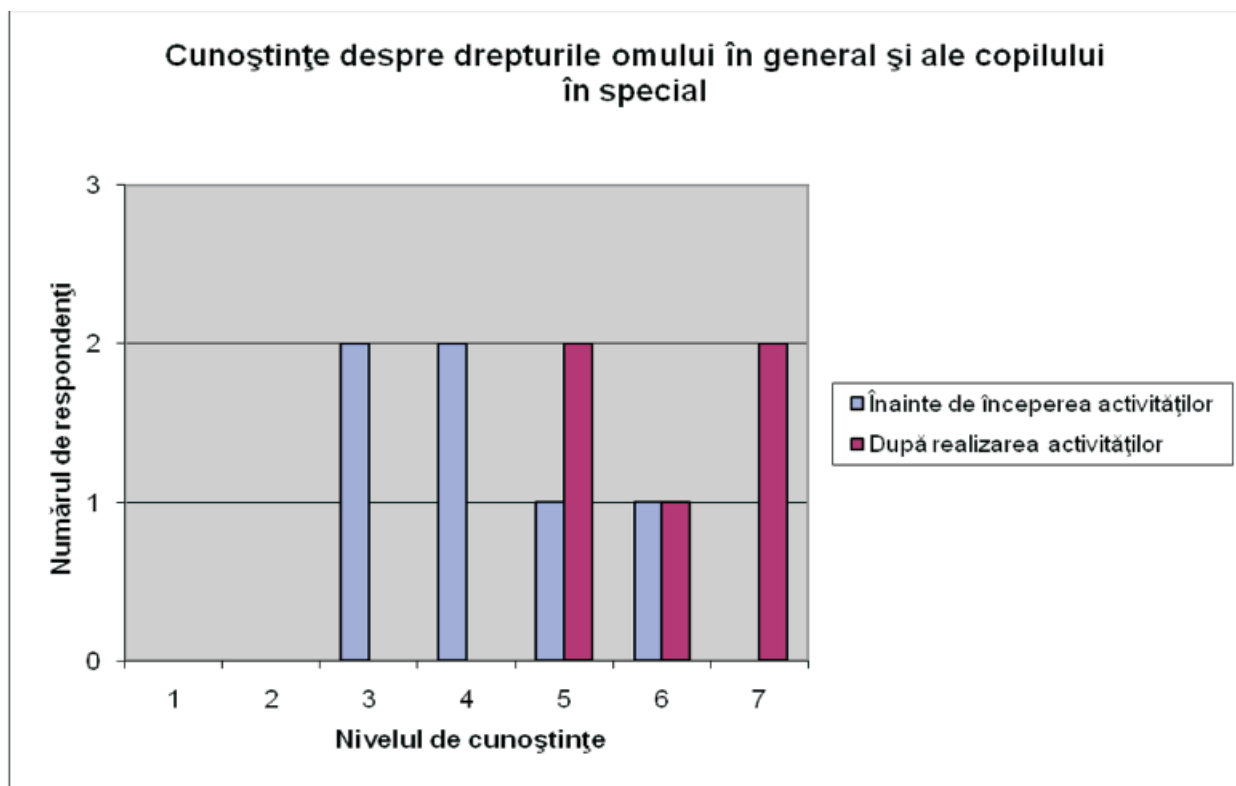
Anexa 1

Link-uri utile:

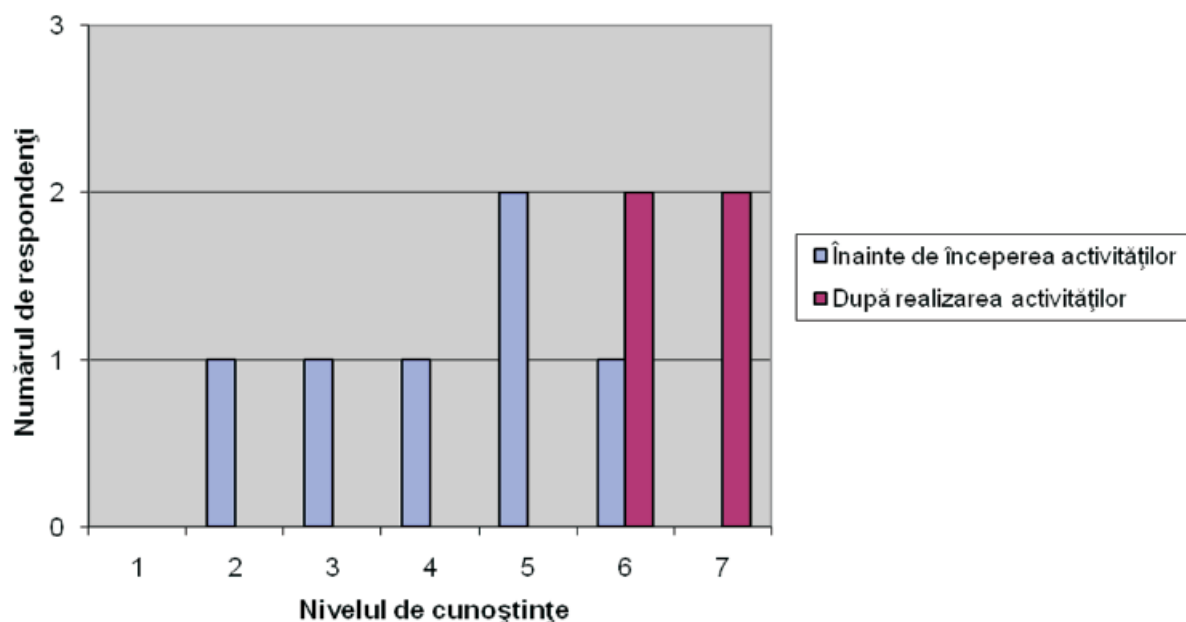
- European Court of Human Rights www.echr.int
- Compendium of Good Practises in Human Rights Education: www.hrea.org/compendium
- Council of Europe: www.coe.int
- Building Europe with and for Children: www.coe.int/children
- Directorate of Youth and Sport: www.coe.int/youth
- Education for Democratic Citizenship: www.coe.int/t/dg4/education/edc/default_EN.asp?
- Human Rights Education Associates: www.hrea.org/
- Human Rights Watch: <http://hrw.org>
- Human Rights Web: www.hrweb.org

Anexa 2

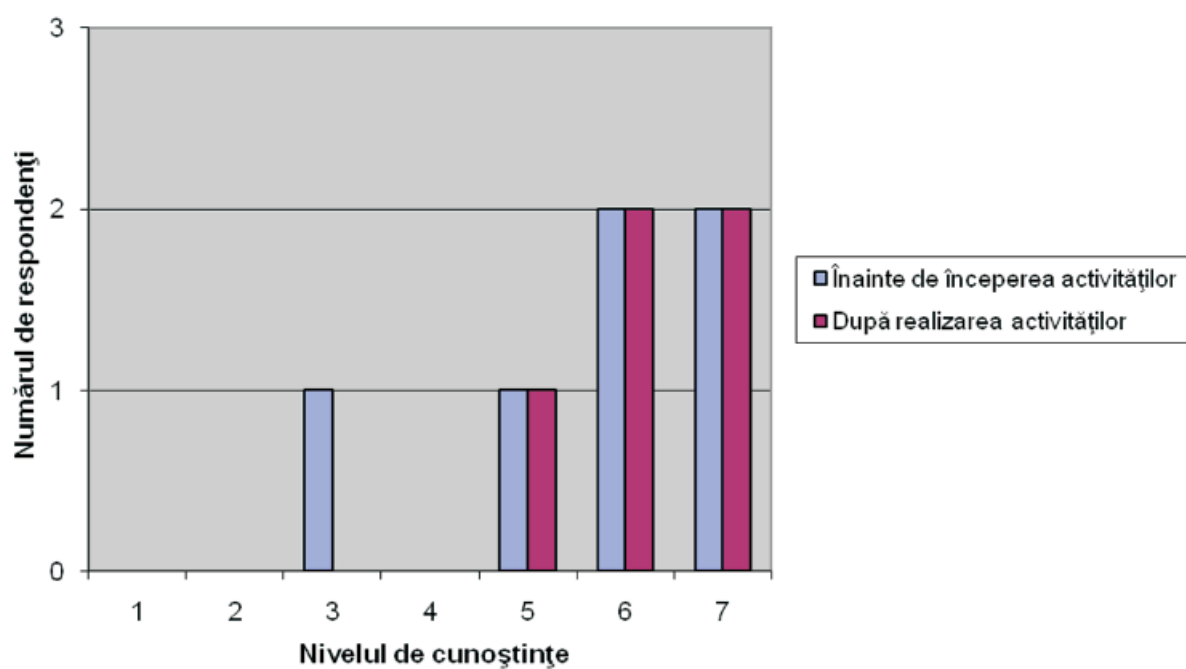
Rezultatele de auto-evaluare a competențelor de către facilitatori:

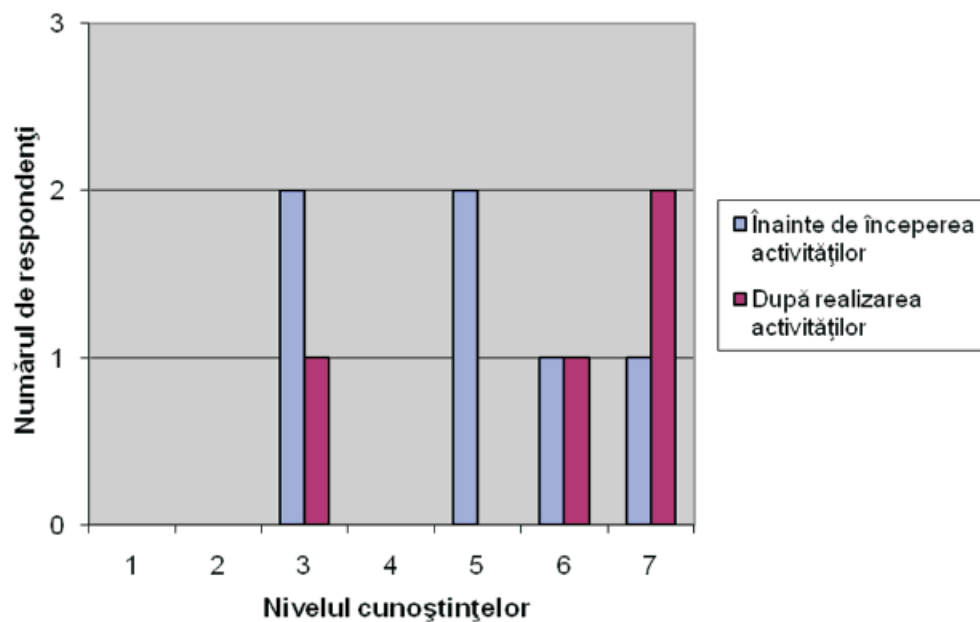
Cunoașterea legislației, noțiuni de management, jocuri, activități interactive

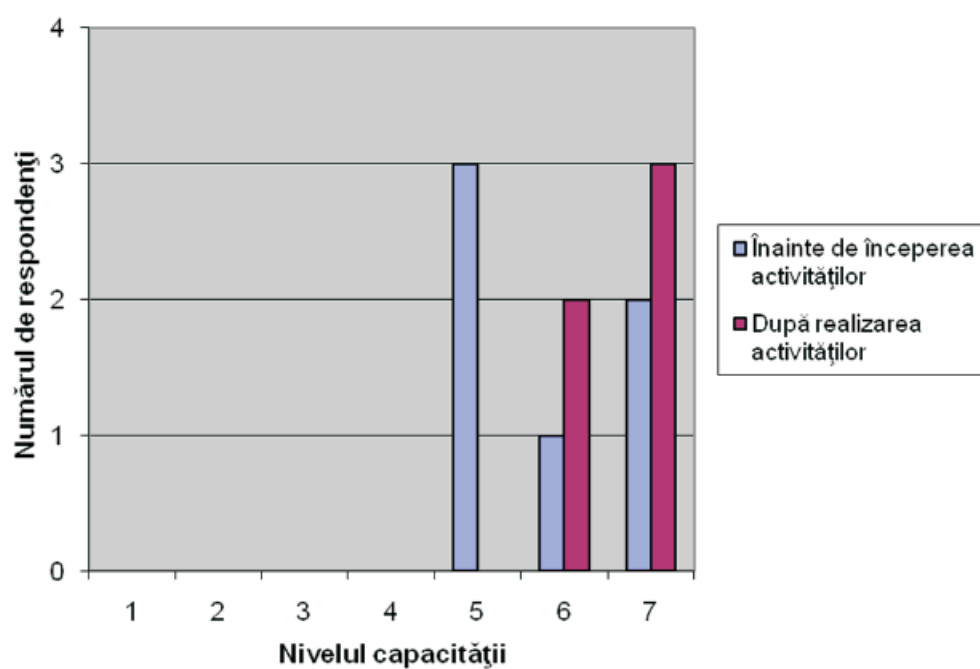
Cunoștințe de psihologie și în special de psihologia copilului

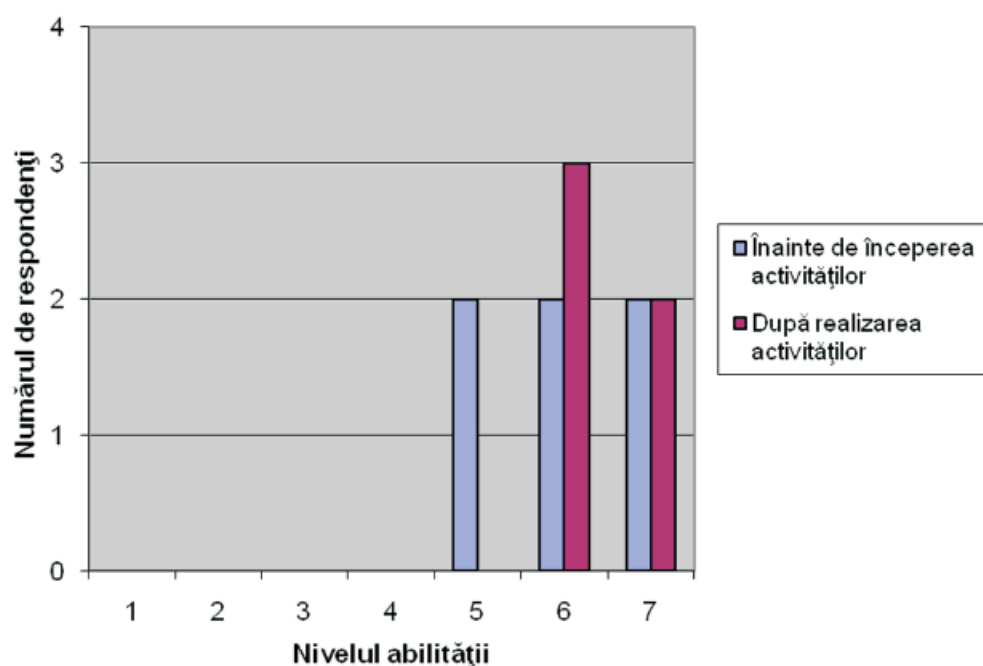
Cunoștințe despre copiii cu care lucrați (familie, personalitățile lor, istoria lor personală)

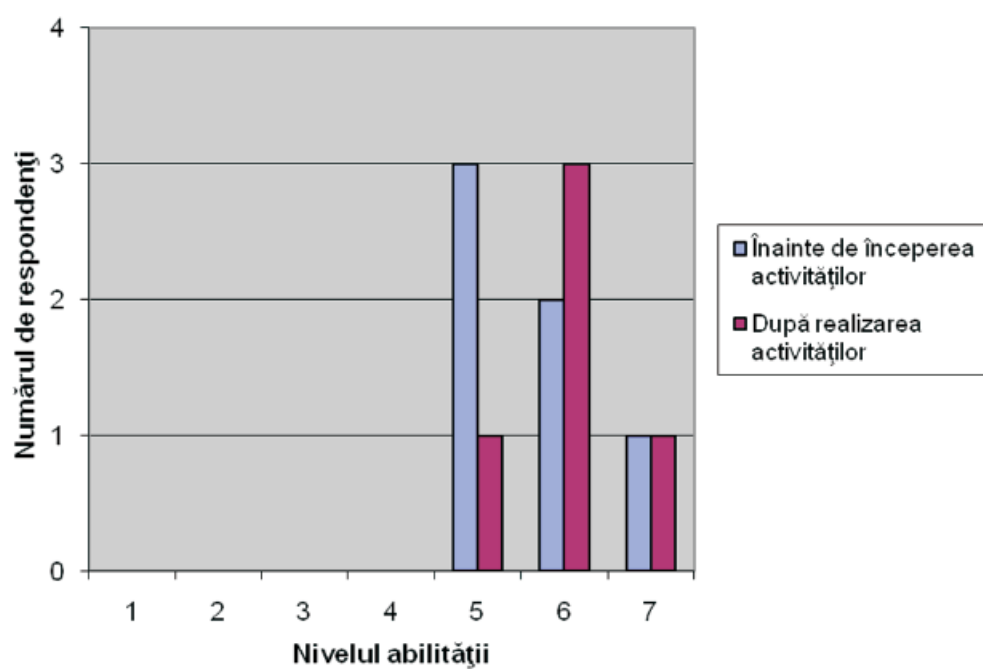
Capacitatea de a organiza și facilita o activitate

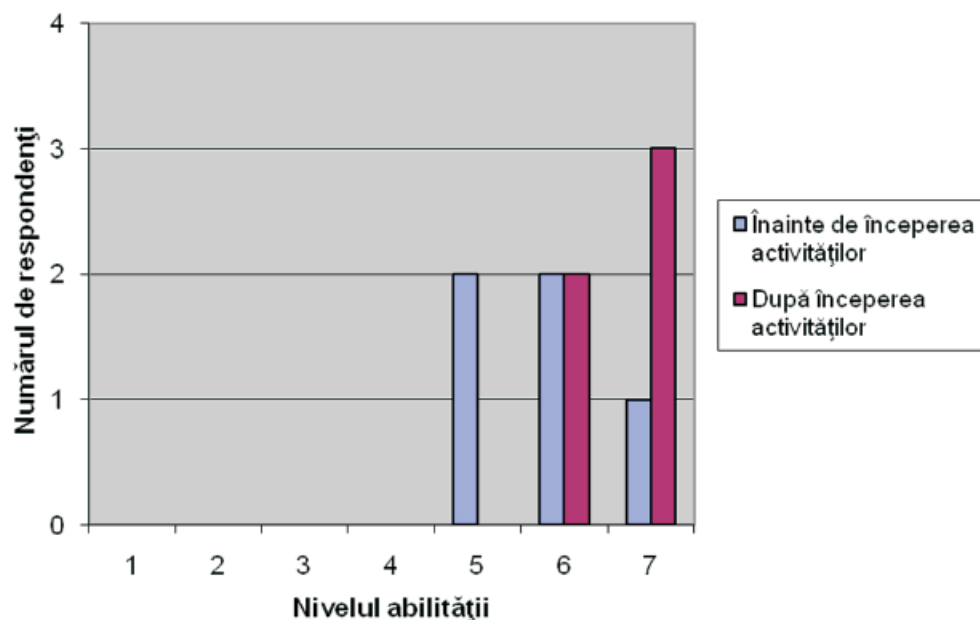
Abilități de ascultare activă

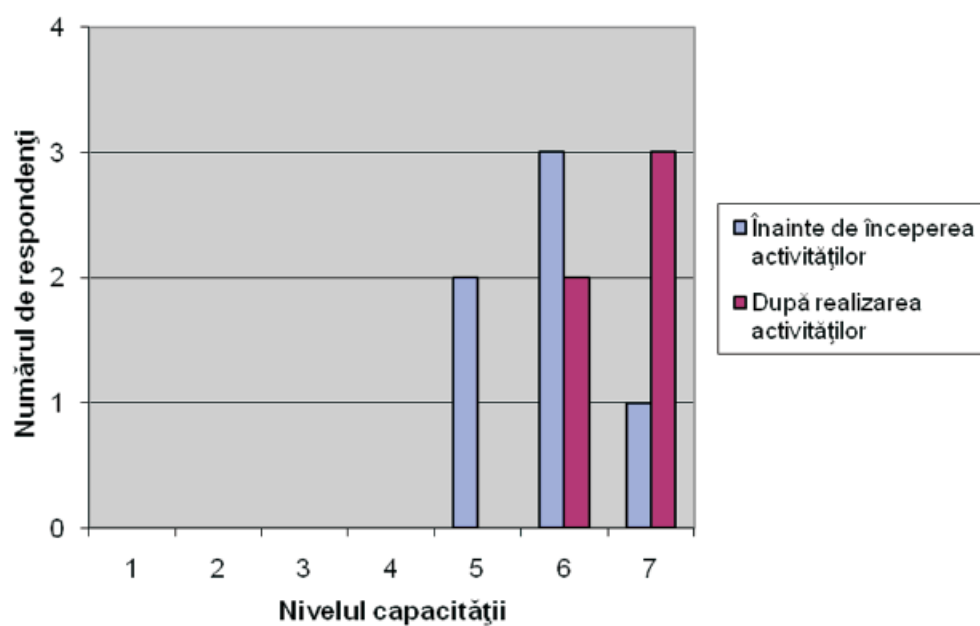
Abilități de gândire critică

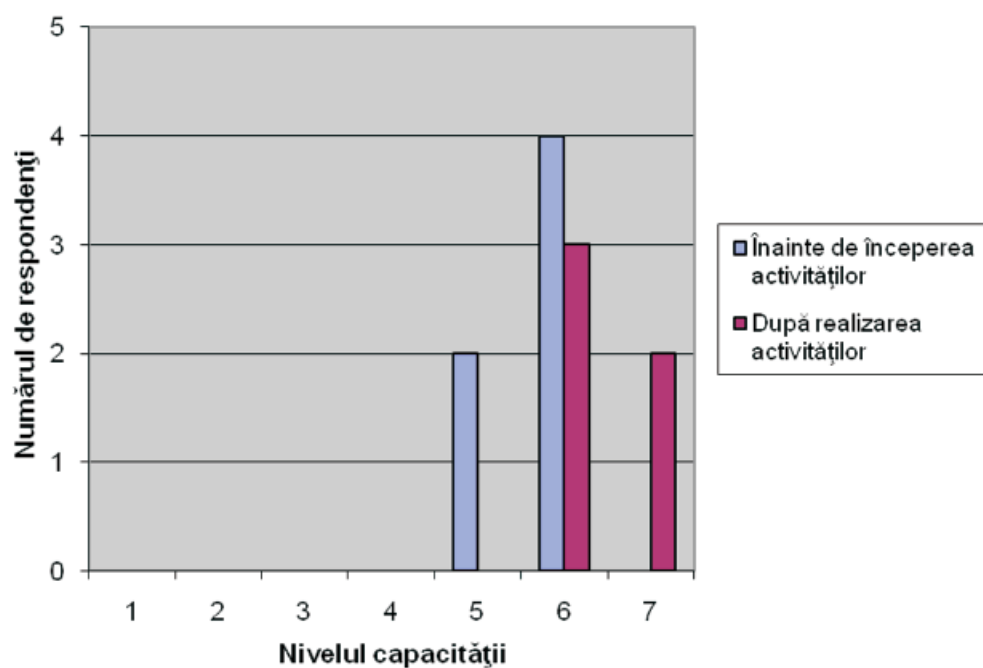
Abilitatea de a organiza învățarea ca un proces dinamic

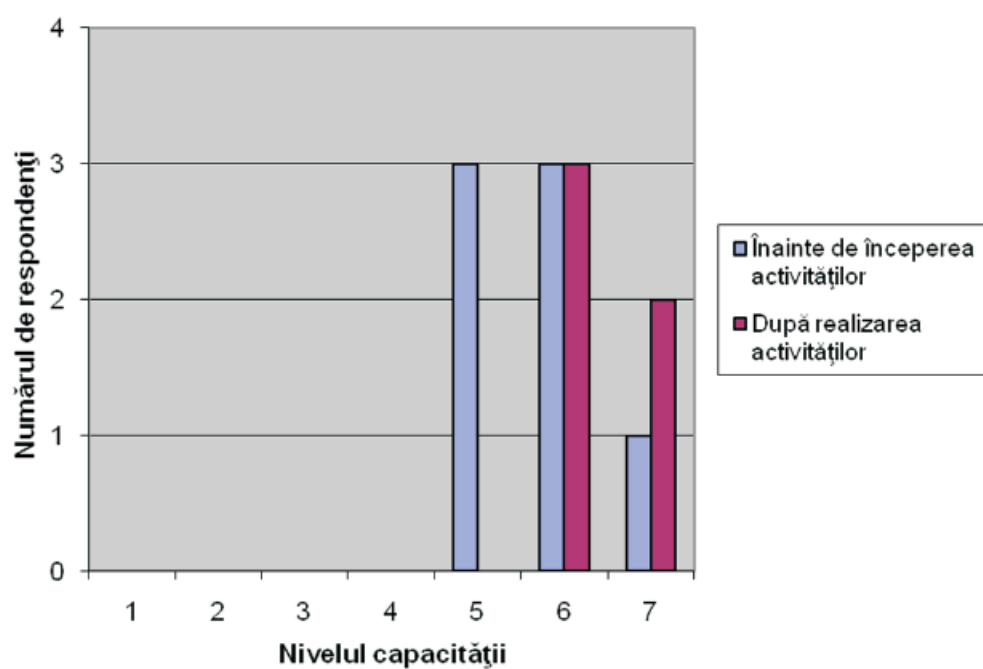
Capacitatea de a se adapta în situații diferite și inedite

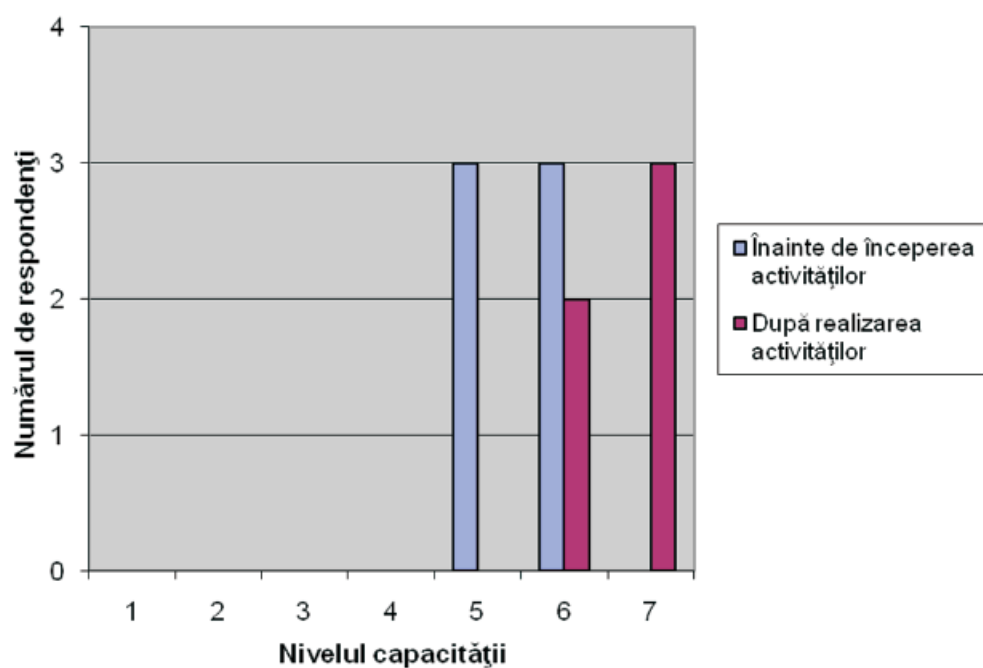
Flexibilitate

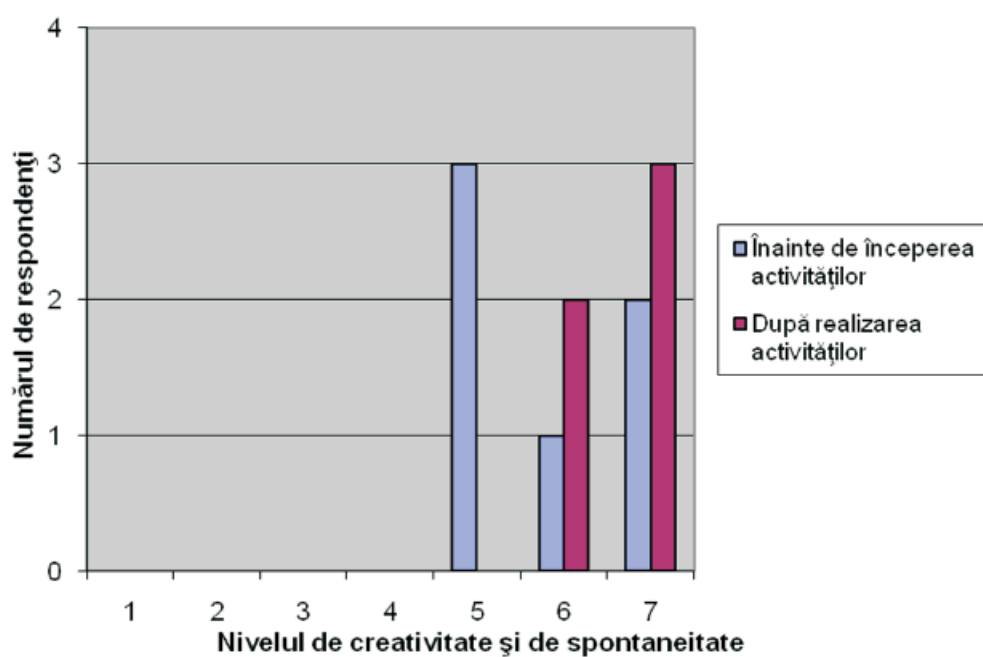
Capacitatea de gestiune a conflictului

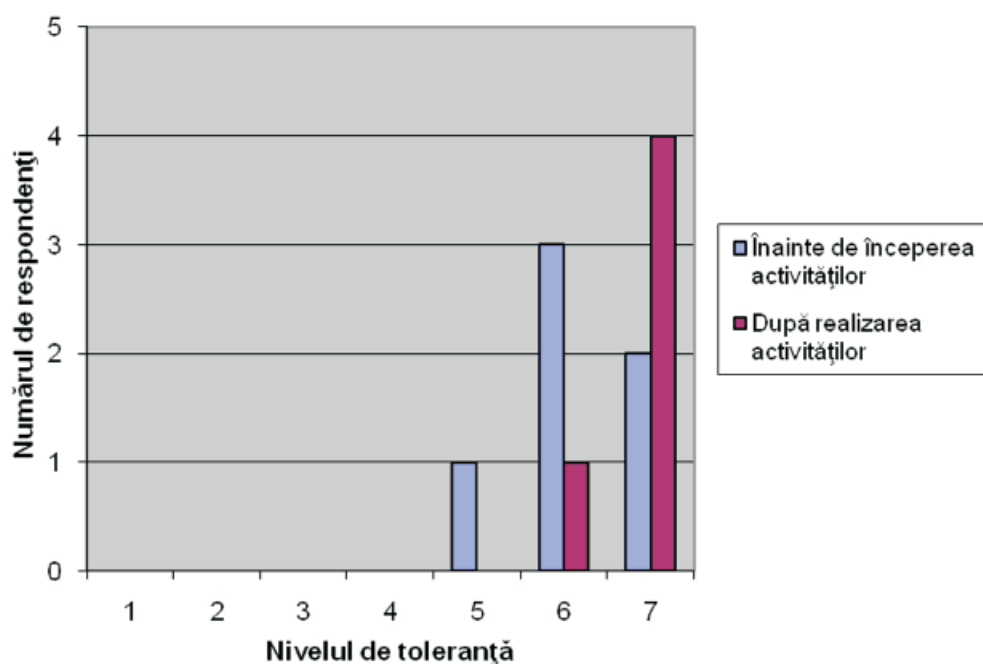
Capacitatea de comunicare și de empatie

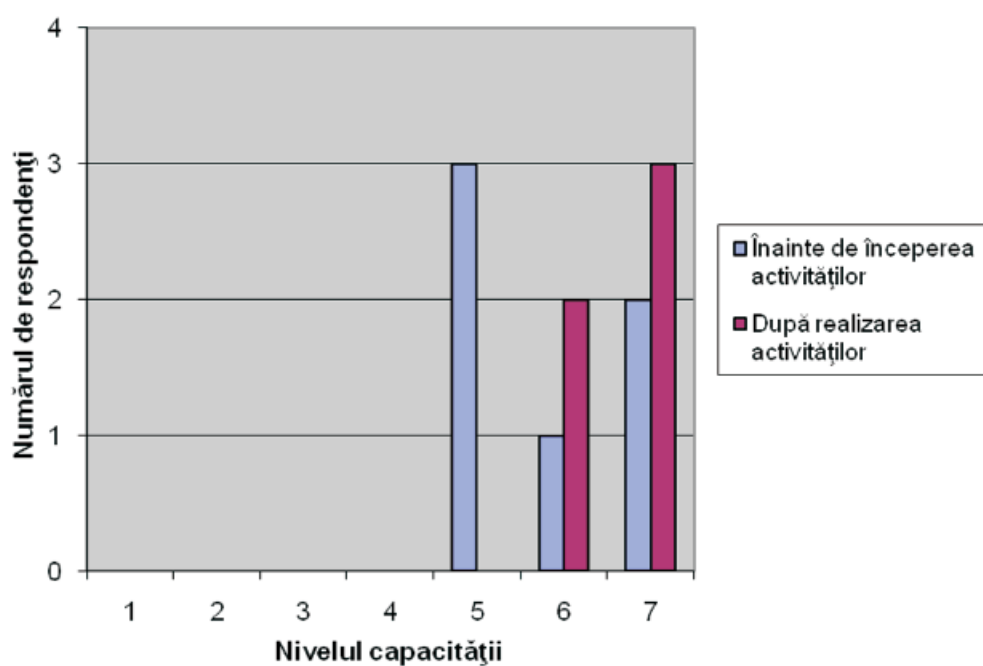
Creativitate și spontaneitate

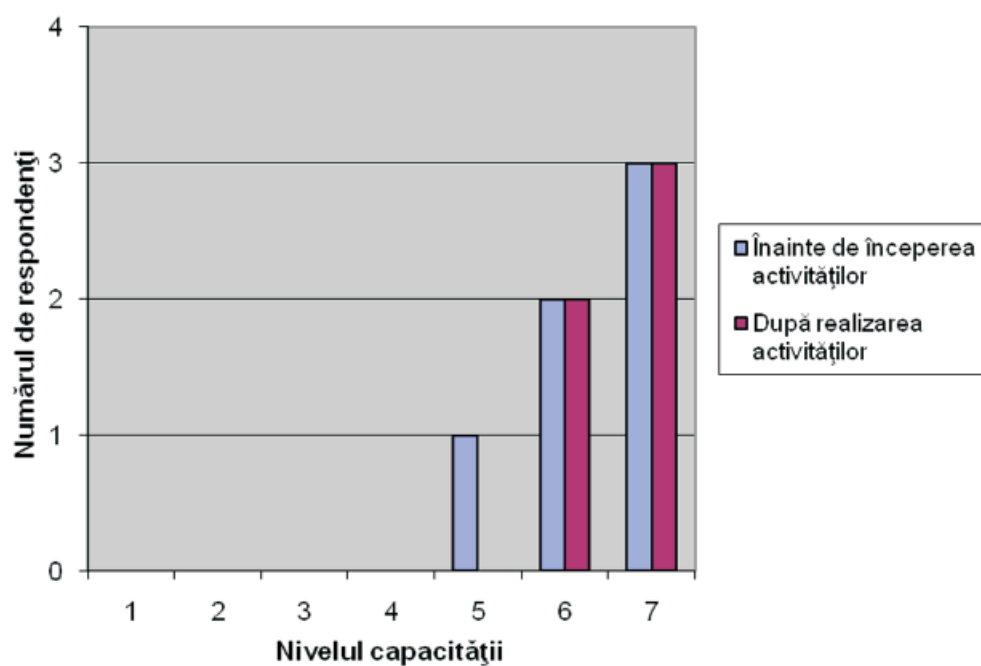
Atitudine deschisă și tolerantă

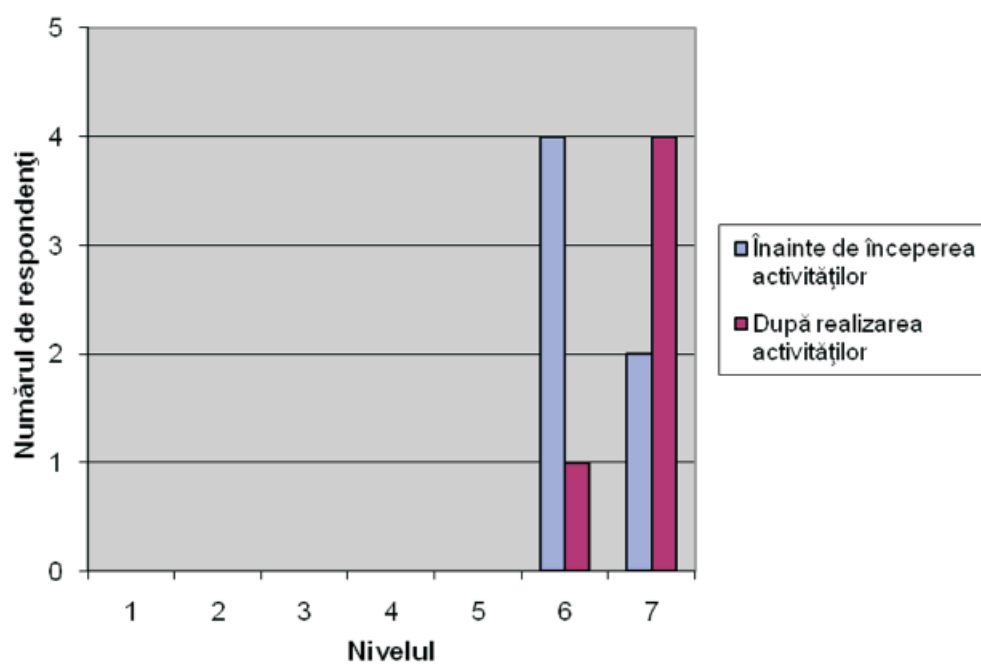
Capacitatea de a avea spirit ludic

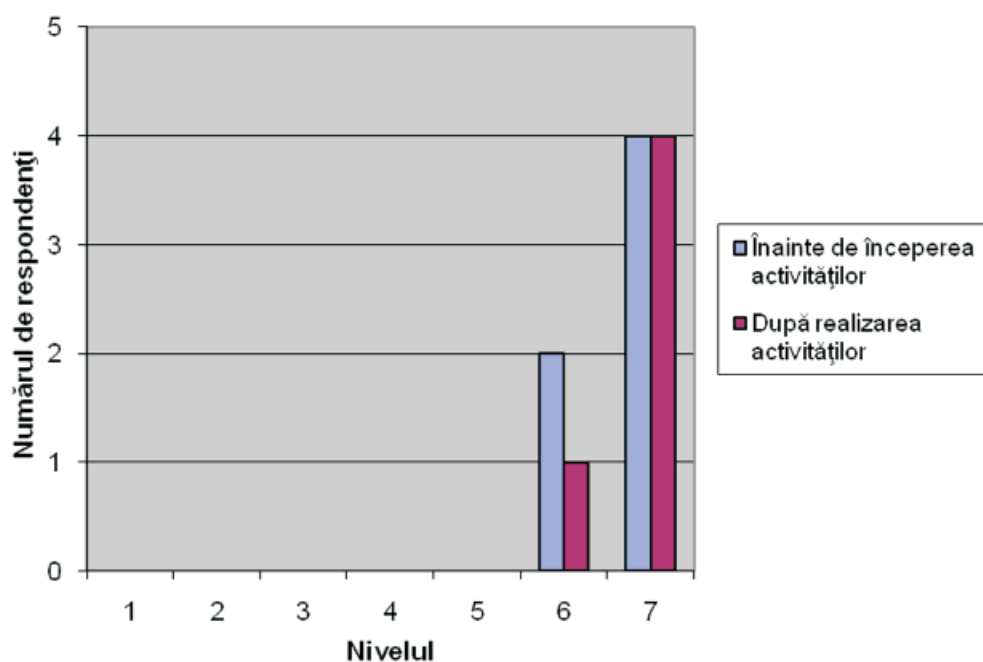
Capacitatea de relaționare

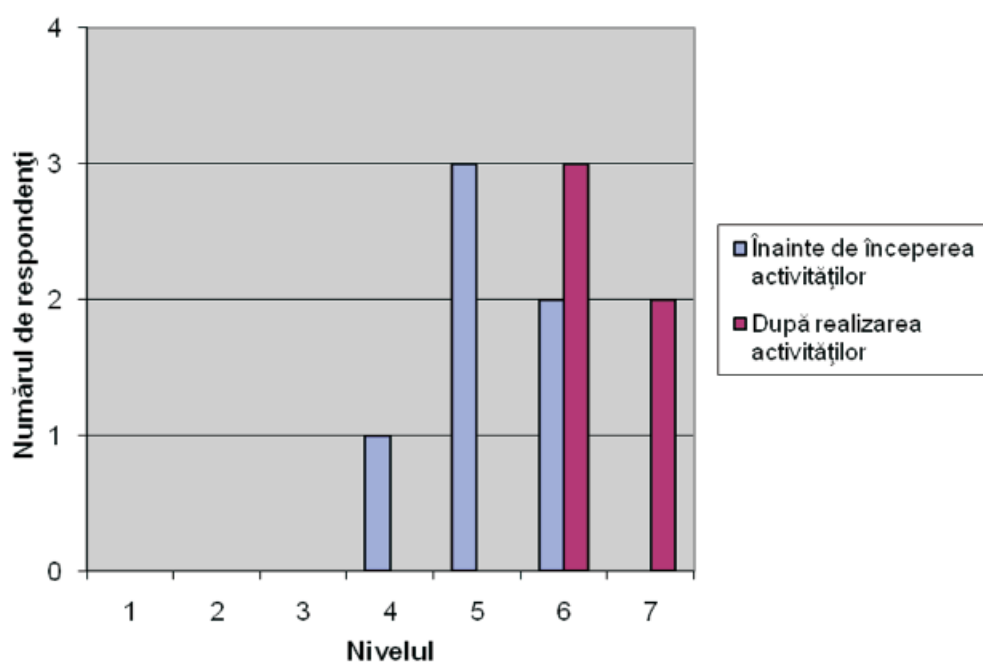
Coerența între ceea ce se spune și ceea ce se face

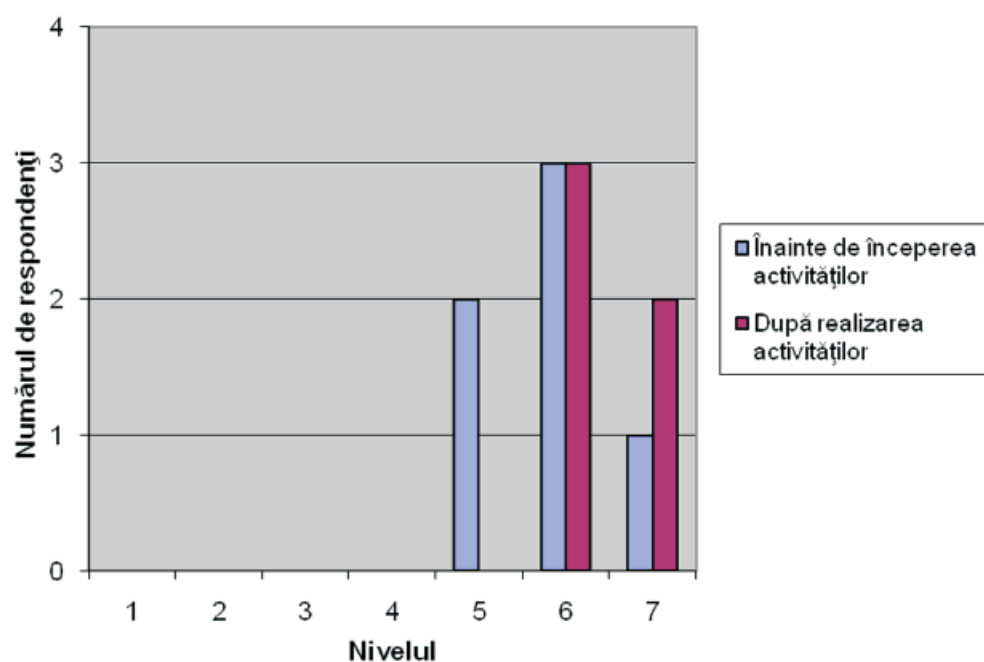
Spirit de responsabilitate

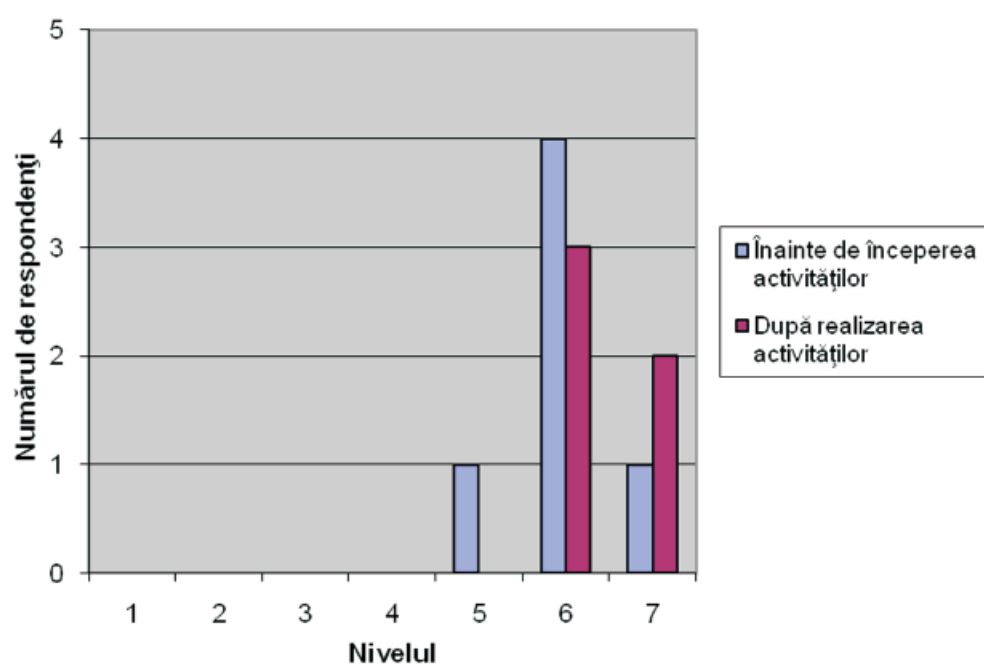
Implicare în procesul de schimbare socială

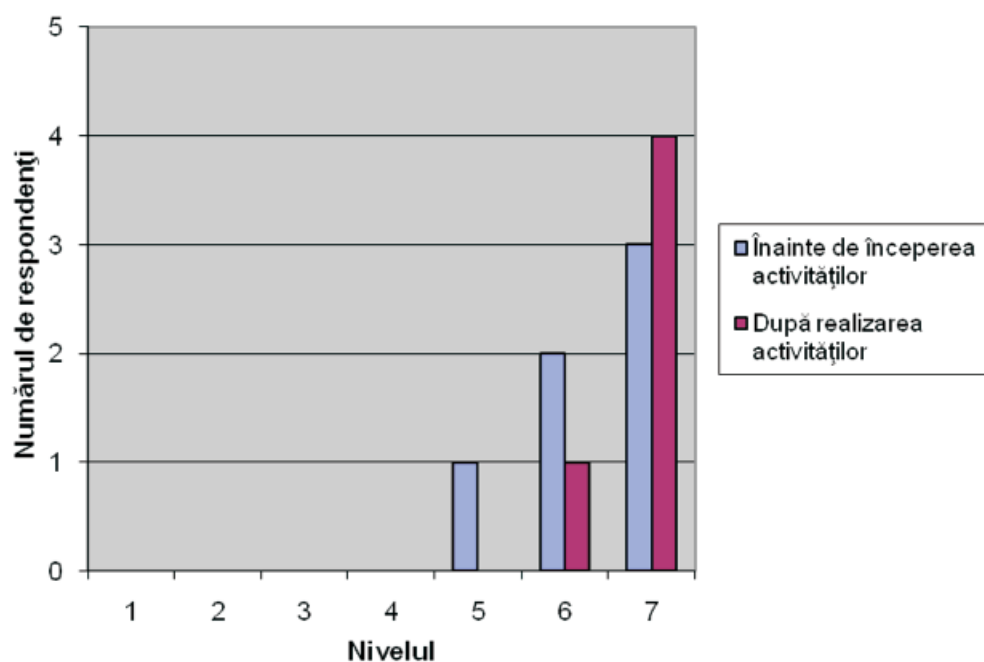
Orientare către autorefecție și cunoașterea limitelor proprii

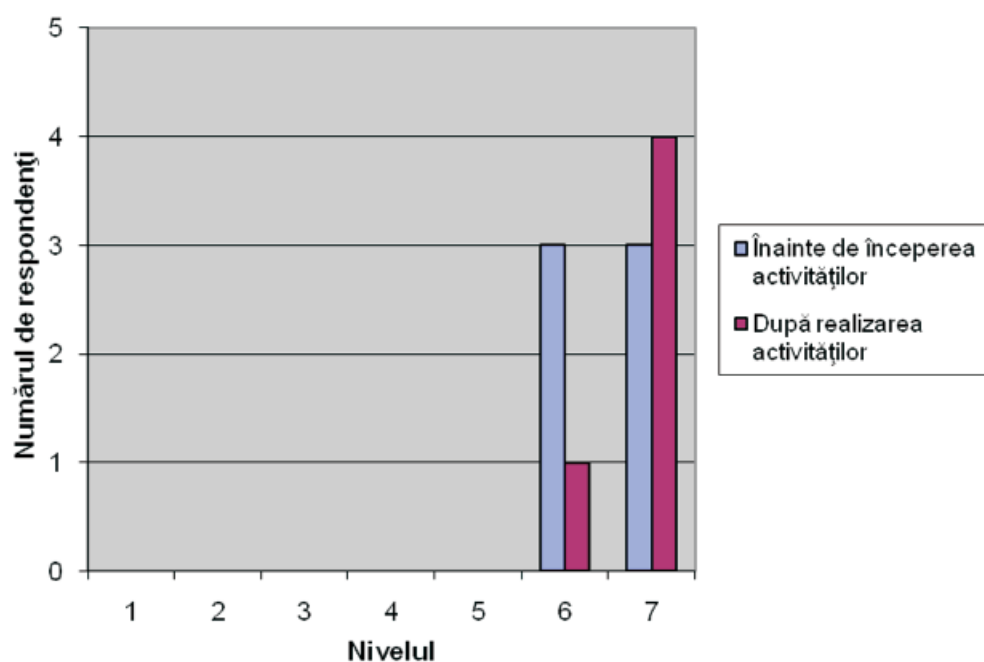
Curiozitate, o minte deschisă către diversitate

Entuziasm în munca cu copiii

Încredere în competențele/capacitățile copiilor și în autonomia lor

Participanții la proiect:

1. Asanovici Rodica Daniela – consilier psiholog Școala nr. 64 – Ferdinand I
2. Bârlan Iulia Ioana – învățător Liceul bilingv Decebal
3. Cazan Carmen Manuela – învățătoare Școala nr 195
4. Crăciun Nicoleta – învățătoare Liceul Pedagogic Buzău
5. Damian Alisia – director executiv Asociația CREATIV
6. Don Georgeta Mihaela – învățătoare Liceul bilingv Decebal
7. Dumitru Carmen – învățătoare Școala nr 195
8. Mariana Nicolaescu – profesoară Colegiul Național Gh. Lazăr
9. Mocanu Cătălina Felicia – facilitator Școala nr 114 – Principesa Margareta
10. Mucenic Ramona Alexandra – facilitator Școala nr 114 – Principesa Margareta
11. Rus Simona Elena – facilitator Școala nr 114 – Principesa Margareta
12. Spirescu Aurora Simona - profesor pentru învățământul primar Școala nr. 64 – Ferdinand I
13. Stoica Alina Jeni - profesor metodist gradul I Școala cu clasele I-VIII nr. 195
14. Zaharia Corina - învățătoare Școala nr. 64 – Ferdinand I
15. Pantea Iosif Ciprian – student
16. Pascu Alexandra Ioana – studentă
17. Pîrvu Alina Simona - studentă
18. Popa Ana-Maria - studentă
19. Potîrniche Radu Mihai – student
20. Ristea Laura Marcela - studentă

**Proiectul pilot: Creșterea gradului de implicare a tinerilor în promovarea drepturilor civile
Finanțat de European Youth Foundation în cadrul liniei de finanțare D - Human Rights Education**

**Asistență și programe pentru dezvoltare durabilă – Agenda 21
București, Regina Elisabeta 32, sector 5
Tel/fax +40-21-3152148
e-mail: office@agenda21.org.ro; agenda21_ro@yahoo.com
iulie 2009**